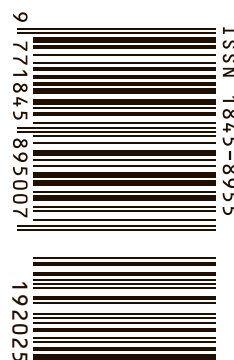

NOVOSTI HOBOCI

#1326

Samostalni
srpski
tjednik

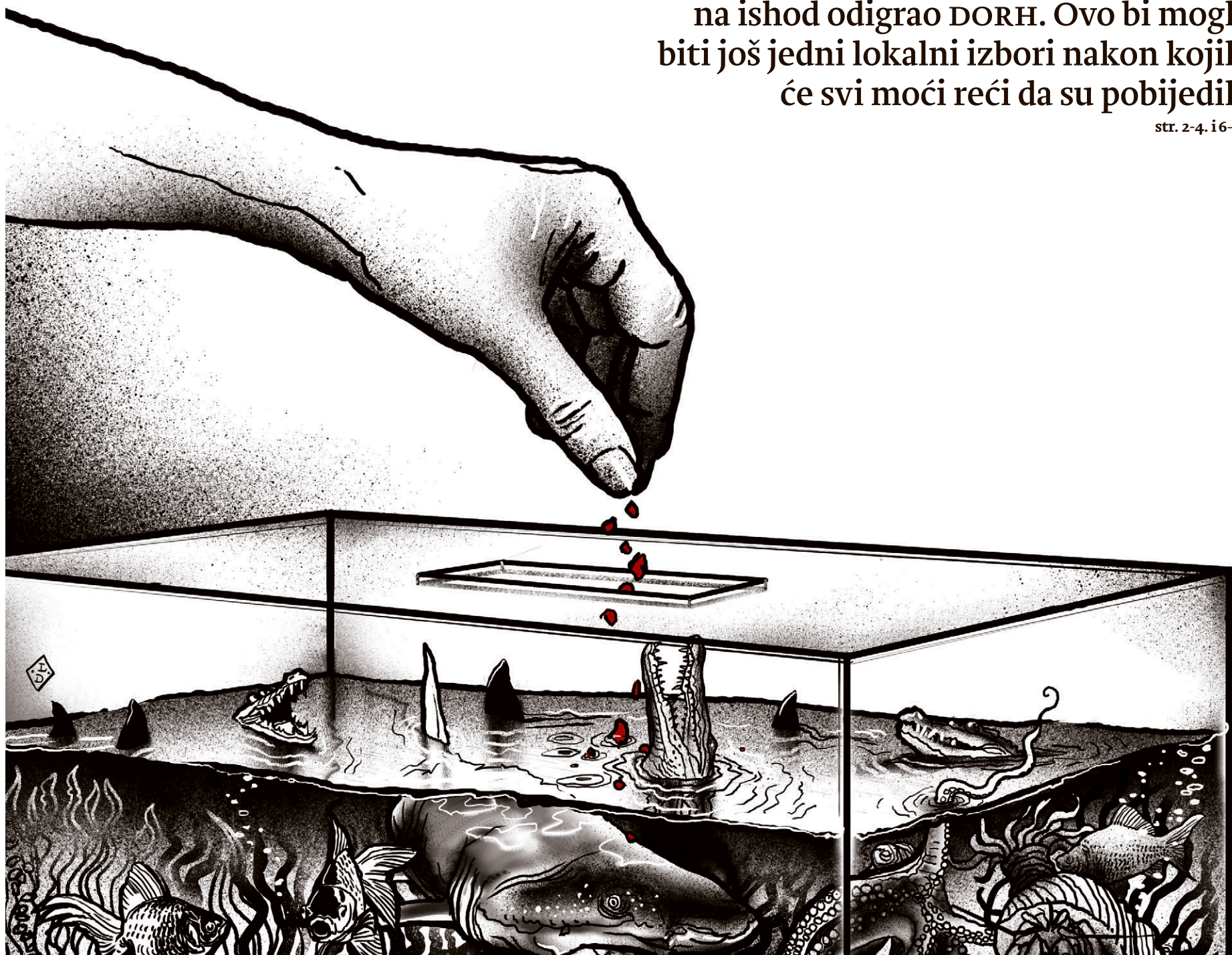
Petak 16. 5. 2025.
Cijena: 1.33€

Riba ribi grize glas

Lokalni izbori ne bi trebali izazvati tektonske poremećaje na hrvatskoj političkoj sceni. HDZ će možda izgubiti poneku županiju, ali i dalje će vladati u većini njih. Gradonačelnici Zagreba i Splita mogu očekivati pobjedu u drugom krugu. Svoju je ulogu u izborima neprimjereno, ali i bez utjecaja na ishod odigrao DORH. Ovo bi mogli biti još jedni lokalni izbori nakon kojih će svi moći reći da su pobijedili

str. 2-4. i 6-9.

Izbori izvan sjene DORH-a

HDZ trenutačno drži vlast u 15 od 21 županije. To se neće drastičnije promijeniti, mada bi se pad na dvanaest ili trinaest županija mogao smatrati nemalim izbornim podbačajem. Od velikih gradova najzanimljivije je u Rijeci, a IDS bi dugotrajnu nizbrdicu mogao potvrditi porazom u Istri

P OVRŠNIJI promatrač hrvatskih političkih zbivanja mogao je lako steći dojam da je Državno odvjetništvo pod vodstvom IVANA TURUDIĆA jedan od glavnih aktera kampanje za predstojeće lokalne izbore, kampanje koja je faktički započela još u veljači: DORH-ove aktivnosti unatrag dva-tri mjeseca fokusirane su na različite oblike kriminaliziranja HDZ-ove konkurencije. Pritom je dežurna teza i DORH-a i HDZ-a da nema ispravnog i pogrešnog tajminga za pokretanje antikorupcijskih akcija, no zanimljivo je da među onima koji su u predizborno vrijeme došli na tužiteljski udar nema HDZ-ovaca, premda su HDZ-ovci daleko najzastupljeniji na lokalnim razinama vlasti. Kredibilitet Turudićeva DORH-a, međutim, takav je da pokušaji uspostave balansa između korumpiranosti HDZ-ovaca i članova drugih relevantnih partija ne luče naročite rezultate, barem ako je suditi prema anketnim istraživanjima biračkih preferencija.

Na ovim lokalnim izborima bit će 31 hiljada kandidata i kandidatkinja za sudjelovanje u strukturama vlasti županija, gradova i općina, što je za 7.700 manje nego prije četiri godine i za 16 tisuća manje nego prije osam godina. Pritom će u 21 posto općina izbori za načelnika biti samo formalnost jer će na glasačkom listiću biti samo jedno ime, a u najvećem broju slučajeva radi se o HDZ-ovim ljudima. Na prethodnim izborima takvih općina bilo je 13 posto. To je samo jedan od pokazatelja apsurdnosti teritorijalne organizacije Republike Hrvatske, no o tome u političkom prostoru više gotovo da se i ne priča, pogotovo ne uoči lokalnih izbora.

Županije

HDZ trenutačno drži vlast u 15 od 21 županije. To se neće drastičnije promijeniti ni poslije 18. svibnja, odnosno 1. lipnja kad će biti održan drugi izborni krug u onim jedinicama regionalne i lokalne samouprave u kojima u prvom krugu ne budu izabrani župani i gradonačelnici, mada bi se pad na dvanaest ili trinaest županija mogao smatrati nemalim izbornim podbačajem HDZ-a. Stranka ANDREJA PLENKOVIĆA – koja je svoju kampanju, osim na koaliciji s Domovinskim pokretom (ta partija, inače, ima samo jednog kandidata za župana), zasnovala na poruci da će državna vlast biti izdašna prema županijama, gradovima i općinama u kojima se birači odluču za HDZ – mogla bi izgubiti vlast u Dubrovačko-neretvanskoj županiji, gdje se umirovio njihov dugogodišnji župan NIKOLA DOBROSLAVIĆ i gdje realne šanse za uspjeh ima BOŽO PETROV, predsjednik Mosta. HDZ će teško zadržati vlast i u Varaždinskoj županiji: aktualni HDZ-ov župan ANĐELKO STRIČAK ući će u drugi krug, ali ako mu protukandidat bude RADIMIR ČAČIĆ, što je najvjerojatnija solucija, ne treba isključiti promjenu vlasti. Ne bi, također, bilo preveliko iznenađenje da HDZ izgubi u Koprivničko-križevačkoj i Zagrebačkoj županiji, u kojima su HDZ-ovi kandidati dugogodišnji

Zagrebački gradonačelnik
Tomašević favorit je za još jedan
mandat s neizvjesnim uspjehom
koalicijske liste (Foto: Goran
Stanzl/PIXSELL)

IMPRESSUM

Godina xxvi / Zagreb | petak, 16/05/2025

NOVOSTI
#1326

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće

ZA IZDAVAČA
Boris Milošević

GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENICI GLAVNE UREDNICE
Tihomir Ponoš, Goran
Borković (Portal Novosti)
IZVRŠNI UREDNICI
Petar Glodić,
Luj Parežanin (Kultura)
REDAKTORICE
Ana Grbac,
Darija Mažuran-Bučević
KOLUMNISTI
Boris Dežulović,
Viktor Ivančić, Sinan

Gudžević, Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko
Bakotin (urednik Interna-
cionalne), Milan Cimeša,
Zoran Daskalović, Ivica
Đikić, Tena Erceg, Dragan
Grozđanić, Mirna Jasić Gašić,
Nenad Jovanović, Vladimir
Jurišić, Marko Kostanić,
Anja Kožul, Igor Lasić,
Branimira Lazarin, Bojan

Munjin, Tamara Opačić,
Ivana Perić, Boris Postnikov,
Srećko Pulig, Hrvoje
Šimičević, Nataša Škaričić,
Dušan Velimirović
TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić
FOTOGRAF
Sandro Lendler
GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak,
Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor
Stanišević & Damir Bralić,
Nikola Đurek
ILUSTRACIJA NASLOVNICE
Luka Dupljančić
ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb',
Zagreb
TIRAŽA 5874

Novosti su financirane
sredstvima Savjeta za

nacionalne manjine Vlade
Republike Hrvatske i
sredstvima Ureda za
ljudska prava i prava
nacionalnih manjina Vlade
Republike Hrvatske.

REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

župani DARKO KOREN (SDP-ov kandidat je TOMISLAV GOLUBIĆ) i STJEPAN KOŽIĆ na kojeg ide SDP-ov MIHAEL ZMAJLOVIĆ. HDZ-u se, pak, otvorila prilika za povratak na vlast u Šibensko-kninskoj županiji nakon što se dosadašnji (nezavisni) župan MARKO JELIĆ povukao iz politike.

Prilično je izvjesno da će SDP sačuvati vlast u Primorsko-goranskoj i Krapinsko-zagorskoj županiji, što se ne može reći za IDS i Istarsku županiju. IDS-ov kandidat DALIBOR PAUS, ujedno i predsjednik stranke, ima ozbiljnu konkurenciju u aktualnom nezavisnom županu BORISU MILETIĆU, bivšem šefu IDS-a, i u SDP-ovoj kandidatkinji SANJI RADOLOVIĆ. Pausov neuspjeh bio bi težak udarac IDS-u, koji je već dugo u silaznoj putanji. Što se tiče Splitsko-dalmatinske županije, čini se da je sukob Centra i SDP-a znatno umanjio ionako tanku šansu za poraz vječnog HDZ-ova župana BLAŽENKA BOBANA.

Zagreb

Aktualni gradonačelnik TOMISLAV TOMAŠEVIĆ i njegova platforma Možemo! već su mjesecima na udaru moćnih poslovnih lobija, kojima su se očito ozbiljno zamjerali u protekle četiri godine upravljanja glavnim gradom i koji su u političku bitku poslali više svojih – odreda nedoraslih ili kompromitiranih – kandidata. To, naravno, ne znači da na nižim razinama nije bilo kriminalnih poslova povezanih s poslovanjem zagrebačkog Hipodroma, čime se samoprijegorno bavi Turudićev USKOK, i da nije bilo upravljačkog lutanja i nesnalaženja, ali to je nedovoljno da bi se Tomaševiću administraciju proglasilo lopovskom i potpuno nesposobnom te da bi je se uopće uspoređivalo s vladavinom MILANA BANDIĆA. Takva očita pretjerivanja više pomažu nego što odmažu Tomaševićevim izbornim šansama, odnosno šansama koalicije Možemo! i SDP-a: pogled na veliku većinu onih što jurišaju na aktualnog gradonačelnika i na motive tih ljudi više homogenizira nego što pasivizira lijevo-liberalne glasače. Pritom valja reći da SDP-a praktično nema u zagrebačkoj kampanji jer im se ionako devastirana organizacija u glavnom gradu dodatno urušila nakon povlačenja gradonačelničke kandidature BRANKA KOLARIĆA, predsjednika SDP-a u Zagrebu.

Ankete pokazuju da Tomaševiću relativno malo nedostaje za pobjedu u prvom krugu te da će se u drugom krugu sučeliti s nezavisnom MARIJOM SELAK RASPUDIĆ ili s HDZ-ovim kandidatom MISLAVOM HERMANOM, unatoč grčevitim nastojanjima DAVORA BERNARDIĆA da on bude taj koji će proći u drugi krug. Selak Raspudić politički je talentiranija i uvjerljivija od svih Tomaševićevih protukandidata, ali to možda neće biti dovoljno ni za ulazak u drugi krug, a kamoli za pobjedu: ona nema kapacitet da privuče glasove svih koji u prvom krugu ne budu za Tomaševića, nema iza sebe kakvu-takvu organizaciju, nema iskustvo izvršne vlasti i kampanja joj poprilično blijeda i slabo vidljiva. No njezina bi lista mogla imati zapaženu ulogu u Gradskoj skupštini, ako koaliciji platforme Možemo! i SDP-a bude nedostajao poneki glas do stabilne većine, a to bi se moglo zbiti, pogotovo kad se uzme u obzir dezorijentiranost dijela SDP-ovih birača u Zagrebu.

Split, Rijeka, Osijek

I u Splitu je, kao i u Zagrebu, glavno pitanje tko će se suprotstaviti aktualnom gradonačelniku u drugom izbornom krugu: po svemu sudeći, to će biti HDZ-ov kandidat TOMISLAV ŠUTA. Sadašnji gradonačelnik IVICA PULJAK, predsjednik stranke Centar, čini se nedostižnim u drugom krugu tko god mu bude protukandidat, ali formiranje većine u Grad-

Dani sreće i zajedničke suradnje Filipovića (u sredini) i Krpan (desno) u Rijeci (Foto: Goran Kovačić/PIXSELL)

skom vijeću moglo bi mu biti i kompliciranije nego Tomaševiću: Puljkov koalicijski potencijal trenutačno je na vrlo niskim granama, a stvari se mogu osjetnije promijeniti jedino u slučaju totalnog zaokreta u splitskom SDP-u poslije poraza DAVORA MATIJEVIĆA. Je li Puljkova izgledna pobjeda plod rada njegove vlasti u proteklom mandatu ili slabosti suparnika? Opet slično zagrebačkim prilikama, radi se o mješavini rečena dva faktora, mješavini u kojoj nije lako odrediti omjer sastojaka: definitivno se dogodio kvalitativni iskorak u vođenju grada i općenito u poimanju vlasti, ali uz odviše sporosti u rješavanju ključnih komunalnih problema, poput prometa, javnog prijevoza i zbrinjavanja otpada, pa nepotrebnih političkih kompromisa i još nepotrebnijih sukoba s osobama kao što je MAJA ĐEREK, koja je dobila otkaz samo zato što je pokušala uvesti zakon i poštenje u gospodarenje gradskim nekretninama.

Kad je riječ o velikim gradovima, izborna situacija u Rijeci čini se najzanimljivijom i najneobičnijom, pa onda i najneizvjesnijom. U vodstvu su, prema anketama, SDP-ova kandidatkinja SANDRA KRPAN, aktualna zamjenica gradonačelnika, i MARKO FILIPOVIĆ, aktualni gradonačelnik koji se odmetnuo od SDP-a u nezavisne kandidate: Krpan podržava oko 26 posto riječkih birača, Filipovića oko 20 posto. IVA RINČIĆ (Akcija mladih i partneri) zaostaje manje od dva posto za Filipovićem, dok HDZ-ovcu DENISU VUKOREPI ankete daju oko 15 posto potpore. SDP-ova gradonačelnička kandidatkinja dovedena je ili se dovela u poziciju da svoju kampanju, s jedne strane, bazira na kritici vlasti u kojoj je ona i dalje formalno zamjenica gradonačel-

Predsjednik IDS-a Paus mogao bi izgubiti izbore za župana (Foto: Saša Miljević/PIXSELL)

nika, a s druge strane, na hvaljenju gradske uprave koju je u prošle četiri godine vodio i još uvijek vodi Marko Filipović, donedavni SDP-ovac i njezin glavni konkurent. Ako se njih dvoje nađu u drugom krugu, moglo bi biti vrlo tijesno. U svim drugim kombinacijama, Sandra Krpan je u (blagoj) prednosti, s tim da je već sad jasno da će odnos snaga u Gradskom vijeću Rijeke biti veoma zahtjevan u pogledu okupljanja vladajuće većine.

U Osijeku će izbori najvjerojatnije biti okončani u prvom krugu trijumfom sadašnjeg gradonačelnika IVANA RADIĆA iz HDZ-a. Najozbiljniji protukandidat bit će mu SDP-ovac VJERAN MARIJAŠEVIĆ kojem ankete daju oko 15 posto podrške. Očito je da je Radić solidno vodio grad u prošle četiri godine, ali kad je on u pitanju ostaje dilema je li njegova lojalnost rezervirana za ANDREJA PLENKOVIĆA ili za IVANA ANUŠIĆA, ministra obrane i glavnog slavonskog HDZ-ovca kojeg od Plenkovića dijeli sve šira provalija međusobnog nepovjerenja.

Dubrovnik, Pula, Zadar...

U Dubrovniku će odluka o gradonačelniku pasti u drugom izbornom krugu u kojem će se naći aktualni HDZ-ov gradonačelnik MATO FRANKOVIĆ te kandidatkinja koalicije SDP-Možemo!-Srđ je naš ANITA BONAČIĆ OBRADOVIĆ. U Puli će, također, gradonačelnik biti izabran u drugom krugu, ali neizvjesno je čija će se imena naći na glasačkom listiću 1. lipnja: u igri su sadašnji (nezavisni) gradonačelnik FILIP ZORIČIĆ, SDP-ov kandidat PEĐA GRBIN i IDS-ovac VALTER BOLJUNČIĆ. U Zadru je u prednosti HDZ-ovac ŠIME ERLIĆ, donedavni ministar regionalnog razvoja i fondova EU, kao i HDZ-ovi kandi-

SDP-ova kandidatkinja u Rijeci je u poziciji da kampanju bazira na kritici vlasti u kojoj je ona i dalje formalno zamjenica gradonačelnika i na hvaljenju gradske uprave koju je u prošle četiri godine vodio i još vodi Marko Filipović, donedavni SDP-ovac i njezin glavni konkurent. Ako se njih dvoje nađu u drugom krugu, moglo bi biti vrlo tijesno

dati u Šibeniku (ŽELJKO BURIĆ), Karlovcu (DAMIR MANDIĆ), Virovitici (IVICA KIRIN), Požegi (BORISLAV MILIČEVIĆ), Metkoviću (DALIBOR MILAN)... SDP će, pak, vjerojatno zadržati vlast u Varaždinu (NEVEN BOSILJ, DORH-ov osumnjičenik), a Možemo! u Pazinu (SUZANA JAŠIĆ). U Vukovaru najveće izglede ima kandidat koalicije HDZ-a i DP-a DOMAGOJ BILIĆ (DP), dok je u Kninu situaciju zakomplicirala kandidatura nezavisne JOSIPE PLESLIĆ, bivše gradonačelnice iz redova HDZ-a i DORH-ove optuženice, no izgleda da će se glavna borba voditi između sadašnjeg gradonačelnika MARIJA ČAČIĆA, koji izlazi sa svojom nezavisnom listom, i HDZ-ova kandidata ROBERTA MARIĆA. ■

Radić ide mirno prema drugom mandatu u Osijeku (Foto: Davor Javorović/PIXSELL)

Peđa na gasu

SDP s najviše gasa vuče kontroverzno-poduzetnički elan u Puli vezan uz kontroverzni projekt Lungomare. Sukob s Možemom si dopušta jer nema prijetnje zdesna. I nema u tome điru ni ma čega lijevog

SA zahuktavanjem kampanje za lokalne izbore u Istri profiliran je specifičan kontekst dominantnoga lijevog centra kakav jedva da postoji u ostatku države. Ondje, naime, sve je lijevi centar. HDZ i drugi njemu nalik udesno nisu nikakav faktor, ali diferencijacija među lijevo-centrističkim strankama i političarima je tim osjetno izraženija. I sve je to dosta poznato, jer odavno je tako, a uoči ovih izbora postaje još očiti-je. Da, IDS je tradicionalno glavni, osim tu i tamo, gdje mu račune mrsi SDP ili Možemo ili netko formalno nezavisan. Takvom situacijom godinama se već odlikuje i Pula, najveći istarski grad.

Ipak, teško da je lijevi centar negdje toliko međusobno zavađen kao u pulskom slučaju. Rijeka je donekle slična, ali tamo se SDP posvadio nekako sam sa sobom, pa i šire. No u Puli, ne računajući aktualnog, deklarativno nezavisnog gradonačelnika FILIPA ZORIČIĆA, Možemo i SDP već dugo ne mogu jedni druge vidjeti ni nacrtane. A u središtu tog sukoba, od konkretnih motiva, ističe se odnos prema hotelsko-gradevinskom projektu DRAGANA ŠOLAKA na Lungomaru. Pristup investiciji srpskog tajkuna došao je nakratko u prvi plan i u kampanji. PEĐA GRBIN, gradonačelnički kandidat SDP-a u Puli, izjasnio se o njemu ponovno u Jutarnjem listu prošli tjedan.

‘Sam hotel gradit će se na području nekadašnjeg kamenoloma’, rezonira bivši šef te stranke, ‘a ne u šumici. Šumica će ostati netaknuta i bit će na raspolaganju svim građanima našega grada’, itd. No baš i nije sve tako idilično kao što Grbin tvrdi još otpočetka. Kamenolom na Valkanama o kojem je riječ, stisnut je između borove park-šume i obale, ustvari Lungomara. Posrijedi je najpopularnija pulska šetnica uz more; gradili su je i uokolo pošumili stanovnici Pule sredinom prošlog stoljeća. Kroz šumu bi prošla hotelska cesta, jasno, a pritisak očekivanoga, znatno većeg broja turista u budućnosti, ne-izbježno će uvelike promijeniti javni karakter te šetnice.

Zbog toga je građanska Inicijativa za Lungomare prije tri godine organizirala referendum, ali za njegov uspjeh nije bilo mnogo šanse. Liberalna demokracija ipak nije utakmica između ravnopravnih takmaca, ni izdaleka. Na strani investitora bili su i još uvijek su mediji, s prerijetkim iznimkama, te maltene cjelokupna politička elita, ubrajajući najjaču opoziciju – SDP. Šolakov tim djelovao je i medijskim marketingom i sudskim tužbama i doniranjem stranaka, ali su aktivisti svejedno usporili projekt.

Najnoviji klip što mu ga ubacuju u žbice kotača jest prijava Državnom odvjetništvu, zapravo dopuna prijave nezakonitih uknjiž-

bi vlasništva tvornice cementa ‘Giulio Revelante’ u pretvorbi i privatizaciji. Tvornica je bila u vlasništvu spomenutog kamenoloma. Privatiziran je skupa s njom, ali tu je bilo još dislociranih nekretnina, od tvorničkog kruga do stambenog fonda s približno 80 stanova. O nekima drugim ovdje smo već pisali. Primjeri su negradevinsko zemljište izvan grada, u predjelu Valbonaše, i nede-finirani dio šume u blizini kamenoloma, a gdje se otprije nalazi centralni gradski pročistač otpadnih voda.

Benevolentni gradonačelnik Pule, međutim, nije dugo oklijevao s odlukom da pročistač izmjesti drugdje, što je izazvalo ogorčenje u javnosti. U osnovi svih tih dubioza krije se pak ona iskonska, pretvorbeno-privatizacijska. I često se u Hrvatskoj protekla tri i pol desetljeća, općepoznato je, uz naglašenu ironiju govori o institucijama koje (ne) obavljaju svoj posao. Ovaj primjer zorno pokazuje kako je to izgledalo na početku, dok se u magnovenju prvobitne akumulacije kapitala vršila frenetična preraspodjela društvenog vlasništva.

Taj proces omogućio je Šolaku da se u pravu na vlasništvo poziva, npr. u demantiju voditelja njegova hotelskog projekta na jedan raniji članak u Novostima, na određena

institucionalna uporišta. Konkretno, radi se o Hrvatskom fondu za privatizaciju, uz pozitivno očitovanje nadležnog ministarstva. Nije pritom sporno da investitor već desetljećima bilježi posjed nad svim tim nekretninama u Puli i neposrednoj okoli-ci. No bilo je potrebno samo da se javnost u vidu upornih aktivista pozabavi detaljnijom provjerom pripadajuće dokumentacije, te da u njoj uoči rupe veće od one iz koje je na Valkanama nekoć vaden kamen.

Prema dopuni prijave u koju imamo uvid, aktivisti ponovno skreću pažnju javnog tužilaštva na jednu ključnu proceduralnu činjenicu. Oni tako nalaze da nijedno poljoprivredno ili šumsko zemljište u društvenom vlasništvu zakonski tada uopće nije smjelo biti privatizirano, nego je moralo automatizmom preći u državno vlasništvo. Što se tiče nekretnina kao što su građevinska zemljišta ili stanovi, a posebno se njima bavi najnovija dopuna prijave DORH-u, problem je podjednako opipljiv. One su, tvrde se, najprije iziskivale procjenu vrijednosti te izradu tzv. procjemenog elaborata, zatim unos u glavnicu privatiziranog poduzeća.

Kamenolom, a ne šumica
– Peđa Grbin (Foto: Saša
Miljević/PIXSELL)

Centar za restrukturiranje i razvoj odgovorio je prije dvije godine na upit Inicijative za Lungomare na veoma karakterističan način. Prvo se navodi kako CERP nije nadležan ‘vršiti kontrolu zakonitosti uknjižbe nekretnina u korist društava nastalih pretvorbom društvenih poduzeća’, pa niti ‘predlagati uknjižbu nekretnina u korist RH’. Potom je ipak dodan podatak da elaborat o pretvorbi zaista ‘ne sadrži separat o procjeni vrijednosti nekretnina kao ni očitovanje procjenitelja(...) niti očitovanje pravnika o imovinsko-pravnom statusu nekretnina’. Konačno, CERP se u zaključku izjašnjava kako ‘smatra da je ponuđeni model pretvorbe prihvatljiv’.

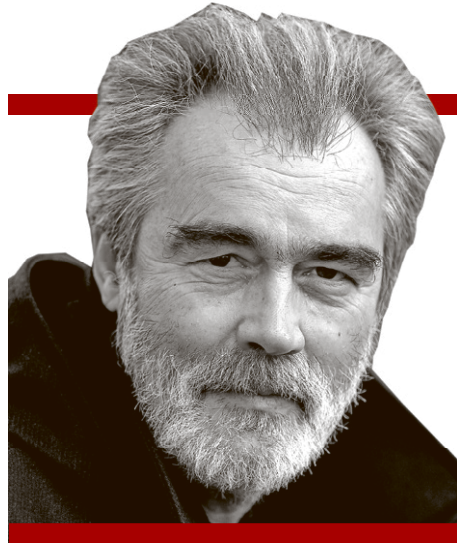
DORH je u međuvremenu podnio tužbu na Trgovačkom sudu u Pazinu radi utvrđivanja prava vlasništva na više katastarskih čestica iz pretvorbe poduzeća ‘Giulio Revelante’, ali još traje sudski postupak koji je započeo prije više od godinu dana. U nedavnom DORH-ovu očitovanju saborskom Odboru za zaštitu okoliša i prirode otkriva se i da još uvijek ‘rad u predmetu u određenoj mjeri usporava okolnost da Državni ured za reviziju nije proveo postupak revizije pretvorbe i privatizacije’ dotičnog poduzeća.

S druge strane, i na Visokom upravnom sudu vodi se spor oko zadnjih izmjena i dopuna Urbanističkog plana uređenja Lungomare, već i zbog toga što poduzeće u Šolakovu vlasništvu nije smjelo samostalno birati izrađivača tog dokumenta, a upravo to mu je bilo dopušteno. Utisak je stoga da Grad Pula pokazuje još manju zainteresiranost oko svog vlasništva, nego državne institucije. A nije im ni lako sada vjerodostojno zastupati sve one kontradikcije nastale u opisanom šlamperaju s pretvorbom i privatizacijom, dok je razmjerno fluidno stanje vlasništva korišteno upravo zato da se dotadašnja društvena imovina razgrabi što prije i što temeljitije.

Ustrajnost kojom inzistiraju na zanemaranju tih vrijednosti može se objasniti drugom linijom djelovanja investitora Dragana Šolaka u ovom slučaju. Njegov glavni čovjek u Puli bio je i ostao STEVAN MUIDŽA, direktor svih Šolakovih poduzeća nastalih iz poduzeća ‘Giulio Revelante’, te jedan od utjecajnijih mjesnih SDP-ovaca. Štoviše, i značajan donator te stranke. SDP zato već godinama lojalno podupire projekt hotela na Lungomaru, držeći se investitorove argumentacije i zanemarujući onu aktivističku jednako tvrdoglavo kao što to čine državni regulator ili Filip Zoričić.

Najupadljiviji su pritom bivši predsjednik stranke Peđa Grbin i njezina saborska zastupnica te pulska gradska vijećnica SANJA RADOLOVIĆ. Grbin se na predstojećim izborima, rekostmo, kandidira za budućega gradonačelnika Pule, a Radolović je poželjela biti istarska županica. Toliko to želi da uvjerljivo prednjači u čitavoj Hrvatskoj po službeno objavljenim iznosima ulaganja u predizbornu kampanju. Snimila je i spot u kojem se vozi po Istri u oldtajmer-kabrioletu, nego šta nego crvenom, a ribari i težaci i dječica joj domahuju u prolazu.

Peđa Grbin još nema svoj prigodni *road movie*, a pritom bi onolikom čovjeku bolje pristajao nekakav robusniji terenac, da ne strši iz kokpita. Po mogućnosti također crvene boje; ne samo zbog ideološke simbolike, koliko zato da se i on koloristički uskladi s onim lanjskim predizbornim ferrarijem STJEPANA BARTULICE. Podjednaka im je bliskost s interesom ljudi koji uz cestu mašu za njima, premda nije objavljeno što im dovikuju. Nakon IDS-a, danas tako SDP s najviše gasa vuče kontroverzno-poduzetnički elan u Puli, dakle, a sukob s Možemom si dopušta jer nema prijetnje zdesna. I nema u tome điru ni ma čega lijevog, ali žmigavci su ionako na obje strane crveni. ■

UVREDE
I PODMETANJA

PIŠE Viktor Ivančić

To što su trideset godina po okončanju rata 'ratne rane' sve unosniji resurs za proizvodnju srbofobičnog ambijenta svakodnevice, za normalizaciju diskriminacije, nije posljedica ni srpske ratne agresije ni srpskog ratnog poraza, nego hrvatskoga mirnodopskog debakla

Uzničko kolo

KADA bi se provelo ozbiljno sociološko istraživanje o najvećim izvorima straha u današnjoj Hrvatskoj, na prvome bi mjestu bez ozbiljne konkurencije završili 'branitelji'. Po stjecanju statusa nedodirljive svetinje, društvena uloga 'branitelja' svedena je uglavnom na to da, sukladno tekucim potrebama vlasti, ostatku populacije leđi krv u žilama. Mahom je dovoljno spomenuti 'branitelje' da hrvatskim građanima od viška emocija zaklecaju koljena. Grupacija koja je u ratu oslobađala ovu zemlju, u poratnom je periodu, samo naizgled paradoksalno, stavljena u službu njene političke i ideološke okupacije.

Ali, pozor: termin 'branitelji' ne podrazumijeva nikakvo realno ljudstvo – koje bi onda, kao i u svakoj velikoj grupi, a ovdje je riječ o pola milijuna duša, bilo obilježeno unutrašnjom raznolikošću – već se radi o socijalnoj utvori koja služi kao batina u rukama vladalaca. 'Branitelji' su uniformirana fantomska sila preko koje se izdaju licence i udaraju pečati društvene poželjnosti. A kad se kao kriterij za razdvajanje nepoželjnog od poželjnog nametne goli šovinizam – kao što je to u Hrvatskoj slučaj – 'branitelji' postaju jedna od ključnih poluga za uspostavu i održavanje etnototalitarizma.

Zabrana nastupa Bošnjačkog kulturno-umjetničkog društva Sevdah na Večeri bošnjačke kulture u Crikvenici, jerbo su tog prijedpodneva folklorši na mjesnoj rivi spontano zaplesali užičko kolo, argumentirana je optužbom da se skarednost zbila 'u blizini spomenika braniteljima Domovinskog rata'. Premda rasplesano društvo po svemu sudeći memorijalnu skulpturu nije ni registriralo, time se, po sudu v.d. gradonačelnice Crikvenice IVONE MATOŠIĆ GAŠPAROVIĆ, 'izvršio čin izrugivanja hrvatskim braniteljima', a isti čin je 'ozbiljno narušio čast i ugled Crikvenice i svih naših građana'. S njom se hitro složio predstavnik bošnjačke manjine u Crikvenici DENIS BEGANović, također 'zgrožen nemilim činom', pun razumijevanja za 'ogorčenost javnosti i naše gradonačelnice', jer 'ovo je zaista uvreda na čast i dostojanstvo hrvatskih branitelja'.

Što da su momci i djevojke iz hrvatske ispostave bošnjačkoga folklornog društva zaplesali srpsko kolo u Crikvenici, a da spomenika braniteljima nije bilo u blizini? Dogodila bi se ista stvar, dakako – s gnušanjem bi im bio otkazan večernji nastup – samo što bi umjesto spomenika braniteljima zabranu opslužila neka od 'braniteljskih udruga', ili više njih, sročivši kakvo bijesno saopćenje.

'Branitelji' – čiji su ugled i čast ultimativne društvene vrednote, pa svaka kriva riječ, a kamoli nedoličan ples, može biti ocijenjena 'činom izrugivanja' ili vrijeđanja – funkcioniraju kao oruđe za održavanje etno-nacionalne higijene u javnome prostoru. Savršeno je svejedno jesu li zastupljeni u spomeničkom ili administrativnom formatu. 'Branitelji' su se naprosto borili za zemlju u kojoj užičko kolo neće biti dopušteno plesati, tj. u kojoj ništa srpsko ne treba biti javno, tj. u kojoj će svemu srpskom biti zajamčena javna nevidljivost.

S druge strane, prilično je teško pronaći djelić Hrvatske gdje spomenik braniteljima nije u blizini. Produkcija mitološke građe tolika je da ne priznaje zaostale krajeve. Čak su i vukojebine iz kojih su ljudi odavno odselili, jer im je život postao nemoguć, napućene braniteljskim memorijalnim obilježjima, valja kao podsjetnik na razlog zbog kojeg je vrijedilo prolijevati krv.

Kolona sjećanja 2023. –
svrstavanje stradalih Vukovaraca
u ljubitelje ustaštva (Foto: Saša
Tadinac/HaloPix/PIXSELL)

Osim toga, odnos između ljudi i spomenika je kronično neravnotežan: ljudi, vidjeli smo, lako bivaju javno osuđeni procijeni li se da imaju uvredljive aspiracije prema spomenicima, ali obratno ne vrijedi. Spomenik braniteljima na ulazu u splitsku Loru, na primjer, kojim se veličaju djela logorskih čuvara i mučitelja, vrijeđa svakog pristojnog čovjeka, baš kao i spomenik HOS-ovcima na Splitu 3, na kojem je uklesan ustaški pozdrav, no prosječan pristojni čovjek to podnosi šutke, uz tek lagani cvokot zuba, znajući da će se, ako pisne, izložiti erupciji masovne srdžbe.

Bez socijalne sablasti pod nazivom 'branitelji', čija je svrha da nosiocima vlasti pribavlja izgovore i pospješuje eliminaciju pravoslavne ugroze, hrvatski bi etnototalitarizam bio značajno manje učinkovit. A ovaj se, bogami, šampionski razmahao.

Nema tome davno da je u Korčuli otkazan nastup zbora iz Podgorice koji je na proslavi 80. godišnjice oslobođenja grada i otoka od fašizma trebao pjevati partizanske pjesme, nakon što su 'braniteljske udruge' podigle histeričnu dreku, najavile javni protest, poručile kako 'neće da na Korčuli pjevaju Crnogorci' i na koncu iznudile šovinstički intoniranu zabranu; petnaestak dana kasnije nastup crnogorskog zbora je, uz isto objašnjenje, storniran i u Jelsi na otoku Hvaru.

Nema tome davno da je gradonačelnik Sinja MIRO BULJ zabranio izložbu fotografija INIE HERENČIĆ 'Susret na tromedi' koju je financiralo Srpsko narodno vijeće, jerbo da kao odgovoran nositelj vlasti i iznad svega 'hrvatski branitelj' mora 'voditi računa o poštivanju Domovinskog rata i drugih ključnih vrijednosti koje čine srž hrvatske državnosti', a te su vrijednosti, jasno, fotografijama cura i momaka u srpskim narodnim nošnjama ozbiljno ugrožene.

Nema tome davno da je u Vinkovcima otkazan rasprodani koncert RADE ŠERBEDŽIJE, s objašnjenjem gradonačelnika IVANA BOSANČIĆA da 'u tjednu kad se prisjećamo najveće tragedije hrvatskog naroda', kada 'odajemo počast žrtvama Vukovara' i 'palim hrvatskim braniteljima', održavanje takvog koncerta 'nije primjereno'; u prešučenom dijelu izjave kazano je kako koncert ni slučajno ne bi bio ocijenjen neprimjerenim da se na bini, umjesto Srbina Šerbedžije, trebao pojaviti neki Hrvat, radilo se o GIBONNIJU ili THOMPSONU.

Nema tome davno, uostalom, da je 19-godišnja kadetkinja izbačena s Policijske akademije nakon što je objavila snimku svojih kolega koji, u veselom raspoloženju, slaveći završenu obuku, plešu užičko kolo; u obrazloženju je rečeno kako je time 'nanijela štetu ugledu Ministarstva unutarnjih poslova', jer na što to uopće sliča da se budući hrvatski redarstvenici opušaju plešući srpsko kolo

i prakticiraju 'ponašanje neprimjereno za policijski sastav', a napose kada to postane javna stvar i kad se, što reče Bulj, bešćutno gaze 'vrijednosti koje čine srž hrvatske državnosti'.

S istim sržnim vrijednostima na srcu, najčešće na inicijativu 'branitelja', u Hrvatskoj su zadnjih godina zabranjivani koncerti MOMČILA BAJAGIĆA, JELENE KARLEUŠE, DUŠKA KULIŠA, SAŠE KOVAČEVIĆA... Unazad bi se moglo nizati do razbijanja ćirilčnih tabli u Vukovaru (ili još dalje – do izbacivanja 'istočnih' knjiga iz nacionalnih biblioteka), a unaprijed do financijskoga gušenja 'srpskih Novosti' koje – prema mjerodavnom sudu STIPE MLINARIĆA iz Domovinskog pokreta – 'vrijeđaju hrvatske branitelje i hrvatsku državu', pa on to 'smeće od novina' ne čita.

A uz Mlinarića koji ne čita, loše nam se piše. Jer on zna da se oglašava kao zastupnik pomno konstruirane aveti: niti su svi branitelji 'branitelji', niti svi ratni stradalnici dijele njegova politička uvjerenja (da se isprse u majicama s natpisom 'Proud To Be Idiot'), ali su dovoljno umrtvljeni ili dovoljno mrtvi da bez pružanja otpora mogu biti regrutirani i zloupotrijebljeni za projekt koji će rezultirati izgonom preostalih srpskih elemenata iz hrvatskoga javnog života.

U različitim retoričkim registrima, ali s istim ciljem, dvije vladajuće stranke – HDZ i DP – usklađeno rade kao nekrovalne pećnice za podgrijavanje mržnje. U opoziciji, pak, tradicionalno se nerado osvrću na etnička čišćenja i slične sporednosti. Tamo trenutno nema nikoga tko bi se drznuo reći: to što su trideset godina po okončanju rata 'ratne rane' sve unosniji resurs za proizvodnju srbofobičnog ambijenta svakodnevice, za normalizaciju diskriminacije, nije posljedica ni srpske ratne agresije ni srpskog ratnog poraza, nego hrvatskoga mirnodopskog debakla.

Pa kad Penava, Mlinarić i kompanija stvar organiziraju tako da na čelu kolone sjećanja u Vukovaru vijore crne zastave s fašističkim parolama, jer koplja drže 'branitelji', svrstavajući na taj način sve stradale Vukovarce među ljubitelje ustaštva, a vladajuća svita krotko kroči za tim zastavama i šutke zuri u asfalt, a televizijska voditeljica pobožnim glasom vergla žrtvoslovne klišeje, a vodeće novine kričavim trobojnim dezenima pokušavaju prikriti kompaktno crnilo predvodnika povorke, a pristojni građani postrojavaju jezike za zubima i pale svijeće u čast vlastite ništavnosti... ukazuje se cijelo društvo koje – sitnim koracima, jer su gaće pune – pleše uzničko kolo. ■

IVICA PULJAK HDZ je okupirao državu

HDZ je svoje ljude postavio na sva čelna mjesta svih represivnih institucija u Hrvatskoj, u odvjetništvu, inspektoratu, ispostavama poreznih uprava. Moja najtužnija spoznaja politike jest da je Hrvatska zemlja u kojoj HDZ drži ljude u strahu koristeći represivni aparat

AKTUALNI gradonačelnik Splita IVICA PULJAK iz stranke Centar u četiri godine po treći put ide po gradonačelnički mandat. Na prošlim izvanrednim izborima, zbog poljuljane većine u Gradskom vijeću, uvjerljivo je pobijedio svoje političke protivnike i zdesna i slijeva. S Ivicom Puljkom smo razgovarali o ostvarenim rezultatima, antifašističkom pečatu koji je vratio Splitu nakon tri decenije, o planovima za novi mandat i kampanji u kojoj su se protiv Centra združili i SDP i HDZ.

Lani ste zajedno sa SDP-om koalirali na parlamentarnim izborima s ciljem rušenja HDZ-a. Sad se u Splitu stvorila fronta SDP-a i Možemo! protiv vas. Otkud taj politički sukob između stranka čiji su svjetonazori slični; kao da je na drugoj strani HDZ, a ne vi – Centar? Težite sličnom vođenju grada kao Možemo! u Zagrebu ili SDP u Rijeci.

Rekao bih da to nije sukob sa SDP-om i Možemo! već s DAVOROM MATIJEVIĆEM, HDZ-ovcem u duši. Može Matijević vikati da je socijaldemokrat, lijevičar, ali nije, on se brine samo o svojim interesima. Kad smo na prošlim parlamentarnim izborima išli sa SDP-om, Matijević je bio protiv. Matijevića ne podržavaju građani Splita, većina splitskih članova SDP-a podržava Centar. Nemam nikakav sukob ni s kim, dapače, branim javno dobro koje oni relativiziraju i žele ugrabiti. Predstojeći izbori su izbori između javnog interesa i osobnog interesa političkih likova koji žele da im gradska blagajna služi kao bankomat. Tijekom prošle četiri godine pokazali smo da isključivo vodimo računa o javnom interesu. Matijević je jedini čovjek koji je od mene tražio nešto osobno. Kod nas ne vlada omjer 60

naspram 40 posto, kako su gradske vlasti podijelile kao plijen za vrijeme vladavine HDZ-a i KERUMA. To Matijević želi, da ima presudnu ruku u Gradskom vijeću i da ucjenjuje. U prošlom našem mandatu, svi naši novi djelatnici i ravnatelji zaposleni su putem javnog natječaja na kojem su izabrani najbolji. Moram reći, da otprije nisam znao niti jednog dosadašnjeg ravnatelja. Svi su zaposleni na javnom natječaju. Nikog nisam znao, nitko mi nije prijatelj ni rođak, stranački kolega. I to je probudilo cijeli grad. To je zaista revolucija.

Ali iza Matijevića su stale stranke – i SDP i Možemo! Uputili ste otvoreno pismo i Sandri Benčić. Znamo da se politika svela na pitanje trenutka i određenih lobističkih interesa. Kako dalje sa SDP-om i Možemo! nakon ovog sukoba? Hoće li taj, ipak ga moramo nazvati političkim sukobom, naštetiti budućoj političkoj suradnji?

Pitam HAJDAŠA DONČIĆA i SANDRU BENČIĆ, dijele li i dalje iste vrijednosti s Matijevićem ili se nemaju snage ograditi? Iskreno, razočaran sam Sandrom Benčić, ona je sve o Matijeviću znala davno prije nego što su ušli u koaliciju. Matijevićevu aferu, odnosno to da je imao namjeru uzeti stanove i grobnice starijim ljudima nismo pronašli mi u Centru, nego novinar koji je ove godine dobio nagradu HND-a za istraživačko novinarstvo. Ne mogu vjerovati da Sandra Benčić ne vjeruje neovisnom novinaru i da relativizira cijelu situaciju. Kad gledate sa strane ispada da se radi o nekom sukobu na ljevici, ali nije, to je borba za vrijednosti, za javno dobro. U Centru nemamo problem sa SDP-om ni s Možemo!, ali se užasavam ideje da u Gradsko vijeće uđe netko kao Matijević tko će nas ucjenjivati. Što se tiče budućnosti suradnje sa

SDP-om i Možemo!, vidjet ćemo što će se dogoditi nakon izbora. Centru su uvijek dobrodošle političke snage koje su za javno dobro i javni interes.

Matijević i HDZ

Nakon zajedničkog izbornog performansa kandidata izazivača za gradonačelnika zajedno su se fotografirali Matijević i HDZ-ov kandidat Tomislav Šuta. Matijević je pritom, na svom Facebook profilu napisao da je 'interes Splita iznad ideoloških podjela i osobnih animoziteta'. Što to znači, da SDP može s HDZ-om, što je po njihovim uvjerenjima prije godinu dana bilo nemoguće. Biste li mogli koalirati sa svima? Recimo, ekstremnim desničarima ili HDZ-om?

To isto je izjavio kandidat Možemo! za zamjenika gradonačelnika, i to u Slobodnoj Dalmaciji prije dan-dva. Suradnici su mi javili da to pročitam i nisam mogao vjerovati. Inače, kuloari bruje da je taktika HDZ-a za drugi krug da izađu s pričom da imaju većinu u Gradskom vijeću, da su okupili sve protiv nas i da građani još samo trebaju izabrati Šutu za gradonačelnika. Prvo sam se nasmijsao toj priči, onda sam vidio da Matijević radi zajedničku kampanju s HDZ-om, a njegov zamjenik iz Možemo! izjavljuje da mu nije problem ni lijevo ni desno. Ljudi moji, je li ovo moguće, pitam se i sam. Postoje etički i civilizacijski principi ispod kojih se ne ide. Kerumova izjava o OPARINOJ bolesti je, bez obzira na to što smo politički opONENTI, ispod svakog standarda i zbog toga sam odlučio da neću sudjelovati na događajima na koje je pozvan i Kerum. Naravno, civilizacijski principi su i vrijednosti antifašizma i Domovinskog rata oko kojih bismo se svi trebali složiti.

Nerijetko čujemo da je i glavni državni odvjetnik Ivan Turudić igrač u ovoj političkoj utrci. Akcije USKOK-a, prijave, istrage u Varaždinu, Zagrebu i Splitu, obilježile su ovu izbornu kampanju. HDZ likuje da na ljevici ne postoji svetinja u koju se lijevičari kunu – poštenje. Ima li nepoštenja na ljevici?

Poštenje nema veze sa svjetonazorom, ljudi su poštene ili nisu. To nije lijevo ili desno, to je pošteno ili nepošteno, to je javno dobro ili nejavno dobro. Svatko tko se deklarira kao lijevičar, ne znači da je on automatski dobar. Ipak, problem je u konačnici HDZ koji je svoje ljude, HDZ-ovce, postavio na sva čelna mjesta svih represivnih institucija u Hrvatskoj, u odvjetništvu, inspektoratu, ispostavama poreznih uprava. I kad se dogodi da DORH procesuirao nekog političara, u javnosti se uvijek upali alarm: jesu li zaista osumnjičeni uradili neko sumnjivo nezakonito djelo ili istraga ide u političke svrhe. Iz vlastitog džepa sam platio kaznu od 13.500 eura za grijehe prošlog gradonačelnika i ta je kazna bila poruka meni da ostavim politiku. Tko god se počne baviti politikom i postane opasan HDZ-u, represivni aparat ga pokušava obeshrabriti. Ne živimo u državi koja je slobodna, državu je HDZ okupirao. Šefovi DORH-a, inspektorata i porezne uprave ne smiju biti stranački ljudi. Moja najtužnija spoznaja politike jeste da je Hrvatska zemlja u kojoj HDZ drži ljude u strahu koristeći represivni aparat. Naši građani se boje izraziti svoje mišljenje jer će im na vrata doći inspekcija, porezna uprava. Kad se državne institucije ispolitiziraju, onda se više ne zna gdje je granica.

U ovoj besadržajnoj kampanji vaši politički oponenti predbacuju da nema dovoljno

mjesta za sve zainteresirane u vrtićima i staračkim domovima u Splitu. Vi govorite suprotno?

To su neistine. Već dvije godine zaredom upisali smo u vrtić i jaslice svu djecu čija su oba roditelja zaposlena. To je rijetko koji veliki grad napravio. Gradimo dva velika vrtića, svaki sa 125 mjesta i projektirali smo još tri manja vrtića. Starački domovi su odgovornost županije i zajedno sa županijom ćemo u sljedećem mandatu raditi na rješavanju problema manjka staračkih domova. Radimo i dnevni boravak za starije u centru grada, imamo najviše božićnice u Hrvatskoj, uveli smo uskrsnice, sve socijalne programe koje smo zatekli smo unaprijedili i razvili nove. Uvijek ima prostora za bolje, ali ne za toliku kritiku kako oporba doživljava. Nažalost, u ovoj kampanji, rijetki govore o programima. Centar je svoj program za grad Split predstavljao dva sata. Međutim, HTV uopće nije spomenuo predstavljanje programa aktualnog gradonačelnika drugog grada po veličini u Hrvatskoj, ali zato jest performans oporbe.

U sljedećem mandatu koncentrirat ćemo se na rješavanje problema priuštivog stanovanja koje se ne može riješiti bez podrške države i EU-a. Prvi smo grad u Hrvatskoj koji je podigao kredit Europske investicijske banke u iznosu od 150 milijuna eura, zahvaljujući kojem smo napravili Tehnološki park, projekt Žnjan, gradili vrtiće, škole, ulagali u socijalne, sportske i kulturne institucije. Isti taj kredit sad su podigli i drugi gradovi u Hrvatskoj, među njima i Zagreb, a upravo je Matijević glasao protiv njega. Vidite koliko je to destruktivno od njega.

U urbanim centrima kronični problemi su promet, javne garaže, parking-mjesta. Kako se Split suočava s prometnim kolapsom svojstvenima regionalnim središtima?

Kupili smo 100 novih autobusa, imamo jednu od najnovijih autobusnih flota u Europi, novi sustav prodaje karata, u svakom trenutku zna se gdje je svaki autobus. Zaposlili smo 60 novih vozača autobusa, uvodimo nove linije, uzet ćemo nove autobuse na alternativni pogon. Izgradili smo prve dvije nove podzemne garaže otkad je Split u Hrvatskoj, sad gradimo još novih pet, a pet ih je još u pripremi. U sljedećih nekoliko godina sagradit ćemo ukupno 30 novih garaža i istovremeno oslobađamo pločnike za pješake, bicikliste, roditelje s kolicima i osobe s invaliditetom – tako će grad prodisati. Imamo najiskorišteniji sustav javnih bicikla u Europi. Na polju kulture, sve naše kulturne institucije imaju rekordne rezultate. Očistili smo more, pročišćavamo otpadne vode prije ispuštanja u more. Investirali smo u najveći projekt solarnih elektrana na javnim zgradama u Hrvatskoj. Cilj nam je da sve naše javne institucije budu energetski neovisne obnovljivim izvorima energije. Zazelenili smo grad, zaštitili Marjan, na kojem smo zasadili i 15.000 stabala nakon što ga nitko nije pošumljavao 60 godina. Do kraja godine zasadit ćemo 14 puta više stabala nego tri prethodna gradonačelnika zajedno. Razvili smo najbolje ekološke politike u Hrvatskoj. Liberali smo, a zeleniji od bilo koga drugog. Sve to samo zato što smo gradski sustav oslobodili od stranačke stege i što više splitska blagajna nije ničiji plijen.

Ali, opet, vaš najglasniji kritičar Matijević kaže da ste u svom mandatu zaboravili na običnog čovjeka?

Sve smo ovo napravili upravo za naše sugrađane, za Splićane i Split. Naši građani plaćaju najnižu cijenu komunalnih usluga,

cijene parkinga, vode i odvoza smeća u Europi. Nakon što nitko od 2009. nije dodijelio nijedan socijalni stan, mi smo ih dodijelili 16, samo je još jedna obitelj bez stambenog rješenja. Sve smo to uradili zahvaljujući podršci naših građana, zahvaljujući sigurnoj većini u gradskom vijeću i zato apeliram da nam građani ponove podršku kako Gradsko vijeće ne bi ovisilo o destruktivnim ljudima koji nas ucjenjuju. Nema smisla da budem

Ne mogu vjerovati da Sandra Benčić ne vjeruje neovisnom novinaru i da relativizira cijelu situaciju. Kad gledate sa strane ispada da se radi o nekom sukobu na ljevici, ali nije, to je borba za vrijednosti, za javno dobro. U Centru nemamo problem sa SDP-om ni s Možemo!, ali se užasavam ideje da u Gradsko vijeće uđe netko kao Matijević tko će nas ucjenjivati

gradonačelnik ako ne mogu upravljati gradom. Ali naši građani su Centar već dva puta podržali u protekle četiri godine, podržat će i treći put.

Za razliku od vaših prethodnika, uključujući i gradonačelnika iz redova SDP-a, Split ste ideološki učvrstili na antifašističkoj strani. U izbornoj godini usudili ste se poduzeti potez koji drugi, čak i lijevo orijentirani hrvatski političari izbjegavaju da se ne bi zamjerili desnom biračkom tijelu. Govorimo o činjenici da ste uklonili ploču na kojoj po sudskoj odluci nije mogao stajati datum oslobođenja Splita 1944. koji je dopisan tek u vašem mandatu.

Bili smo vrlo jasni da nam neće sud i ulica određivati što će pisati na trgovima i ulicama našeg grada i koji su datumi važni za povijest našeg grada, nego će to utvrditi Gradsko vijeće. Moramo stati iza ustavnih vrijednosti, dan oslobođenja Splita od fašističkog i ustaškog režima, ponos je našeg grada. Smatram da je građanima u konačnici najvažnije kako izgleda njihov grad, kakva im je kvaliteta života u gradu. Uvjeren sam da je većina naših građana svjesna da su temelji današnje Hrvatske: antifašizam i Domovinski rat. Svaki put sam osudio neoustaške pojave i zaista ne želim da se događaju na ulicama našeg grada.

Spomen-ploča Gešovskom**Do Banovine je stigla i inicijativa za postavljenjem spomen-ploče poginulom regrutu JNA Saši Geošovskom? Kakav je vaš stav?**

Ta odluka, kako da se na najbolji mogući način oda počast prvo prosvjedu protiv JNA koji je organiziran ispred Banovine, ali onda jednako tako i poginulom mladom čovjeku, bit će zadatak novog saziva Gradskog vijeća. Moj stav u ovom trenutku je da ne želim da

smrt mladog čovjeka postane glavna predizborna tema u Splitu, što bi HDZ jedva dočekao.

Tokom ove kampanje obilježava se 80. godišnjica oslobođenja od fašističkog i ustaškog terora i vidimo da se kandidati za visoke izvršne dužnosti nisu baš pretrgli u slanju antifašističkih poruka. Jedan ste od rijetkih nosilaca izvršne vlasti u Hrvatskoj koji su sudjelovali u obilježavanju ove okrugle godišnjice, prvo Splita, a potom i Dalmacije u Solinu. Možemo li kao društvo biti zadovoljni antifašističkom opredijeljenošću budućih lokalnih i regionalnih čelnika?

Dan Europe i Dan pobjede nad fašizmom stidljivo obilježavamo i zaista bih želio da više ističemo činjenicu da smo te 1945. bili na pobjedničkoj strani, da 9. svibnja bude važniji dan u našim životima, to je važan dan za naš identitet, europski identitet. Bili smo pobjednici, na pravoj strani povijesti. Prije dvije godine u gradu Splitu, za Dan Europe uspostavili smo nagradu najboljim učenicima i to zaista bude jedan vrlo lijep događaj, kad oko 60 učenika iz srednjih i osnovnih škola s područja grada Splita dobije nagradu i tako ih vezujemo za spoznaju i značaj dana kad smo izvojevali pobjedu nad fašizmom i postali dio najnaprednije zajednice zemalja na svijetu – Europe.

A nekad ste pjevali ustaške pjesme. Što se promijenilo od tog vremena?

Danas sam drugačiji čovjek, puno otvoreniji, živio sam u svijetu, u Francuskoj, Švicarskoj... Inače sam kao čovjek i profesor fizike u potpunosti okrenut budućnosti. Znanstvenik sam otvorenih pogleda i svjestan da su svi ljudi jednako vrijedni, pripadnici iste rase, da smo svi Zemljani. Svatko tko radi na sebi napreduje i bolja je i uspješnija osoba nego prije 15, 20 godina. Ja vjerujem da su većina – dobri i poštene ljudi. ■

Manjinska izborna križaljka istoka

Vukovar – mjesto najinteresantnije političke borbe i između srpskih kandidata za gradonačelnika (Foto: Davor Javorović/PIXSELL)

Pripadnici nacionalnih manjina, uglavnom Srbi, ali negdje i Romi i Mađari, u opštinama sa srpskom većinom Hrvati, biraju zamenike župana, gradonačelnika i načelnika opština te zagarantovane predstavnike u većima. U nekim mestima, poput Negoslavaca, rezultat se zna i pre izbora, a u nekim je ‘ponuda’ kandidata i lista široka i garantuje izbornu borbu

UREDOVIMA srpske zajednice na istoku Hrvatske dugo se nagađalo i raspravljalo ko će biti kandidati za načelnike, dožupane i zamjenike gradonačelnika, a nakon predaje kandidacionih lista, sve je postalo jasno. Neka nagađanja su se ostvarila, ali bilo je i nekoliko iznenađenja. Za formalno najviše funkcije, one zamjenika župana, kandidat u Vukovarsko-srijemskoj županiji ponovo je SRĐAN JEREMIĆ. Taj bivši predsjednik Zajedničkog veća opština na toj je dužnosti od prošlih izbora, odnosno od 2021. godine. U Osječko-baranjskoj županiji kandidat za dožupana iz redova srpske nacionalne manjine je VLADIMIR HORVAT, a aktualni je dožupan RADOMIR Čvarković.

U Gradu Vukovaru, politički i simbolički veoma važnom mjestu o kojem smo pisali u prošlom broju, sve je prošlo bez velikih iznenađenja. Za mesto zamenika gradonačelnika iz redova srpske nacionalne manjine opet će se boriti aktualni zamenik SRĐAN KOLAR iz SDSS-a i njegov prethodnik iz DSS-a i imenjак SRĐAN MILAKOVIĆ. Što se tiče izbora za gradsko veće, obe ove stranke sa srpskim predznakom imaće svoje liste, a za pet zagaranтовanih većnika koje po Ustavu ima srpska manjina u Vukovaru, boriće se i kandidati sa lista koalicije predvođene HDZ-om i DP-om, zatim Suverenista i DOMINO-a, Nezavisne liste Željka Saboa i SDP-a što nam na kraju daje ukupni saldo od čak 57 kandidata. Naravno postoje i šanse da srpska zajednica u gradu Vukovaru ima i više od zakonom zagrantovanih pet većnika u gradskom veću, ukoliko stranke koje na svojoj listi imaju više od petero Srba osvoje više od pet mandata, međutim, u praksi su šanse za tako nešto minimalne ili uopšte ne postoje.

Borba između SDSS-a i DSS-a očekuje se i u najvećoj opštini sa srpskom većinom u Hrvatskoj, u Borovu. Dugogodišnji i aktualni načelnik ZORAN BAČANOVIĆ iz SDSS-a imaće izazivača u većniku STOJANU POZNAOVIĆU kojeg je kandidovao DSS. Poznanović je ujedno i nosilac DSS-ove liste, dok će SDSS-ovu predvoditi aktualni vukovarsko-sremski dožupan Srđan Jeremić. Svojim kandidatima za opštinsko veće pokušaćе parirati i kandidaciona lista grupe birača predvođena Željkom Lukićem. U opštini Borovo jedno zagarantovano mesto u veću imaju i stanovnici hrvatske nacionalnosti.

Tradicionalno najzanimljivija izborna borba očekuje se u Opštini Trpinja. Protukandidati dosadašnjem načelniku, nezavisnom MIROSLAVU PALIĆU, biće takođe nezavisni Đorđe Ćurčić i VUK POPOVIĆ, koji će takođe biti i nosilac kandidacione liste grupe birača koja će se suprotstaviti favorizovanoj listi SDSS-a čiji će nosilac biti SLOBODAN RISTANIĆ. I u toj opštini hrvatski narod ima zagarantovano pravo na svog predstavnika. Tako su Hrvati, većinski narod u državi, u pojedinim opštinama u poziciji da biraju zagarantovane im predstavnike u opštinama u kojima su manjina.

U Negoslavcima je sasvim drugačija priča i nema neizvesnosti. Aktualni načelnik opštine DUŠAN JECKOV iz SDSS-a jedan je od 112 opštinskih načelnika u državi koji neće imati protukandidata, a jedina lista za opštinsko veće biće SDSS-ova koju predvodi BILJANA PEJRIĆ, pa će ovogodišnji lokalni izbori u ovoj opštini biti puka formalnost.

Izbori zato neće biti formalnost u Opštini Markušica gde aktuelnom SDSS-ovom načelniku ‘izlaze na crtu’ dva nezavisna kandidata: SVETO BLANUŠA i MIROSLAV MEDIĆ. Uz SDSS-ovu listu za opštinsko veće koju predvodi BOJAN BOŠKOVIĆ, tu je i kandidaciona lista grupe birača čiji je nosilac MILOVAN TEODOROVIĆ. I u ovoj opštini zagarantovano pravo na većnika imaju pripadnici hrvatskog naroda.

Srbi će imati kandidate za opštinska veća i u opštinama Vukovarsko-sremske županije gde ne čine većinu, a to su Nijemci i Stari Jankovci.

U Opštini Nijemci listu SDSS-a predvodi ILIJA VUJAKOVIĆ, a zanimljivo je da listu SDP-a, čija je nositeljka SLAVICA GOSTIĆ, velikom većinom čine kandidati srpske nacionalnosti. Uz SDSS i SDP, liste imaju i HDZ, Hrvatski suverenisti, Pravo i pravda te kandidaciona lista grupe birača koju predvodi aktuelni načelnik VJEKOSLAV BELAJEVIĆ. U Opštini Stari Jankovci Srbi imaju pravo na zamenika načelnika, a kandidati za tu funkciju su kandidatkinja grupe birača TATJANA MIRIĆ i SDSS-ov MARKO ŽIVKOVIĆ. Ova stranka će imati i listu za opštinsko veće, a nosilac je NEBOJŠA NINIĆ.

Što se tiče tela Vukovarsko-sremske županije, srpska nacionalna manjina ima pravo na zamenika župana, a jedini kandidat za to mesto biće dosadašnji dožupan Srđan Jeremić. Saborska zastupnica DRAGANA JECKOV predvođićе listu SDSS-a za članove županijskog veća. Uz SDSS, kandidacione liste za članove Županijskog veća Vukovarsko-sremske županije imaće još koalicije okupljena oko HDZ-a, koalicija HSS-SDP, Hrvatski suverenisti i koalicija okupljena oko Mosta i DOMINO-a.

Dugogodišnjem načelniku Opštine Erdut JUGOSLAVU VESIĆU iz SDSS-a ovogodišnji protukandidat biće HDZ-ova ANAMARIJA KOVČALIJA FRANCEM. U ovoj opštini hrvatski narod ima pravo na zamenika, a jedini kandidat je DAVID SUŠAC iz HDZ-a. U toj opštini postoji mogućnost da hrvatski narod, odnosno, u

Tradicionalno najzanimljivija izbor-na borba očekuje se u Opštini Trpinja. Protukandidati dosadašnjem načelniku, nezavisnom Miroslavu Paliću, biće takođe nezavisni Đorđe Ćurčić i Vuk Popović, koji će takođe biti i nosilac kandidacione liste grupe birača koja će se suprotstaviti favorizovanoj listi SDSS-a čiji će nosilac biti Slobodan Ristanić

Rodna kuća Milutina Milankovića u Dalju na području Erduta gdje će Jugoslav Vesić pokušati izboriti još jedan mandat načelnika (Foto: Dubravka Petrić/PIXSELL)

ovom slučaju HDZ, ima i načelnicu i zamenika. Sušac je i nosilac HDZ-ove liste za članove opštinskog veća, dok SDSS-ovu predvodi JOVO VUKOVIĆ, a svoju listu ima i Radnička fronta sa DRAGANOM NEMETOM kao nosiocem. Kao i Dušan Jeckov, i načelnik Opštine Šodolovci DRAGAN ZORIĆ iz SDSS-a takođe neće imati protukandidata na ovim izborima, a za njegovog zamenika iz redova hrvatskog naroda jedina kandidatkinja je HDZ-ova KSENIJA KATIĆ koja će ujedno biti nositeljka liste svoje stranke za opštinsko veće. Zorić će predvoditi listu SDSS-a dok na listi SDP-a prvo mesto pripada VANJI MALETIĆ.

Zanimljivo će biti u baranjskoj Opštini Jagodnjak. I ovde aktuelna načelnica DANIJELA MLINAREVIĆ iz SDSS-a nema protukandidata, međutim, mnogo je zanimljivije u borbi za zamenika iz reda hrvatskog naroda gde će se boriti čak troje kandidata, a to su: ANA MRĐA iz SDP-a, aktuelni zamenik DENIS URTAJL iz HDZ-a i ROBERT URTAJL iz koalicije DOMINO-a, Mosta, Suverenista, BUZ-a i HSP-a. U ovoj opštini, uz Hrvate, pravo na zamenika ostvaruju i Romi, a jedni kandidat za tu funkciju je SDSS-ov MILAN BOGDAN. Postoje i četiri kandidacione liste za opštinsko veće. DANIJELA MLINAREVIĆ predvodi SDSS-ovu listu, ANA MRĐA listu socijaldemokrata, JOHAN URTAJL HDZ-ovu, a Robert Urtajl koalicije predvođene DOMINO-m i Mostom.

Na popisu stanovništva iz 2011. godine, Mađari su bili većinski narod u Opštini Kneževi Vinogradi pa su tada pravo na zamenika imali predstavnici hrvatskog i srpskog naroda. Međutim, iako su bili većinski narod, Mađari su ostali bez svog predstavnika u izvršnom telu ove opštine. Do toga je došlo tako što je na prošlim lokalnim izborima ponovo pobedio i tada aktuelni načelnik VEDRAN KRAMARIĆ, pa su tako Mađari ostali bez načelnika, dok je RUŽICA BATORI bila zamenica iz reda hrvatskog naroda, a STOJAN PETROVIĆ iz srpskog. Ovaj put će biti drugačije jer su Hrvati u ovoj multikulturalnoj opštini, prema popisu iz 2021. godini postali većina. HDZ-ov Kramarić sigurno ostaje načelnikom jer ni on nema protukandidata. Kandidat grupe birača ZOLTAN Šipoš jedini je kandidat za zamenika načelnika opštine iz reda mađarske nacionalne manjine, dok će se za zamenika iz reda srpske nacionalne manjine boriti kandidat grupe birača NEBOJŠA NIKOLIĆ i SDSS-ov PREDRAG

PETROVIĆ. U ovoj opštini će biti čak pet kandidacionih lista za izbor članova opštinskog veća. Načelnik Kramarić predvodi HDZ-ovu listu, Predrag Petrović SDSS-ovu, BRANKO STOJANOVIĆ listu koalicije SDP-HSS, a nosioci dve liste grupe birača biće DENEŠ Šoja i SANELA PROSER HORVATIN.

ZORAN MILOŠEVIĆ iz SDSS-a biće jedini kandidat za mesto zamenika načelnika iz reda srpske nacionalne manjine u Opštini Popovac, a takođe će predvoditi i SDSS-ovu listu za članove opštinskog veća. Konkurencija SDSS-ovoj listi biće HDZ-ova, stranka iz koje dolazi dosadašnji načelnik ZORAN KONTAK koji takođe neće imati protukandidata.

Veoma zanimljivo će biti i u Opštini Darda gde se za zamenika načelnika iz reda srpske nacionalne manjine bore kandidat grupe birača BOJAN BOGDANOVIĆ i dosadašnji dožupan Osječko-baranjske županije iz reda srpske nacionalne manjine RADOMIR Čvarković iz SDSS-a. U ovoj opštini postoji čak sedam pravovaljanih kandidacionih lista za opštinsko veće, a uz Bogdanovića i Čvarkovića, nosioci su: RENATO KOVAČ (BUZ-HNS), IVAN HODAK (lista grupe birača), ANTO VUKOJE (HDZ), NIKOLA PETROVIĆ (lista grupe birača) i DANIJEL HORVAT (SDP).

U malenoj Opštini Viljevo, Srbi će imati dve liste za članove opštinskog veća. Nosilac liste grupe birača biće DALIBOR DAKIĆ, dok SDSS-ovu listu predvodi MILORAD MALJKOVIĆ. Svoju listu u ovoj opštini ima i HDZ.

SVETLANA ŽARKOVIĆ iz SDSS-a jedina je kandidatkinja za zamenicu gradonačelnika iz reda srpske nacionalne manjine, a takođe je i nositeljka SDSS-ove liste za članove Gradskog veća Grada Belog Manastira. Svoje liste imaju i koalicija HDZ-HSU-DP, SDP i lista grupe birača. Iako je u prošlom mandatu srpska nacionalna manjina imala tri zagarantovana predstavnika u gradskom veću, zbog pada broja stanovnika, sada ima dva.

U Gradu Osijeku, srpska nacionalna manjina ima jedno zagarantovano mesto u gradskom veću, a osim liste SDSS-a čiji je nosilac DRAGAN TODIĆ još nekoliko drugih lista imaju svoje kandidate za to jedno mesto. Vladimir Horvat iz SDSS-a jedini je kandidat za zamenika župana Osječko-baranjske županije iz reda srpske nacionalne manjine, a u županijskom veću, srpska nacionalna manjina ima dva zagarantovana mesta. Listu SDSS-a predvodi Jovo Vuković, dok je nekoliko Srba na listi i u drugim opcijama.

Srpska nacionalna manjina ima pravo na jednog zagarantovanog predstavnika i u Gradu Iloku, kao i opštinama Lovas, Bogdanovci i Tompojevci u Vukovarsko-sremskoj županiji i opštinama Magadenovac, Podgorač, Koška, Levanjska Varoš, Trnava, Čeminac i Ernestinovo u Osječko-baranjskoj županiji, međutim u navedenim jedinicama lokalne samouprave nema liste niti jedne stranke sa srpskim predznakom, već su kandidati za opštinska veća srpske nacionalnosti u drugim političkim opcijama. ■

U Borovu će se za načelnika sučeliti kandidat SDSS-a i DSS-a (Foto: Općina Borovo)

Na putu prema dolje

Bilten SNV-a ‘Neostvarena prava i promašene politike 3: Zastupljenost nacionalnih manjina u državnoj upravi, pravosuđu i policiji’ pokazuje da je od 2016. do 2023. udio manjina u državnoj upravi dodatno pao. Usprkos pozitivnoj diskriminaciji ni u jednom tijelu državne uprave taj udio nije na razini udjela u stanovništvu

NACIONALNE manjine u 2023. ne ostvaruju zastupljenost u svim državnim upravnim organizacijama. Niti jedan zaposlenik iz reda nacionalnih manjina, uključujući Srbe, nije zabilježen u Središnjem državnom uredu za javnu nabavu i Središnjem državnom uredu za demografiju i mlade. Zaposlenih Srba nema ni u Središnjem državnom uredu za razvoj digitalnog društva i Središnjem državnom uredu za Hrvate izvan Republike Hrvatske. Navedeni podaci dio su najnovijeg biltena SNV-a ‘Neostvarena prava i promašene politike 3: Zastupljenost nacionalnih manjina u državnoj upravi, pravosuđu i policiji’. U publikaciji je treći put tematski analizirano provođenje odredbe Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina (UZPNM) o proporcionalnom zapošljavanju pripadnika nacionalnih manjina.

Od 2008., kada su SNV i SDSS počeli prikupljati i pratiti podatke o stanju zastupljenosti nacionalnih manjina u pravosuđu i upravi, s naglaskom na stanje zastupljenosti Srba, situacija se do danas nije bitno poboljšala. I prethodno razdoblje obilježila je značajna i ustrajna podzastupljenost nacionalnih manjina. U članku 22. stavku 2. UZPNM-a propisano je pravo na proporcionalnu zastupljenost nacionalnih manjina u tijelima državne uprave i pravosudnim tijelima Republike Hrvatske. Kako je navedeno u biltenu, upravo je ostvarivanje tog zakonom zagarantiranog prava jedno od najproblematičnijih područja provođenja

UZPNM-a i ostvarivanja manjinskih prava u Hrvatskoj.

Najnovija analiza odnosi se na šestogodišnji period od 2017. do 2023., a nadovezuje se na prethodne dvije analize koje je SNV objavio 2014. i 2017. U odnosu na vremenski razmak između objavljivanja prvih dviju analiza, ovo izdanje je ciljano izrađeno s dvostruko dužim vremenskim odmakom od prethodne. Međutim, u toj pauzi analiziranja podataka malo šta se promijenilo nabolje. Prve dvije analize iznjedrile su gotovo identične zaključke o neostvarivanju zakonom zajamčenog prava na zastupljenost nacionalnih manjina i debaklu aktualnih politika i mjera Vlade Republike Hrvatske usmjerenih na povećanje udjela nacionalnih manjina u razmatranim tijelima.

Posljednjeg dana decembra 2023. u tijelima državne uprave te stručnim službama i uredima Vlade Republike Hrvatske evidentiran je 1.381 službenik i namještenik iz reda nacionalnih manjina, koji su u ukupnom broju zaposlenika sudjelovali s 2,92 posto. Istovremeno, u navedenim tijelima bilo je zaposleno 866 Srba, koji su činili 1,83 posto ukupno zaposlenih. Udio manjina u stanovništvu je oko 7,5 posto, a Srba 3,2 posto. U odnosu na podatke od 31. decembra 2016., udio pripadnika nacionalnih manjina u ukupnom broju zaposlenih u predmetnim tijelima manji je za 0,48 posto, dok je udio Srba manji za 0,39 posto.

Udio zaposlenih manjina i Srba ni u jednom ministarstvu ni približno ne odražava

va njihov udio u ukupnom stanovništvu države. Najveća zastupljenost pripadnika manjina, s udjelom većim od tri posto, bilježi se među zaposlenima u ministarstvu poljoprivrede (3,52 posto), prostornoga uređenja, graditeljstva i održivog razvoja (3,49 posto), unutarnjih poslova (3,31 posto) i gospodarstva i održivog razvoja (3,13 posto). Srbi su, zasebno gledajući, najzastupljeniji u ministarstvima unutarnjih poslova (2,15 posto), prostornoga uređenja, graditeljstva i održivog razvoja (2,5 posto) te zdravstva (2 posto), a najmanji udio, ispod jedan posto, čine u ministarstvima obrane, vanjskih i europskih poslova i hrvatskih branitelja. Nacionalne manjine, i Srbi zasebno, najveći udio zastupljenosti ostvaruju u Državnom zavodu za intelektualno vlasništvo, u kojem čine 4,88 posto, odnosno 3,66 posto zaposlenika. Osim u Državnom zavodu za intelektualno vlasništvo, značajniji udio nacionalnih manjina bilježi se i u Državnoj geodetskoj upravi (4,72 posto).

Poseban naglasak stavljen je na zastupljenost Srba u policijskim upravama u županijama na nekad ratom pogođenim i povratničkim područjima i područjima sa značajnijim udjelom Srba u ukupnom stanovništvu. U ovoj analizi, uslijed nedostupnosti odgovarajućih podataka, nije predstavljen pregled stanja zastupljenosti nacionalnih manjina i Srba po policijskim upravama u 2023. godine. Iz MUP-a su izvijestili da su osobe koje se nisu izjasnile kao Hrvati 31. decembra 2023. činile 2,8 posto ukupnog broja zaposlenih u svim policijskim upravama, dok su među zaposlenicima u policijskim postajama sudjelovale s ukupno 5,51 posto. Srba je u policijskim upravama bilo evidentirano 1,8 posto, a u policijskim postajama su činili 3,2 posto zaposlenih.

Kako navodi VIKTOR KOSKA, autor biltena i stručnjak za prava nacionalnih manjina, jedan od ključnih izazova proizlazi iz zakonskih obaveza zaštite osobnih podataka. Naime, ne smije postojati obaveza prikupljanja podataka o nacionalnoj pri-

padnosti potencijalnih kandidata i zaposlenih osoba.

— Tu se javlja svojevrsni paradoks: da bismo mogli pratiti provedbu načela proporcionalne zastupljenosti, trebali bismo imati snažnije mehanizme kojima bi se takvi podaci mogli prikupljati. S druge strane, njihovo prikupljanje ne smije ni na koji način ugroziti pravo na zaštitu osobnih podataka, pa se ti podaci mogu prikupiti isključivo uz suglasnost pojedinca. Na primjer, na javni se natječaj može prijaviti tridesetak pripadnika srpske nacionalne manjine koji su se tako izjasnili na popisu stanovništva, no svega njih petero iskoristi pravo prednosti pri zapošljavanju temeljem načela proporcionalnosti. Postavlja se legitimno pitanje: zašto se pripadnici nacionalnih manjina ne izjašnjavaju kao pripadnici manjine čak ni u situacijama kada bi im to moglo koristiti? — kaže Koska.

Mnogi zaposlenici u državnoj i javnoj službi koji su pripadnici nacionalnih manjina u profesionalnom okruženju se ne izjašnjavaju kao pripadnici tih manjina, pojašnjava autor.

— To ne mora nužno biti pokazatelj asimilacije, već izraz osjećaja društvene stigme ili straha od diskriminacije na radnom mjestu — bilo zbog potencijalnog otkrivanja njihove nacionalne pripadnosti, bilo zbog mogućnosti da se na nju u određenim situacijama pozovu. Dodatni problem leži i u činjenici da mjera prednosti pri zapošljavanju nije dovoljno poznata samim pripadnicima nacionalnih manjina koji apliciraju za posao u državnoj upravi. Čak i kada su upoznati s tim, sadržaj tog prava nije im prezentiran na način koji bi ga učinio dovoljno atraktivnim u odnosu na (opravdane ili ne) rizike koje s njime povezuju. Na to redovito upozorava i Pučka pravobraniteljica, ističući kako se ova mjera ne zagovara aktivno niti se dosljedno provodi. Istovremeno, preferencijalne mjere po drugim osnovama u Hrvatskoj su se pokazale uspješnima u različitim kontekstima i za različite kategorije građana — primjećuje Koska.

On dodaje da ovo ukazuje da mjera nije adekvatna potrebama prakse, ali može značiti i suprotno: da je mjera dobra, ali da potencijalni korisnici nisu dovoljno informirani o sadržaju ni o načinu na koji se na nju mogu pozvati.

— Možda je potrebno dodatno promovirati mjeru. Za analizu je li ova ona bila potrebna i je li bila uspješna, nužno je razmotriti širi kontekst u kojem se provodi, kao i stvarni položaj pripadnika nacionalnih manjina u tom kontekstu — zaključuje Viktor Koska. ■

31. decembra 2016.

	Ukupan broj zaposlenih	Broj zaposlenih pripadnika nacionalnih manjina	% nacionalnih manjina	Broj zaposlenih Srba	% Srba
Ministarstva	45.596	1408	3,24	935	2,14
(Središnji) državni uredi	216	6	2,77	5	2,31
Državne upravne organizacije	2795	118	4,22	67	2,39
Uredi državne uprave u županijama*	2633	139	5,28	88	3,34
Stručne službe i uredi Vlade RH	457	18	3,94	8	1,75

31. decembra 2023.

	Ukupan broj zaposlenih	Broj zaposlenih pripadnika nacionalnih manjina	% nacionalnih manjina	Broj zaposlenih Srba	% Srba
Ministarstva	43.271	1252	2,89	799	1,85
(Središnji) državni uredi	-	-	-	-	-
Državne upravne organizacije	3674	119	3,24	62	1,69
Uredi državne uprave u županijama*	-	-	-	-	-
Stručne službe i uredi Vlade RH	422	10	2,92	5	1,18

Usporedni prikaz zastupljenosti pripadnika nacionalnih manjina i zastupljenosti Srba u tijelima državne uprave i stručnim službama i uredima Vlade Republike Hrvatske 31. decembra 2016. i 31. decembra 2023.

* Napomena: Uredi državne uprave u županijama prestali su postojati 1. januara 2020.

Izrada tablice: Ivica Družak/
FINALIZACIJA

UGOVOR
S ĐAVLOM

PIŠE Boris Dežulović

Kad je Tomislavov otac onomad najavio Treći svjetski rat u Rijeci 2025., barem je bio u penziji: Bitku posljednjih vremena između Determinističke armije Kraljevstva tame i Bijele vojske Kraljevstva Božjeg njegov sin, međutim, najavljuje u punoj profesionalnoj i formacijskoj snazi, kao mrtav ozbiljan profesor na medicinskom fakultetu

Kraj je blizu

ZA desetak dana nogometaši Rijeke proslavit će naslov prvaka, eksplodirat će riječka luka u veličanstvenom vatrometu, obilaziti će svijet slike grada na Rječini prekrivenog dimom bengalki i rake- ta, odjekivat će petarde, plotuni i topovski udari, paljba iz svih kalibara šarat će nebo nad Kvarnerom, ‘bombe i bomboni eksplodirat će ovu noć, Rijeka, ajmo, u jednu pjesmu zajedno svi’, nadirat će Korzom pripadnici Armade išaranih lica, noseći u rukama gajbe Jane iz obližnjeg Konzuma, ‘Rijeka, Fiume, Rijeka, jedan, dva, tri, četiri, Rijeku prolij se po meni!’, pjevat će Armada prolijevajući se bočicama izvorske vode.

Kamerman Hrvatske televizije prići će onda bliže, ‘kako se osjećate danas, nakon što su vas početkom sezone svi otpisali?’, pitat će reporter navijače, i već u sljedećem trenutku glava će mu eksplodirati poput lubenice, a kamerman će se dati u bezglavi bijeg, prije nego ga Armada sustigne i živoga umlati palicama i toljagama.

Trebat će vremena dok zajedno s analitičarima u studiju sportskog programa prestravljeni shvatite kako to nije riječka Armada, već Deterministička armija Svjetske Nadvlade, i da se to u Rijeci ne slavi titula prvaka, već vodi Bitka posljednjih vremena, Majka svih bitaka u kojoj je armada Svjetske Nadvlade udarila na goloruku Bijelu vojsku Štovatelja Boga Stvoritelja.

I tek tada sjetit ćete se da vas je upravo ovih dana prije točno dvadeset godina, jošavnog svibnja 2005., umirovljeni admiral i geostrateg DAVOR DOMAZET LOŠO u svojim intervjuima precizno i na vrijeme upozorio na Veliki Konačni Rat i završni obračun Dobra i Zla, koji je prema njegovim tadašnjim istraživanjima trebao započeti u Rijeci 2025. godine.

Zašto baš 2025. i zašto baš u Rijeci, ima li to veze s premještanjem stožerne geostrateške gravitacijske točke na jug?, nadmoćno smo se tada zajebavali s prolupalim admiralom, a on je mrtav ozbiljan objašnjavao kako je i ‘prvi upravljani determinirani kaos bio na području bivše Jugoslavije’ i kako su ‘narodi na tom prostoru bili prvi testirani laboratorijski uzorak’. ‘Ratovi će se u budućnosti voditi zbog pitke vode, a u Hrvatskoj se nalazi najveći bazen pitke vode u Europi’, objašnjavao je Lošo zašto će Gospodari Determiniranog Kaosa upravo u Hrvatskoj krenuti u ostvarenje svog paklenog plana – ‘razaranje Kraljevstva Božjeg, rušenje mono-teističkih religija, uspostavu pseudoreligije New Agea i ovladavanje svjetskim zalihama pitke vode’.

I vi ćete konačno shvatiti zašto su navijači Rijeke poharali sve rezerve Jane iz riječkog Konzuma.

Svakako, nije bilo ni prvi ni posljednji put da se neki siroti bolesnik na Korzu popeo na gajbu Jane i stao upozoravati prolaznike kako je ‘kraj blizu’ i kako je ‘vrijeme za pokajanje’. Jezu je, međutim, izazivala činjenica da prorok koji je najavljivao bitku Determinističke armije protiv Bijele vojske Štovatelja Boga Stvoritelja u Rijeci 2025. nije bio neki nesretnik s psihijatrije, već čovjek koji je samo koju godinu ranije bio načelnik Glavnog stožera Hrvatske vojske i Obavještajne uprave GS OS RH, čovjek dakle koji vam je – da ga je glava zaboljela samo malo ranije – svima mogao gurnuti kalašnjikove u ruke i mobilizirati vas u Posljednji Križar-

ski Rat protiv učitelja joge i majstora reikija. Najzad, čovjek koji je i nakon toga još uvijek mrtav ozbiljan bio savjetnik predsjednice KOLINDE GRABAR-KITAROVIĆ i član Vijeća za domovinsku sigurnost.

Je li Republika Hrvatska – kad se danas sjetimo kakvi su joj sve pacijenti bili načelnici Glavnog stožera, šefovi Obavještajne uprave, članovi Vijeća za nacionalnu sigurnost i savjetnici predsjednice Republike – na koncu još dobro i ispala? Naravno da nije: ispala je upravo onakva kakvu su je pacijenti u svojim tisućljetnim glavoboljama sanjali.

Istinabog, moglo je izgledati da je Hrvatska dvadeset godina kasnije razmjerno normalna zemlja, u kojoj su samozvani proroci na psihijatriji, gdje im je i mjesto. Recimo, u emisiji VELIMIRA BATE BUJANCA, gdje je

Tomislav Domazet Lošo s bocom Jane (Foto: Borna Filić/PIXSELL)

prorok Lošo nedavno predstavio svoju novu knjigu, bulazneći kako Hrvati uopće nisu Hrvati, nego potomci Ilira imenom Burini, koji su kršćanstvo primili još u prvom stoljeću. ‘Znači, nije pjesma ‘od stoljeća sedmog’, nego ‘od stoljeća prvog?’’, zajebavao je rastrojenog proroka čak i Bata Bujanec, onda znate kako je tužno i koliko nisko pao nekadašnji načelnik Glavnog stožera Hrvatske vojske.

Moglo je, rekoh, tako izgledati, sve dok se nekidan – točno na dvadesetu godišnjicu svog slavnog proročanstva – Domazet Lošo nije vratio na scenu jači nego ikad.

‘Operacija Covid-19 važna je epizoda u eshatološkom boju između Kraljevstva Božjeg i Kraljevstva tame, to je ratna operacija Sotoninog kraljevstva za uništenje čitavog čovječanstva. Neposredni je izvršitelj okultne operacije Covid-19 okultna oligarhija koja trenutačno vlada svijetom, a pravi cilj bio je udariti Sotonin pečat na naše tijelo’, objavio je Domazet Lošo sa svoje gajbe, pa nastavio kako mu je sve objavio Duh Sveti: ‘U molitvi i klanjanju pred Presvetim Oltarskim Sakramentom Duh Sveti mi je dao spoznaju da bi dekodiranje tih okultnih zapisa u molekulama iz Covid

cjepiva bio zapravo razgovor sa Sotonom. Takozvana Covid cjepiva nose dvostruki okultni pečat: na biološkoj razini to je pečat okultne transhumanističke inicijacije, a na duhovnoj razini to je pečat skrivenih okultnih zapisa.’

Ima li nade, ima li spasa? Ima.

‘U klanjanju pred Presvetim, Duh Sveti mi je pokazao da Isus Krist može upisati svoje Sveto Ime, koje je iznad svakog imena, u sve molekule DNA i RNA koje su ušle u nas preko okultnih Covid cjepiva. U tom kontekstu, dobio sam poticaj od Duha Svetoga da napišem i javno podijelim molitvu za iscjeljenje i ozdravljenje od posljedica Covid cjepiva’, obznanio je Domazet Lošo, pa mrtav ozbiljan izdiktirao opsežnu, dvije stotine trideset stihova dugačku molitvu. ‘U Ime Gospodina Isusa Krista Nazarećanina Raspetog, Propetog, Umrlog i Uskrslog, odstupite od nas sve sotonske sile i snage i nikada se više ne vraćajte!’, završio je Lošo svoju molitvu, ‘Evo Križa Gospodnjega! Bježite sile neprijateljske! Pobijedio je lav iz plemena Judina! Korijen Davidov! Aleluja!’

Može vam, dopuštam mogućnost, izgledati da je to na gajbi samo jedan prolupali sedamdeset sedmogodišnji penzionirani admiral kojega zajebava čak i Bata Bujanec. Može izgledati, ali nije. Istina, ovaj se prorok zaista zove Domazet Lošo, ali nije to stari admiral, već admiral starog sin – TOMISLAV DOMAZET LOŠO.

Reklo bi se, jabuka ne pada daleko od stabla. Pardon, ne silazi. Ne silazi daleko od stabla. Da, uma. Jabuka ne silazi daleko s uma.

Tomislav, kako vidimo, nije čak ni prvi Domazet Lošo, a kamoli prvi koji se na Korzu popeo na gajbu Jane i stao upozoravati kako je ‘kraj blizu’. Ono što, međutim, i sad i opet izaziva jezu jest činjenica da je redikul koji Covid-19 tumači kao eshatološku bitku između Kraljevstva Božjeg i Kraljevstva tame u stvarnom životu – u Republici dakle Hrvatskoj kao takvoj – sam dr. sc., viši znanstveni suradnik na Institutu Ruđer Bošković i profesor na Medicinskom fakultetu Hrvatskog katoličkog sveučilišta u Zagrebu, čovjek dakle što obučava liječnike pred kojima ćete sutra puni povjerenja leći na kirurški stol. Molitva u ime Gospodina Isusa Krista Nazarećanina Raspetog, Propetog, Umrlog i Uskrslog bit će zaista sve što će vam preostati.

Kad je, naime, Tomislavov otac onomad najavio Treći svjetski rat u Rijeci 2025., barem je bio u penziji: Bitku posljednjih vremena između Determinističke armije Kraljevstva tame i Bijele vojske Kraljevstva Božjeg njegov sin, međutim, najavljuje u punoj profesionalnoj i formacijskoj snazi, kao mrtav ozbiljan profesor na medicinskom fakultetu i još mrtviji i ozbiljniji ekspert najvažnijeg hrvatskog znanstvenog instituta. Na kojemu je valjda i razvio svoju visoko sofisticiranu molitvu Križa Gospodnjeg, lava iz plemena Judina i korijena Davidovog.

To, eto, za slučaj da se pitate je li Republika Hrvatska – kakvi su joj sve pacijenti načelnici stožera, šefovi obavještajnih uprava, profesori na medicini i stručnjaci na Institutu Ruđer Bošković – na koncu još dobro i ispala.

Srećom, kraj je blizu: posljednje kolo nogometnog prvenstva na rasporedu je u drugu subotu.

Ima li nade, ima li spasa?

Nema. ■

INTRIGATOR

Tretirani poput
huligana

Takvo postupanje vraća nas u prošlost, u period kada je na snazi bio verbalni delikt, rekla je odvjetnica Lina Budak o prekršajnim postupcima protiv osoba koje su prosvjedovale protiv hrvatske politike prema Palestini

PRED Općinskim prekršajnim sudom u Zagrebu nastavljani su postupci protiv dijela osoba koje su prosvjedovale ispred Ministarstva vanjskih poslova, u znak protivljenja hrvatskoj politici prema izraelskom genocidu u Gazi. Usred mirnog prosvjeda održanog 14. aprila, policija je prevela 17 osoba. Sve ih se tereti za remećenje javnog reda i mira, odnosno zbog oglašivanja na naredbe policije da se razidu s mjesta događaja. Na dan privođenja prosvjednici su satima držani u policijskim kavezima, a polovica ih je provela noć u pritvoru. Svima im prijetje novčane kazne u iznosu od 600 pa sve do 2.400 eura te zabrana prilaska zgradi ministarstva. U nastavku postupka svjedočio je policajac koji je na dan prosvjeda izašao na mjesto događaja. Za razliku od 17. travnja, kada se pred aktivistima pojavio u civilu, na sud je došao u policijskoj uniformi. — Siguran sam da sam po dolasku na mjesto događaja u više navrata, dva-tri, izlazio pred prosvjednike koji su sjedili na stepenicama, predstavio sam im se službenom iskaznikom i značkom te molio da se maknu. Da su se maknuli sa stepenica i stali do svojih kolega koji su sa strane držali transparente, mogli bi prosvjedovati do danas. Mi bismo se vjerojatno tamo i dalje nalazili, ali ne bismo postupali prema njima – izjavio je policajac i odgovorio da se prosvjednici nisu ponašali nedolično. Jedna od okrivljenih kazala je da postoji još pet drugih ulaza u ministarstvo te da su po potrebi pojedinci toga dana mogli ulaziti na njih.

Prosvjednice ispred
Općinskog prekršajnog suda

— Uostalom, da je netko pokušao ući na protokolarni ulaz, mi bismo ga pustili – rekla je i dodala da je prosvjed bio svojevrsan odgovor na činjenicu da aktivisti od Ministarstva vanjskih poslova nisu dobili odgovor na ranije apele, vezane uz odnos Hrvatske prema Izraelu.

U završnim govorima branitelji okrivljenih KLAUDIO ČURIN, LINA BUDAK i IVAN VRDOLJAK istaknuli su da postupanje policije nije bilo adekvatno, da je pravo na javno okupljanje jedno od temeljnih i da se kao takvo ne smije tumačiti restriktivno. Referirali su se na snimku privođenja koja je ranije puštena u sudnici.

— Za vrijeme trajanja cijele snimke, nijedna osoba nije pokušala ući u zgradu ministarstva na sporni ulaz niti pak iz nje izaći. Dakle, radi se o fikciji, a prekršaji i druga kažnjiva djela se moraju temeljiti na realitetu. Radilo se o pristojnom okupljanju s jasnom porukom te je postupanje prosvjednika u cijelosti zaštićeno međunarodnim pravom – rekao je Čurin. — Konačno, ni sadržaj koji su okupljene osobe glasno iznosile ni po čemu nije bio neprirodan. Radi se o sadržajima koji ne vrijeđaju nikoga, već se poziva na oslobođenje države Palestine od nasilne agresije okupacijske sile, države Izrael – dodao je on i istaknuo da sloboda govora predstavlja jednu od najviših demokratskih vrijednosti. Odvjetnica Budak kazala je kako se ‘pokretanjem serije postupaka i njihovim mrvljenjem umjesto objedinjavanjem, maliciozno želi obeshrabit prosvjednike’.

— Takvo postupanje vraća nas u prošlost, u period kada je na snazi bio verbalni delikt. Smatram zastrašujućim i način na koji je policija prekomjerno postupala i time ometala, odnosno onemogućila javni prosvjed. Smisao zabrana kakve su predložene za aktiviste,

inače je da se nasilnike izmjesti iz obitelji, huligane sa stadiona – rekla je Lina Budak.

Branitelji su predložili donošenje oslobađajućih presuda i poručili da bi one osuđujuće ‘pred očima povijesti bile jednake kao da se osudilo prosvjednike protiv nacizma 1933. ili prosvjednike Praškog proljeća’. Sutkinja VESNA FUMIŠ najavila je skoro donošenje četiri presude, dok dio prosvjednika tek čeka na prva ročišta.

■ T. Opačić

Tečajevi
šivanja

KLINIČKA bolnica Dubrava pokreće unutarnji nadzor na temelju anonimno dostavljenih informacija da neki liječnici specijalizantima naplaćuju poduke iz osnovnih kirurških vještina, poput šivanja rana itd. O informacijama se za Novosti očitovale i Ministarstvo zdravstva, tvrdeći da prate razvoj situacije u bolnici. ‘Ministarstvo zdravstva smatra potpuno neprihvatljivim čin koji ste naveli te ukoliko se isti utvrdi istinitim, sankcionirat će se počinitelji. Sukladno tome, Ministarstvo zdravstva je u direktnoj komunikaciji s KB Dubrava te ćemo daljnje odluke donijeti po završetku nalaza unutarnjeg inspekcijskog nadzora KB Dubrava’, stoji u dopisu.

Iz očitovanja uprave bolnice za Novosti prilično je jasno da je zaključak o ishodu nadzora unaprijed donesen. ‘Možemo Vas izvijestiti kako niti jedan liječnik iz upravnih struktura KB ne sudjeluje u privatnom podučavanju kirurških vještina. Ujedno ističemo kako ćemo u cilju provjere navoda iz Vašeg upita pokrenuti postupak unutarnjeg nadzora pred Povjerenstvom za unutarnji nadzor i kontrolu KB Dubrava’, stoji u odgovoru pomoćnika ravnatelja ZORANA ŠPEHARA. Specijalizant koji ne otkriva svoj identitet poslao je prošli tjedan pismo ravnateljstvu bolnice, Ministarstvu zdravstva i medijima, tvrdeći da ih mentori ne uče potrebnim znanjima, ali da protuzakonito naplaćuju podučavanje sitnijim zahvatima.

‘Neki djelatnici KB Dubrava u formalnoj i neformalnoj suradnji i uz zaštitu nekih voditelja koji sudjeluju u upravnim strukturama bolnice rade praktične tečajeve za učenje šivanja i kirurške vještine i privatno ih naplaćuju. Materijale i prostor za održavanje tečaja dobiju od bolnice i onda skupo naplate preko privatnih firmi. Navedena edukacija bi trebala biti redovni dio mentorstva, ali to se ne radi, zato da bi pojedinci zarađivali na kolegama. Za dvodnevne tečajeve o trošku bolnice na privatne se agencije uplaćuje 500 eura i više’, tvrdi osoba koja se predstavlja kao zviždač iz bolnice u Dubravi. Novosti su bolnici uputile pitanje koji kirurzi imaju privatne agencije ili ordinacije, a odgovor ćemo objaviti čim ga dobijemo.

Bolnica u Dubravi ima dugu tradiciju internih i javnih sukoba, ali i ozbiljnih skandalu, među kojima su i prijave za zlostavljanje pacijentica početkom dvijetisućitih.

■ Nataša Škaričić

Razmišljajmo
kritički

Uoči lokalnih izbora, GOOD inicijativa za sustavno i kvalitetno uvođenje građanskog obrazovanja u škole uputila je pismo kandidatima za gradonačelnike i župane diljem Hrvatske?

Na nacionalnoj razini još nema političke volje za sustavno uvođenje obveznog predmeta Građanski odgoj i obrazovanje (GOO) za sve učenike, pa je GOOD inicijativa, čija je Gong članica, pozvala kandidate da u predizborne programe uvrste GOO i nakon izbora poduzmu konkretne mjere kako bi ovaj sadržaj postao dostupan u svim školama. Lokalne samouprave, uz institucije na nacionalnoj razini, imaju važnu ulogu u obrazovanju i izgradnji građanskih kompetencija mladih. Gradovi i županije su osnivači osnovnih i srednjih škola i mogu djelomično utjecati na sadržaj koji će mladi učiti.

Što na lokalnoj razini oni mogu poduzeti da bi GOO postao dostupan?

U gradovima poput Zagreba i Rijeke, u kojima već postoji GOO kao izvannastavna aktivnost, tražili smo da se poveća broj učenika i učenica koji bi pohađali takvu nastavu. Nije dovoljno samo osigurati dostupnost, nego moramo raditi na tome da djeca žele upisati i pohađati takvu nastavu, da i učenici i roditelji vide dobrobit u tome da mladi uče o demokraciji, društvu, ljudskim i građanskim pravima. U ostalim gradovima i županijama kandidate smo pozvali da u svoje škole uvedu GOO kao izvannastavnu aktivnost. Pozvali smo ih i da promoviraju GOO, ulažu u stručna usavršavanja nastavnika, ka koji provode ili žele provoditi ovaj sadržaj u nastavi. Lokalne vlasti trebaju surađivati s ravnateljima škola i jačati svijest o njihovoj ulozi u odgajanju aktivnih i pismenih građana i građanki. Ravnateljci ce imaju važnu ulogu u ovom procesu jer zajedno s nastavnicima moraju učenicima objasniti zašto je GOO važan.

Kako teče kampanja za uvođenje GOO u obrazovni sustav?

U situaciji kad društveni izazovi rastu, povjerenje u institucije pada, a politička pismenost mladih je na niskim razinama, uloga GOO kao sadržaja koji mladima pruža alate za život važnija je nego ikad. Građansko obrazovanje će im pomoći da razumiju društvene procese, uče kako razvijati kritičko mišljenje i razvijaju se u aktivne građane i građanke koji su sposobni aktivno sudjelovati u unapređenju zajednice i društva općenito. Zato Gong u suradnji s GOOD inicijativom, inzistira na tome da škola bude mjesto gdje će mladi dobiti kvalitetno znanje i vještine kritičkog razmišljanja potrebne za život i rad u demokratskim društvima. Uz to, nastaviti ćemo pružati podršku lokalnim samoupravama koje provode ili odluče uvesti GOO kao izvannastavnu aktivnost u obliku edukacija i mentorstva za zainteresirane nastavnike i nastavnice.

■ Mirna Jasić Gašić

Crikvenica do Užica

Članovi Bošnjačkog KUD-a Sevdah u Crikvenici su spontano zaigrali užičko kolo. Hajku na njih su pokrenuli Novi list i gradonačelnica, a predstavnik Bošnjaka se posuo pepelom

ODLUČITE li u javnom prostoru zaplesati užičko kolo, vaš čin bi mogao biti protumačen kao narušavanje časti i ugleda svih građana, prvenstveno branitelja. Tako se barem da iščitati iz teksta objavljenog u Novom listu te očitovanja IVONE MATOŠIĆ GAŠPAROVIĆ (HDZ), v.d. gradonačelnice Crikvenice, gdje je ovih dana otkazan nastup Bošnjačkog kulturno-umjetničkog društva Sevdah iz Zagreba.

Priča počinje 10. svibnja, za kada je u Crikvenici bilo zakazano održavanje Večeri bošnjačke kulture. Prije nastupa, članovi Sevdaha prošetali su se lokalnom rivom te okinuli par fotografija. Baš u tom momentu, tvrde folklorši, prepoznala ih je nekolicina ljudi i zatražila da zaplešu. 'Nikakvom zlom namjerom i u neznanju da je u blizini spomen-obilježje hrvatskim braniteljima, na glazbu koju su oni pustili sa štanda na svom zvučniku, spontano smo zaigrali kolo', objašnjavaju iz Sevdaha.

Narednog dana na stranicama Novog lista objavljen je tekst izvjesnog ROBERTA ŠIMONOVIĆA u kojem je taj događaj opisao kao 'izvršenje čina izrugivanja hrvatskim braniteljima i ozbiljno narušavanje časti i ugleda Crikvenice i svih građana'. U istom Šimonović donosi izjavu gradonačelnice.

'Odmah po saznanju za ovaj incident, u dogovoru s organizatorom Večeri bošnjačke kulture, KUD-u je zabranjen nastup u dvorani Zora. Također, s obzirom na to da sam trebala održati pozdravni govor, odbila sam sudjelovanje. Grad Crikvenica uvijek je bio otvoren prema svima. Međutim, ovakav čin oštro osuđujem i zahtijevam javnu ispriku svim braniteljima i građanima Crikvenice od strane svih koji su sudjelovali u ovom

nemilom događaju', poručila je Matošić Gašparović.

'Zgrožen nemilim činom' ostao je i DENIS BEGANOVIĆ, lokalni predstavnik bošnjačke manjine, koji je se 'ispričao svim sugrađanima, prvenstveno braniteljima'. Šimonović, Matošić Gašparović i Beganović time su dali povoda razjarenoj rulji koja je u komentarijima pod spomenutim tekstom prosula uvrede na račun folklorša te manjina kao takvih.

Takvim činom, vlast Crikvenice svrstala se uz onu iz Sinja, gdje je lani gradonačelnik MIRO BULJ zabranio održavanje SNV-ove izložbe 'Susret na tromedi'. Samo što je za ovu priliku, podsjećaju iz SNV-a, 'čast i ugled' povrijedila javna izvedba jednog od najraširenijih plesova na prostoru bivše Jugoslavije, poznatog kao Užičko kolo, a koje je od 2017. uvršteno na UNESCO-vu listu zaštićenih kulturnih dobara. Da je događaj iz Crikvenice još jedan u nizu bizarnih izmišljenih incidenata od kojih dolazi kada netko u javnom prostoru vidi neki simbol koji tumači kao srpski i onda misli da je to zabranjeno ili barem da bi trebalo biti tako, smatra NIKOLA VUKOBRATOVIĆ, predsjednik SKD-a Prosvjeta.

— Atmosfera u društvu je takva da ne samo tzv. obični ljudi, nego i urednici uglednih novina, gradonačelnici, pa čak i predstavnici manjina, misle da se svaka manifestacija srpskog identiteta u javnosti može smatrati samo provokacijom. Ispada da se pristojan svijet treba ispričavati drugima koji su mogli pomisliti da ima neke veze sa Srbima – rekao je Vukobratović za Novosti.

— Dodatnu notu svemu daje to što se folklor tobože predstavlja kao jedina aktivnost koja bi trebala biti dozvoljena Srbima, a onda se kolo predstavlja kao veliki politički problem čak i kad ga slučajno zaplešu Bošnjaci – dodao je on.

O svemu su se oglasili iz BKUD-a, pri čemu su izrazili žaljenje zbog nastalog događaja te demantirali Matošić Gašparović i Beganović, a prema kojima ispada da je njihov nastup

bio zabranjen. 'Naprotiv, na našu inicijativu iz poštovanja prema organizatoru, društvo je odlučilo ne sudjelovati na manifestaciji kako ne bi umanjilo njezin značaj', istaknuli su iz Sevdaha uz poruku kako je 'njihova misija da šire ljubav i povezuju ljude'.

■ Tamara Opačić

Uzurpacija i agresija

ZDENKU i NADIHI MATEŠIĆ, bračnom paru koji je na Štrbačkom buku napao novinarku DANKU DERIFAJ i snimatelja MIROSLAVA BOKANA, Županijski sud u Karlovcu odredio je istražni zatvor zbog fizičkog napada na reportere Nove TV.

Zbog opasnosti od bijega određeno im je zadržavanje do 30 dana, uz mogućnost puštanja na slobodu uz jamčevinu od po 15.000 eura za svakog. Napadače, uzurpatore državne imovine, policija je prijavila za kazneno djelo 'prisile prema osobi koja obavlja poslove od javnog interesa ili u javnoj službi', sukladno protokolu o postupanju policije prilikom saznanja o kaznenom djelu počinjenom na štetu novinara i drugih medijskih djelatnika u obavljanju radnih zadaća.

Novinarka Derifaj na Štrbački buk se vratila nakon dvije godine da za emisiju 'Provjereno' snimi nove razmjere uništenja. Matešić je kroz dvije decenije dugu devastaciji prirode stvorio nelegalni nacionalni park u kojem naplaćuje ulaznice za pristup vodopadu. Bračni par nema obrt, kao ni koncesijsko odobrenje za svojatanje čestice koja vodi do buka. Sporni prilaz je u vlasništvu Republike Hrvatske. Država sa svojim institucijama godinama dopušta uništavanje Une u privatnom aranžmanu.

Kako je izjavila Danka Derifaj, napad je uslijedio odmah pri susretu s nasilničkim parom. 'Najviše boli što netko godinama nesmetano devastira prekrasnu obalu Une uz sami Štrbački buk i niti jedna institucija ove države ni da trepne. Nadam se da će ovaj šamar poslužiti barem tome da nadležne institucije reagiraju i zaustave devastatora', poručila je novinarka.

Predsjednica Udruge za zaštitu rijeke Une – Buk JOVANA RAŠETA, za Novosti je izjavila da su Matešići burno reagirali i prvi put kada je tamo bila ekipa emisije 'Provjereno'. Njihovo bahato ponašanje iskusili su i mještani Donjeg Lapca te neki od članova udruge. — Meni je jako žao što su novinarka Danka Derifaj i snimatelj Miroslav Bokan morali doživjeti ovo da bi se javnost zainteresirala za ovaj slučaj, ali s druge strane, očigledno se samo ovako moglo doprijeti do institucija. Ukoliko se država i institucije ponovno oglušne na ovu situaciju, to bi pokazalo koliko se zakoni ove države provode u svim njenim dijelovima. Ovo je zaista krajnji trenutak da se Štrbačkim bukom pozabave svi odgovorni koji to godinama ne čine – zaključila je Jovana Rašeta.

■ Anja Kožul

FRAGMENTI GRADA

Karirani stolnjak

STRUKTURNO objedinjen sistem znakova dokazuje svoj semiotičko-semantički kapacitet kada na značajnom uzorku populacije pokazuje učinak produkcije zajedničkih mentalnih slika, konotacija i asocijacija. No da bi polučio takav rezultat, opisani sustav mora biti oslonjen na određene ideološko-hegemonijske matrice, historiografske narative i prepoznatljive socio-kulturne obrasce za kojima se spontano poseže. Rezultat je – kako je to klasično i slavno prezentirao ROLAND BARTHES aplicirajući izvorni strukturalističko-lingvistički znak na šire polje društveno-političkih fenomena – i stalni proces proizvodnje suvremenih mitologija.

Sjetih se tih bazičnih lekcija sa preddiplomskog studija dok sjedim za stolom u jednom zagrebačkom restoranu koji nastoji očuvati tradicijski štih, atmosferu 'onog nečeg' domaćinski toplog i ugodnog. Nezaobilazan element-znak u takvom nastojanju vlasnika restorana, njegovom idejnom oblikovanju unutarnjeg prostora poslovnog objekta, jest karirani stolnjak, a nerijetko i karirane zavjese na prozorima. Nije tomu razlog, naravno, pasionirana opsjednutost vlasnika restorana s prepoznatljivim hrvatskim nacionalnim znakovljem u vidu crveno-bijelog kockastog motiva. Iako mu je taj simbol, pretpostavimo, drag i srcu blizak, nešto je drugo ipak posrijedi. Karirani su stolnjaci, znamo to svi koji poznamo našu regiju, to jest dio svijeta nazvanog Balkan, zaštitni simbol starih kafana. Zajedno s vrlo srodnim simbolima koji figuriraju kao jedinstven kulturološki znak jednog prostora – na primjer, starogradskom kafanskom muzikom, teškim mirisima kuhanih jela i roštilja, čokančićima s rakijom i glasnim žamorom gostiju – stvara se mit o kafanskom duhu starih dobrih vremena. Mit je to o prošlom vremenu u kojem su se ljudi znali dobro i spontano veseliti i družiti, a kafana je bila kolijevka takvog života.

Iako ćemo vrlo srodne restoransko-ugostiteljske motive pronaći i nešto šire, u regijama koje su nam bliske i s kojima mnogo toga povijesno i kulturološki dijelimo. Recimo, pri kreiranju mediteranskog ozračja u prostorima picerija i restorancića južne Italije, ili u orijentalnom i bliskoistočnom šarmu turskih i libanonskih čajana. U Zagrebu i Hrvatskoj, za razliku od Srbije i Makedonije, nije tako jednostavno naletjeti na opisane prostore i mjesta. Iako takva, srećom, još uvijek postoje i moguće ih je pronaći s malo napora. Za tradicionalne kafane možemo pretpostaviti da su postupno nestajale s ideološkim trendovima, odnosno s nastojanjima da se Hrvatsku po svaku cijenu odvoji od Balkana i svega onog što na Balkan asocira.

No kako je i zašto došlo do odumiranja klasičnih starogradske kavana s 'bečkim štihom' – što posjeduju slično vizualno-estetsko znakovlje, ali koje iz aktualne ideološko-političke perspektive predstavljaju simbol uzorite europeizacije – malo je veća enigma.

■ Hajrudin Hromadžić

Članovi BKUD-a Sevdah

ВИЛИМ МАТУЛА Тито заслужује трг у Загребу

У првом Томашевићевом мандату било је нереално очекивати повратак имена Трга маршала Тита. Трг би постао главна и једина тема у јавности, као и прилика десним екстремистима за махнитанье по медијима. То би медијски прекрило сав напор градоначелника и других у санирању каоса претходне власти

ОСАМДЕСЕТА је годишњица ослобођења Загеба и дана побједе над фашизмом. Као и ранија обиљежавања, и ово пролази у супротстављању надирућем ревизионизму с једне и пригодничарству с друге стране, али и пропитивању како најбоље очувати тековине антифашизма могу. О томе разговарамо с Вилијем МАТУЛОМ, глумцем, антифашистом, активистом и политичаром, бившим саборским заступником платформе Можемо.

Како оцјењујете ситуацију с очувањем антифашистичких тековина и обиљежавањем побједа над фашизмом?

Ситуација по питању односа државе према антифашизму и наслеђу НОВ-а и даље је лоша. Опће је познато да се однос тренутне државне власти према антифашизму огледа и у односу према споменицима НОВ-у, усташком поздраву и знаковљу. Напетост око споменика подиже се и с новим законом донесеним на иницијативу Домовинског покрета који се залаже за уклањање споменика с четничким обиљежјима или који славе агресоре. Неколико десетака таквих споменика уклоњено је с гробова, као и спорна обиљежја. Уклониле су их обитељи покојника. Напетости се ипак не смањују, него дапаче подижу. Што је с неутврђеним бројем новопостављеног усташког знаковља на гробовима? Поред више од 3.000 уништених споменика НОВ-у, од 2019. је на дјелу недопустива симболичка операција скидања оправдане љаге с усташког поздрава 'За дом спремни' јер је Пленковићева 'комисија' створила неразмрсиву збрку одлуком да је усташки поздрав протуустанован, али само у контексту Другог свјетског рата, а допустив када га се користи у комеморацијама. У пракси, то значи и на свечаностима, слављима, концертима. Замислите да Нијемци,

који сваку употребу нацистичких ознака и поздрава кажњавају казнама и до пет година затвора, приликом комеморација допуштају СС униформе и поздрав 'Зиг хајл'. Незамисливо.

Основу Европске уније данас чине, десетљећима већ измирени, Нијемци и Французи. Као и читава Европа и они су прославили Дан побједе у Другом свјетском рату. Французи су, због лошег искуства у Првом свјетском рату, одлучили паузирати и пропустити Други свјетски рат. Чували су инфраструктуру и људство и чекали да рат сам некако сконча. У Њемачкој је за 12 година Хитлерове власти неколико људи наводно планирало атентат на њега. И то је било то. У Загребу, истовремено, у такозваној НДХ, непрекидно се четири године гинуло у борби. Људи су страдавали на Дотришчини и Раковом потоку. А што да тек кажемо о Козари, Неретви, Сутјесци и бројним славним биткама НОВ-а. Јединим биткама које су се у то вријеме водиле против Нијемаца, Талијана, усташа и четника у тадашњој Европи, ако не рачунамо Совјетски Савез. Зато итекако имамо разлога бити поносни.

Срби и Хрвати

Колико су у тој борби важни односи Хрвата и Срба?

Срби и Хрвати су у Народноослободилачкој борби гинули једни уз друге и једни за друге. Ова непорецива чињеница највећи је табу посљедњих 35 година у хрватској политици. Националистичке опције не допуштају да дјеца ову важну чињеницу уче у школи. То је и главни узрок вриједносне погубљености дијела младих. Они који у обитељском кругу не успију сазнати праву истину о Народноослободилачком рату врло лако упадају у националистичке поноре екстремиста, који усташке злочине правдају наводним домољубљем.

Кад говоримо о ратовима 1990-их, колико је нужно да се странке с лијевог дијела политичког спектра, не само у Хрватској, залажу за установљивање истине о ратовима 1990-их, односно супротставе се негирању и релативизирању злочина над 'другима', али и митологизацији и слављења побједа 'наше стране'?

Свакако је нужно да се с истином суочи и десница, а не само љевица. Дугогодишњи напор цивилног друштва у томе је огроман и од велике помоћи. Мислим притом на рад Документе, Грађанског одбора за људска права, Центра за мировне студије и осталих. Лијеве странке се имају на што ослонити.

Језовита карактеристика ратова 1990-их је да је већина злочина почињена из

чисте обијести ношене мржњом. Мотиви су били иживљавање, силовање и пљачка. Врло мало је било стварних војних циљева, озбиљних стратешких припрема и разрађене тактике. Чак и у таквим акцијама догађали су се страшни злочини. Како у Хрватској тако и у Босни и Херцеговини, уз разлику што је тамо све било у далеко већим размјерима због ужасног сукоба три народа.

Босанска Посавина примјер је борби које су имале војног смисла, уз велике жртве Посавина је сачувана. Туђман ју је у Дејтону замијенио за нека друга подручја. Коначно, све негативно из 1990-их покушава се формулирати кроз фразе 'што су они нама чинили', 'тко је први почео' или 'ми смо их превентивно напали'. Ако политика не престане толерирати и прикривати властите злочинце и називати их херојима, нема нам правог и трајног мира.

Чишаво заїребачко Свеучилишће уїреїнуїћо је у їћо да објасни како їћо да је їћа и їћак-ва їрозна држава била їошїћована од исїћока и за-їћада, їосебно од бројних несврсїћаних земаља, а їошїћована је широм свијеїћа и данас

С Лоренсом Кируом играте у представи 'Блек/вајт из мај колор'. Јесу ли Загрепчани и други становници Хрватске, односно дио њих, расисти или барем негативно настројени према другима и другачијима. Јесу ли Непалци, Филипинци и припадници других народа који су дошли послом или као избјеглице објект нетрпељивости у дијелу друштва замијенили Србе?

Загрепчанке и Загрепчани у највећој већини нису расисти и не мрзе Србе. Онај тко показује мржњу и нетрпељиву фиксацију на Србе ће, нажалост, наставити с тиме. Тој мржњи врло вјеројатно ће придодати и расистичке предрасуде и мржњу према страним радницима. Образовање и одгој о овим питањима сустванно заказују. У Загребу и Ријеци почело се напакон уводити програме грађанског одгоја и образовања, али само као изваннаставне активности. О правосуђу да не говоримо, потпуно је уништено и не постоји.

Режисер и глумац ЛОРЕНС КИРУ и ја започели смо припреме на представи прије неколико година када вал доласка страних радника није ни почео. У то вријеме избјегличка криза била је у првом плану. У међувремену су се појавили фамозни ‘агрегатори’ који доводе стране раднике. Велик број људи смјештају у мале, потпуно неприкладне просторе, а неки од њих себе очито замишљају као нове робовласнике. Све више је расистичког хушкања по друштвеним мрежама, инцидентата у којима више ‘храбрих’ насилника пребијају страног радника, разбијају му опрему и пљачкају. Власт има све законске, судске и извршне овласти и дужна је рјешавати проблеме укључивања страних радника у хрватско друштво, а прије свега их је дужна заштитити у сваком смислу, и физички и њихово достојанство. То је прворазредно политичко питање.

‘Најгора држава’

Како планирате као предсједник Заједнице удруга антифашистичких бораца и антифашиста Загребачке жупаније и Града Загреба ту организацију оживјети и привући што више младих привући антифашистичким акцијама? Све што питате већ се догађа у антифашистичким организацијама. Све генерације су нам потребне и добродошле. Млади нам помажу у аплицирањима на натјечаје за средства, као и вјештинама комуницирања преко друштвених мрежа. Осим комеморирања важних догађаја и битака из НОБ-а дужни смо промишљати и јавно се изјашњавати о свим актуалним друштвенополитичким питањима – градским, државним, регионалним и свјетским. Пуно можемо научити од удруга цивилног друштва које годинама уз све што чине јасно показују антифашистички став. Конечно, ту су и поучни обиласци Загреба

у којима се заинтересиранима објашњава како и гдје је усташки режим одводио Србе, Жидове, и Роме, као и противнике режима у логоре, прије свега у Јасеновац. Такве обиласке организира Документа, као и Картографију отпора заједно са кустоским колективом БЛОК.

Недавно сам гледао сјајну представу ‘Илегала у Загребу’ у врхунској продукцији

Најџеосиј око сџо-меника њодиге се и новим законом донесеним на иницијативу Домовинској њокреџа који се залаже за уклањање сџоменика с чеџничким обиљежјима или који славе аџресоре. Неколико десетџака џаквих сџоменика уклоњено је с џробова. Шџо је с неуџврђеним бројем новоџосџављеној усџашкој знаковља на џробовима?

Вијећа српске националне мањине Града Загреба. Представа се одвија на бројним пунктовима у Загребу, мјестима важним за борбу против усташа од прољећа 1941. до ослобођења коју изводи сјајна глумачка постава. Мрежа антифашисткиња Загреба, која се такођер бави обиљежавањем мјеста страдања и отпора, у је саставу наше Заједнице удруга, а постоји и сурадња с Антифашистичком лигом и, наравно, кровном организацијом, Савезом антифашистичких бораца и антифашиста Републике Хрватске. Дакле, чинимо све да истина о борби партизана дође до што већег броја младих.

Колико је то могуће с обзиром на образовни систем који имамо од 1990-их, али и главне друштвене смјернице?

Образовни систем је грозан од основне школе па све до факултета који свако толико производе срамотне докторате. Однос према наставницима и професорима је дубоко понижавајући. Како дјеци у основној школи ускраћују чињенице о партизанима и Народноослободилачкој борби, тако на Хрватским студијама десетљећима већ знанствено истражују не би ли открили једно добро дјело усташа и не полази им за руком или за умом. Истовремено доказују да је Титова Југославија била најгора држава у повијести и траже знанствене доказе да никада више нигдје у свемиру неће постојати тако страшна држава. Читаво загребачко Свеучилиште упрегнуто је у то да објасни како то да је та и таква грозна држава била поштована од истока и запада, а посебно од бројних несврстаних земаља, а поштована је широм свијета и данас. И Југославија и легендарни партизански командант те велики државник Јосип Броз Тито.

Што вас је привукло платформи Можемо! и какве су шансе да она, као и градо-

начелници/е из њених редова, задржи/е власт у Загребу и Пазину те да у другим срединама оствари бољу позицију?

У Загребу и Пазину ћемо сигурно обновити мандате. Коалиција с СДП-ом даје нам велике шансе за освајање нових мандата у другим градовима и опћинама, као и у Загребачкој жупанији. У Можемо! сам ушао као члан Загреб је НАШ! У политику сам, дакле, ушао послѣ дугогодишњег активизма. Већина нас повезала се с грађанима у борбама за Варшавску и Цвјетни трг, за стручан и квалитетан Генерални урбанистички план. Као активисти, нудили смо тадашњој политици аргументе и циљеве за политичко дјеловање. Нитко није био заинтересиран па смо морали ући у политичку арену. Политика, прије свега ХДЗ-ова политика, главни је разлог што је велик број младих, образованих, паметних и способних напустио Хрватску с намјером да се никада не врате. Долазе једино на љетовање, за Ускрс и Божић. Наши родитељи су одлазили у Њемачку, слали су новац, градили куће зато што су се хтјели вратити.

Хоће ли у другом мандату бити враћено име Трга маршала Тита?

Вјерујем да хоће. У првом Томашевићевом мандату било је нереално очекивати повратак имена Трга маршала Тита. Трг би постао главна и једина тема у јавности као и прилика десним екстремистима за махнитање по медијима. То би медијски прекрило сав напор градоначелника, градске управе и Холдинга у санирању финансијског и организацијског каоса који је претходна БАНДИЋЕВА и ХДЗ-ова власт оставила у Загребу. Тито као командант партизанске војске која је изборила велику побједу у Народноослободилачком рату и као један од најугледнијих свјетских вођа свога времена свакако заслужује име трга у Загребу. ■

Zavjese s otisnutim
fotografijama emotivno
oplemenjuju izloženu
kronologiju

Zrake oslobođenja

Temeljena na bogatoj dokumentarnoj građi, 'Zagreb: oslobođenje' dobro je promišljena, u temeljnom konceptu didaktička izložba. Istovremeno reduktivna i precizno informativna: spretno prilagođena starijoj većini, ali u prvom redu namijenjena mlađoj publici

IZLOŽBA 'Zagreb: oslobođenje', što je u povodu 80 godina od oslobođenja od fašističke vlasti i ustaškog terora otvorena u Srpskom kulturnom centru Zagreb (SKC) na taj obljetnički dan, 8. svibnja, pokazala je ono što svatko s iskustvom odrastanja u socijalizmu zna. Što je obljetnica oslobođenja od historijskog fašizma veća, to je manja šansa da će generacije obrazovane od 1990-ih nadalje ikada moći razumjeti taj događaj i njegovu povijesnu radijaciju. Odrasle u revizionistički oblikovanom školskom kurikulumu, generacije kapitalizma na domaći način uglavnom znaju da nije (sav) fašizam poražen 1945. godine, da su različiti elementi fašizacije sveprisutni u suvremenom globaliziranom svijetu; dobar dio njih jako dobro razumije kategorije identiteta, ali i kako se

u društvu, po principu algoritma, jednostavno obavlja proces ideološke indoktrinacije: digitalne generacije (sve) razumiju puno brže od onih iz prošloga stoljeća. Ali jedino zahvaljujući digitalnoj epohi, mlade

generacije u Hrvatskoj imale su i imaju dobru šansu da ne podlegnu onakvoj 'kulturi sjećanja i pamćenja' koju im kroz službeni školski kurikulum tri desetljeća prodaje domaća klerikalna desnica. Od 1992., kad je

obavljena posljednja važna kurikulumarna reforma i otkad desnica marljivo obavlja gramšijevski hod kroz institucije prilagođavajući pedagogiju indoktrinacije globalnim trendovima, 'čeka se' da se broj obljetničkih svečanosti 'iz socijalizma', poput Dana oslobođenja Zagreba, smanji *ad absurdum*. Ima, međutim, algoritama i algoritama: nove, jako mlade generacije koje svjedoče aktualnom kaosu predapokaliptičkog svijeta možda traže i dokaze vlastite revolucionarne, antifašističke prošlosti temeljene na faktografiji, kronologiji, materijalnim dokazima i svjedočanstvima protagonista: kao oblik prosvijećenog uvjerenja u optimizam humanosti.

Kako ćete, dakle, u horizontu takvih generacija objasniti značenje i kontekst jednog od najvećih historijskih događaja

Za ponijeti – reprintani
primjerci Vjesnika od
12. svibnja 1945.

20. stoljeća, a starcima iz prošloga stoljeća istovremeno pokazati da se o tom događaju može i treba kvalitetnije razgovarati? Na tom je tragu ekipa istraživača (nezavisnih povjesničara i drugih društvenih disciplina) radila koncept izložbe ‘Zagreb: oslobođenje’. Rezultat je dobro promišljena, u temeljnom konceptu didaktička izložba. Istovremeno reduktivna i precizno informativna: spretno prilagođena starijoj većini, ali u prvom redu namijenjena mlađoj publici. Kad kažemo ‘spretno’, mislimo na formu postava i ekonomiju izlaganja kronoloških fakata u nekoliko temeljnih problemskih cjelina.

Jednostavno rješenje prostornog i grafičkog dizajna (potpisuju PETRA MILIČKI i KATARINA PERIĆ) uz ovješene zavjese/crno-bijele fotografije s motivima nasmiyanih građana Zagreba s mitinga oslobođenja grada što dominiraju izložbom i hologramski se ‘pretapaju’ s posjetiteljima izložbe, neočekivano i vrlo emotivno oplemenjujući historiografsku kronologiju koja se na izložbenim zidovima niže tabelarnim i kartografskim prikazima, ali i grafičkim ‘kućicama’ koje posjetitelji mogu samostalno otvarati otkrivajući isprijeviti protagonista. Autori izložbe SANJA HORVATINČIĆ, JOSIP JAGIĆ, PETRA ŠARIN, MARIO ŠIMUNKOVIĆ i SAŠA VEJZAGIĆ okupili su bogatu dokumentarnu građu (koje ne nedostaje u sveopćoj arhivi ovoga događaja) iz svih raspoloživih institucija: od gradskih muzeja Zagreba i Siska, povijesnih muzeja Ljubljane i Beograda, arhive zagrebačke Nacionalne sveučilišne knjižnice i Arhiva Srba u Hrvatskoj. Izložba je nastala u produkciji Srpskog kulturnog društva ‘Prosvjeta’ i Mreže antifašistkinja Zagreba (MAZ) u namjeri da rekonstrukciju ključnih događaja vezanih uz oslobođenje grada naglasi kroz optiku privatnih svjedočanstava ne narušavajući jasnu vremensku liniju događaja, i to počevši od onih što su prethodili oslobođenju Zagreba.

Ipak, ono što svakom posjetitelju s habitusom neumrlog 20. stoljeća razvuče osmijeh pri ulazu na izložbu jesu tiskani (reprintani) primjerci Vjesnika s datumom od 12. svibnja 1945., koje svatko na izložbi može uzeti. Naslovnicom tog posebnog izdanja dominira izvještaj s mitinga oslobođenja grada s ovakvim naslovom: ‘Preko 100 000 Zagrepčana manifestiralo je na veličanstvenom mitingu svoju ljubav prema Narodno-oslobodilačkom pokretu’. Ne pamtimo, naravno, dnevne novine tako gigantskog formata, svakako većega od one verzije Vjesnika kojega se još moguće sjetiti. Na četiri stranice gustog prijeloma taj novinski testament obuhvaća detaljno prenesene kratke govore generallajtnanta IVANA GOŠNJAKA i KOČE POPOVIĆA, pukovnika VEČESLAVA HOLJEVCA; govor maršala TITA na Dan kapitulacije Njemačke, proglas maršala STALJINA iz Moskve i minivijesti agencije Tanjug, od kojih je zanimljiva ona od 11. svibnja, gdje komandant grada Trsta ADRIANO uz naslov ‘Trst pripada Jugoslaviji’ talijanskim sugrađanima govori da je ‘Trst Italiji potreban samo ako ona hoće da nastavi sa svojom imperijalističkom politikom’ – taman u razini čitateljskog pogleda vijesti o ‘završenoj prvoj fazi rada konferencije Ujedinjenih naroda u San Franciscu’.

Pa kad prolistate aktualni Vjesnik, nalazite se ispred prve od pet pregledno postavljenih tematskih cjelina na izložbenim zidovima. Od prikaza ustaškog terora i različitih oblika antifašističkog otpora Zagrepčana, preko kartografskog i kronološkog prikaza vojnih operacija koje su dovele do oslobođenja i fotografija atmosfere na ulicama oslobođenog grada, do kratkog kritičkog osvrtu na teme sudjelovanja

Izložba apostrofira ulogu žena u oslobođenju Zagreba

Odrasle u revizionistički oblikovanom školskom kurikulu, generacije kapitalizma na domaći način uglavnom znaju da nije (sav) fašizam poražen 1945. godine, da su različiti elementi fašizacije sveprisutni u suvremenom globaliziranom svijetu

bu pripovijedaju didaskalijama u suspensu i kontinuitetu jedne linije, dok su posjetitelji nenametljivo upućeni u multimedijalne dodatke poput kratkih dokumentarnih snimki bijega okupatora. Izložbi, naravno, ne manjka tezičnosti u polju zanemarenih problema historiografije. Na izložbenom zidu pod naslovom ‘Oslobođenje u fokusu’ stoji: ‘Ovaj zid ne slavi, ne optužuje i ne objašnjava. On postavlja pitanja... Fotografije zagrebačkog oslobođenja često bilježe političke govore; u kolonama partizana vidimo brojne žene u uniformama; čitave serije fotografija dokumentiraju internaciju i povlačenje neprijateljskih jedinica iz Zagreba. Učestalost ovih motiva obvezuje nas da otvorimo nekolicinu mogućih tema: sudjelovanje žena u borbi, pitanje revolucije i narodne vlasti, kao i uz nju povezan koncept ‘narodne pravde’. Na taj način tek naznačujemo znatno širi problem kritičke historizacije trenutka u kojem je nastajala nova društvena stvarnost, trenutka koji ne prestaje isijavati pitanja ni osamdeset godina kasnije.’ U izložbenoj praksi, to znači da se obilazak tematskih cjelina kronologije oslobođenja grada završava dijelom o ‘ženama u borbi’ (iako se kroz fotografski materijal i mnoštvo autentičnih svjedočenja odmah uočava iznimna predanost zagrebačkih ilegalki i partizanki) kao či-

njenici postratnog kontinuiteta borbe za ravnopravnost raspodjele političke i ekonomske moći s muškarcima; i dijelom o činjenici principa ‘narodne pravde’. Bez formulaičnog muljanja, kratko se upozorava na sveopću, aktualnu normalizaciju diskursa o civilnim žrtvama Drugog svjetskog rata kao ‘svih žrtava rata’, čime se prešutno pristaje na revizionističku manipulaciju ‘balansa dvaju revizionizama’. Ali izložbu je možda najbolje dovršiti uz 16-minutni dokumentarni žurnal u produkciji Filmskih novosti i režiji BRANKA MARJANOVIĆA. Brza proizvodnja, odličan zanat: prikazan već u svibnju 1945. godine, film svjedoči gradaciju događaja oko oslobođenja Zagreba tako što jedna filmska ekipa prati napredovanje partizanskih snaga, a druga, koju su činili radnici Hrvatskog slikopisa, u konspiraciji snima povlačenje neprijateljskih snaga iz tada još okupiranog Zagreba. Danas u vlasništvu Hrvatskog državnog arhiva, taj je dokumentarac savršen kandidat za prioritetnu restauraciju ne bi li se, recimo, prikazao na javnoj televiziji u povodu neke sljedeće, bliske obljetnice. I naravno: koga u obljetnici oslobođenja Zagreba najviše zanima zašto je jedna armija ušla u grad prije druge – kao da je riječ o međusobnom natjecanju, a ne ulasku u slobodu – na izložbi može pratiti hodoigram napredovanja dviju Jugoslavenskih armija i svih divizija koje su krčile put prema Zagrebu sa svih strana svijeta, uz okolnosti neprijateljskih snaga na terenu i (po stoti put) promotriti kartu tog rasporeda partizanske i okupatorske vojske. U tom je smislu ondje i citat IVANA ŠIBLA, komesara Desetog zagrebačkog korpusa, koji je u trenutku oslobođenja Zagreba bio udaljen nekih 60 kilometara i preko radija čuo svađu oko toga tko će prvi emitirati vijest o oslobođenju u eter: ‘Radostan što je moj grad slobodan, tužan što je moj korpus zakasnio’. Izložba se može pogledati do 31. svibnja. ■

Posjetitelji samostalno otvaraju ‘kućice’ otkrivajući isprijeviti protagonista

ИНФОРМАТОР

Паљење кресова (Фото: Игор Шобан/PIXSELL)

Непокорени град

Загреб ће увијек бити поносан на своју антифашистичку повијест и зато се треба борити против ревизионизма, чуло се на 11. Трњанским кресовима

Велики број људи окупио се 10. маја на Савском насипу код Моста слободе и Мочваре како би прославили 11. по реду Трњанске кресове као круну бројних догађања везаних уз прослављање 8. маја, Дана ослобођења Загреба и 9. маја као Дана побједе над фашизмом. Догађај се одвио у организацији Мреже антифашисткиња Загреба, уз подршку САБА РХ и СНВ-а. Градоначелник Томислав Томашевић нагласио је важност очувања антифашистичке традиције како се најмрачније стране прошлости не би поновиле.

— Загреб је 8. маја 1945. ослобођен од усташког режима који је сустванно убијао људе у логорима смрти због њихове вјере, националности или политичких ставова. Загреб ће увијек бити поносан на своју антифашистичку повијест и зато се треба борити против ревизионизма и сувремених облика фашизма – закључио је Томашевић уз паролу ‘Загреб – непокорени град’.

Присутнима се обратио и председник загребачких антифашиста Вилим Матула, прочитан је проглас МАЗ-а, док је пет кресова весело пламтјело у окружењу више тисућа грађанки и грађана.

Слиједило је и отварање дијела изложбе о ослобођењу Загреба у Погону Јединство. Изложба се, да подсетимо, до краја маја може погледати у Српском културном центру у главном граду Хрватске. Једна од ауторица ПЕТРА ШАРИН нагласила је да обимна грађа везана уз ослобођење Загреба чами по депоима.

— Тиме су грађани ускраћени за важне материјале. Загреб више нема улице 8. маја и Трг маршала Тита, бројни споменици нису враћени, а Други свјетски рат и антифашистички отпор немају музејску презентацију. Изложба је настала на иницијативу МАЗ-а и уз подршку скд-а Просвјета. Дио у Јединству везан је уз емоције грађана који су дочекали партизане – истакнула је Шарин. Одушевљење нису скривале ни студентике Пина и Луција. ‘Први пут смо на Кресовима и све нам је интересно’ – рекле су. Слиједило је

наступ зборов; први је био Партизански збор, а онда редом Личко прело, Домаћи гости, ЗборХоп, ЛеЗбор те Мушка пјевачка група Просвјете.

■ Ненад Јовановић

Карловачки Дани антифашизма

Шестог маја обиљежена је 80. годишњица ослобођења Карловца, а у Вељуну одржана комеморација за 525 невиних жртава

Уповоду 80. годишњице ослобођења, у организацији Удружења антифашиста Града Карловца, Заједнице удружења антифашиста Карловачке жупаније, Вијећа српске националне мањине града Карловца и Карловачке жупаније те карловачког пододбора Српског културног друштва Просвјета, а уз покровитељство Града Карловца, од 5. до 9. маја одржани су 2. Дани антифашизма.

Све је почело 5. маја у кину Едисон приказивањем једносатног документарног филма о учешћу жена у Другом свјетском рату под називом ‘Шуме, шуме’ режисерке РЕНАТЕ ПОЉАК. Пројекцију је пратило више десетака ученица и ученика карловачке Економско-туристичке школе под водством професорице географије и повијести ТАТЈАНЕ ПРОТУЛИПАЦ. Другог дана, обиљежена је 80. годишњица

Полагање вијенаца на девастирани споменик

ца ослобођења Карловца. На девастирани и почетком 90-тих минирани споменик палим борцима и жртвама, положени су вијенци. Антифашисти су потом отишли у Вељун, гдје је одржана комеморација за 525 невиних цивилних српских жртава које су усташе убили на Ђурђевдан, 6. маја 1941. године.

Прво хрватско пјевачко друштво Зора (ПХПД) извело је три познате партизанске пјесме: ‘Билећанку’, ‘Црвене макове’ и ‘Бела ћао’. Вили Матула, председник Удружења антифашиста града Загреба и Загребачке жупаније, изговорио је ‘Пјесму мртвих пролетера’ БРАНКА ЋОПИЋА. Рекао је такођер да су се за слободу борили Срби и Хрвати и други југославенски народи.

Отворена је и изложба ‘Жене у нов-у’, коју су поставиле ученице и ученици карловачке Економско-туристичке школе. Отворењу и пригодном програму присуствовали су представници амбасаде Руске Федерације у Загребу на челу са амбасадором АЛЕКСАНДРОМ НУРИЗАДЕОМ, нова генерална конзулица Републике Србије у Ријеци али службених представника власти Карловца и Карловачке жупаније, није било изузев српског дожулана ДЕЈАНА МИХАЈЛОВИЋА.

Поводом јубилеја, Мирослав Делић је уручио пригодна признања, а добили су их дугогодишњи чланови Владо Павлић, ПЕТАР ИВКОВИЋ (92), ИЛИЈА КОСАНОВИЋ (99), ЉУБИЦА ЗИМОЊА, ТАТЈАНА СТЕПАНОВИЋ, ТАТЈАНА ПРОТУЛИПАЦ и РАДМИЛА БОЦЕК.

У сриједу 7. маја, ученице и ученици карловачке Економско-туристичке школе, њих педесетак, посјетили су Јасеновац и Ромски Меморијални центар Уштица. Четвртог дана манифестације, карловачки антифашисти су присуствовали Свечаној академији у дворани Ватрослав Лисински поводом Дана ослобођења Загреба. Послијеподне је у карловачкој Градској књијници за ученике Економско-туристичке школе одржано предавање под насловом ‘Утјецај шпанолског грађанског рата на Народноослободилачки покрет у Хрватској и Југославији’, а о томе је говорио др. сц. ВЛАДАН ВУКЛИШ из Архива у Бања Луци. Тиме су завршени Други Дани антифашизма у Карловцу.

■ М. Цимеша

Вијенци у Глини

Представници СНВ-а одали су почаст за преко 450 мјештана Глине убијених 1941.

Поводом обиљежавања 84. годишњице усташког злочина над Србима у мају 1941. у Глини, полагањем вијенаца представници СНВ-а одали су 12. маја почаст за преко 450 убијених мјештана Глине и околине. Вијенац је пред плочу на спомен костурници на глинском православном гробљу

Вијенац снв-а

положила делегација на челу с председником СНВ-а БОРИСОМ МИЛОШЕВИЋЕМ, а у њој су били и сисачко-мославачка дожупаница МИРЈАНА ОЛУИЋ, НИКОЛА АРБУТИНА и ЉУБА ВРГА. Глински парох ГОРАН КАЛАМАНДА служио је парастос за жртве. Глинским покољима интензивно се бави хисторичар ИГОР МРКАЉ.

— Након успоставе злочиначке НДХ, усташке власти у Глини 11. и 12. маја 1941., без икаквог повода, а под изговором одвођења на саслушање, плански и систематски ухапсили све мушкарце Србе од 16 до 65 година и притворили их у котарском затвору у Глини, гдје су их брутално мучили и заостављали. У ноћи с 12. на 13. маја 1941. камионима су их одвезли у оближње село Прекопа гдје су их поред већ ископане јаме, усташе дочекивали и сурово ликвидирали, најчешће метком у потиљак. Процјењује се да је те ноћи у Прекопи убијено око 450 мушкараца, од тога око 400 из саме Глине и ок из околних села који су се критичног дана случајно затекли у Глини. Храбрим бијеом са стратишта у Прекопи спасио се само постолар из Карловачке улице и познати ногометаш Глинског спортског клуба НИКОЛА САМАРЦИЈА.

Тако је Глина постала први град у НДХ у којем су свега мјесец дана од њеног проглашења побијени готово сви одрасли српски мушкарци, чиме је нагло промијењена социјална, професионална и национална структура. Имовина убијених, њихове куће и станови, трговине и радње, убрзо су опљачкане и отете по усташким повјереницима, а заправо по усташама из Глине, а породице убијених већином су присилно исељаване на њемачко окупационо подручје у Србији. Преостале удовице и дјеца у Глини тражили су спас у присилној националној асимилацији, односно кroatизацији конверзијом на католичанство.

— Након антифашистичког ослобођења, у Прекопи су 14. маја 1944. партизани и народна власт организирали прву комеморацију невиним жртвама, да би након коначног ослобођења земље, 1947. покренули ексхумацију остатака жртава и преношење остатака у уређену спомен костурницу на православном гробљу у Глини, свечано откривену 1951. – наводи Мркаљ.

Скупштина опћине Глина 27. априла 1964. донијела је одлуку да се 13. мај 1941 прогласи Даном жртава фашистичког терора којим су глинске жртве добиле облик регулиране службене комеморације. за вријеме социјализма комемо-

рациије традиционално одржаване код спомен костурнице уз примјерени културно-умјетнички програм, али је мјесто страдања невиних Срба Глињана у Прекопи остало необиљежено.

— Поред убијених Срба Глињана, у заједничкој спомен костурници на православној гробљу у Глини, сахрањене су и жртве покоља у глинској православној цркви из љета 1941., као и других масовних усташких злочина у околици Глине 1941., због чега је уклесана бројка од преко 2.000 невиних жртава на надгробној плочи сасвим утемељена – наглашава Мркаљ.

■ Н. Јовановић

Победа над нацифашизмом

Бројне делегације присетиле су се у вуковарском Дудику готово три хиљаде родољуба побијених од усташа

ЈУБИЛАРНА, 80. годишњица победе над нацифашизмом одржана је 10. маја у Спомен парку Дудик у Вуковару, у организацији Заједнице удружења антифашистичких бораца и антифашиста Вуковарско-сремске жупаније и града Вуковара. Сећању на жртве фашизма, присуствовале су бројне делегације антифашиста из Хрватске, Србије и Босне и Херцеговине. Указано је да пре 80 година извојевана победа над нацифашизмом, пошаста, која је однела више од 50 милиона живота на светском нивоу.

— И овај простор је задесила та зла коб. На овом некадашњем пашњаку, где су били посађени дудови јаловци, зли људи су почели у јулу 1941. године да доводе невинне и убијају их само зато што су били друге вере, националности и различитих уверења. Најокрутнији део онога што се дешавало предводило је усташко редарство, на челу са Виктором Томићем, а погубљења су трајала до 1943. године. Готово три хиљаде цивила и родољуба убијено је, од којих је познато 655 жртава – указао је председник градског и жупанијског удружења антифашиста ЛАЗО

Годишњица у Дудику

Ђокић. Додао је да као заједница антифашистичких бораца и антифашиста, настоје да отргну од заборава споменути период кроз сећања и културу памћења, преносећи га на потомке, како се тако нешто не би поновило.

— Нацифашизам је војнички побеђен, али нажалост, није поражен идеолошки. И данас је присутан у глобалним размерима и сведоци смо догађаја који подсећају на оно што се дешавало 40-их година прошлог века. Много је мржње данас и зато је наша дужност, да се боримо како до зла више никада не би дошло – нагласио је Ђокић. Бројне делегације антифашиста, политичких странака, удружења и дипломатско-конзуларног представништва Републике Србије у Вуковару положиле су венце у том вуковарском Спомен парку. Након комеморације, током културно-уметничког дела програма, председник Заједнице удружења антифашистичких бораца и антифашиста је за допринос развоју антифашизма, уручио признања саборској заступници СДСС-а ДРАГАНИ ЈЕЦКОВ, председнику зво-а ДЕЈАНУ ДРАКУЛИЋУ, заменику жупана Вуковарско-сремске жупаније СРЂАНУ ЈЕРЕМИЋУ и заменику градоначелника Вуковара СРЂАНУ КОЛАРУ.

■ Сенка Недељковић

Амбасадори у Батини

На прослави у Батини били су руски, казахстански, израелски и кинески амбасадори

УБАРАЊИ је на свечан начин обиљежен Дан побједе као 80. годишњица побједе над фашизмом у Другом свјетском рату. Обиљежавање у организацији Удруге антифашистичких бораца и антифашиста Бели Манастир почело је на уобичајени начин: полагањем вијенаца у Болману, Шећерани и Брањином Врху на споменике палим борцима, а настављено на беломанастирском Партизанском гробљу и на Тргу слободе код Споменика палим борцима Црвене армије. На Гробље и Трг стигла је и делегација Велепосланства Руске Федерације из Загреба под водством амбасадора АЛЕКСАНДРА НУРИЗАДЕА и војног изасланика, генерал-бојника ГЕНАДИЈА МОЖАЈЕВА, а на Трг је стигао и казахстански амбасадор у Хрватској ДАУЛЕТ БАТРАШЕВ. Потом су се учесници обиљежавања премјестили у Батину на Дунаву, гдје је била предвиђена главнина прославе подно Споменика захвалности Црвеној армији.

А у Батини услиједило је велико изненађење за оне који нису знали детаљнији програм прославе: жива и празнична атмосфера с много људи: аутобус из Чаковца с чланицама и члановима Удруге руског говорног подручја у Међимурју ‘Калинка’, аутобус из Вуковара с 50 чланова Заједнице удруга антифашистичких бораца и антифашиста из

Амбасадори уз положене вијенце: руски, казахстански, кинески и израелски

Вуковарско-сријемске жупаније, много барањских и осјечких аутомобила па аутомобила с дипломатским и загребачким ознакама: замјеник азербајџанског амбасадора, војни изасланик из Амбасаде Србије и српски генерални конзул из Вуковара, уз руског и казахстанског амбасадора стигли су и кинески и израелски амбасадор Ђи Ђјенђин и ГАРИ КОРЕН, на позив руске амбасаде на обиљежавању је био и епископ осјечкопољски и барањски ХЕРУВИМ из Даља с неколико свештеника, па председник Хрватске од 2000. до 2010. године СТЕПАН МЕСИЋ, па делегација ЗУАБА-е Загребачке жупаније, па чланови КОРУС-а – Координацијског савјета руских сународњака у Хрватској...

Посебан печат прослави давале су ‘каљинке’ из Чаковца, одјевене у живописне народне ношње из различитих дијелова Русије – а у Русији живи око 200 народа и етничких група, као и чланови загребачке ЗУАБА-е који су осталим учесницима дијелили пригодне транспаренте са сликама народних хероја. Током полагања вијенаца ‘каљинке’ су држале почасну стражу око мјеста гдје су вијенци полагани. Иза тога окупљенима се обратио руски амбасадор Нуризаде на руском (уз пријевод), па кинески амбасадор на енглеском те ЛАЗО Ђокић, председник ЗУАБА ВСЖ и потпредседник САБА РХ на – српскохрватском, а на концу и Степан Месић пригодним, али оштрим говором против свеприсутног затирања истине о Другом свјетском рату на нашим просторима.

Потом је слиједио умјетнички програм на платоу уз споменик, на коме су – уз ‘каљинке’ – учествовале и двије чланице јагодњачког пододбора СКД-а ‘Просвјета’. Уз руске пјесме и рецитације, изведен је и занимљив перформанс у коме је прочитано неколико писама које су борци Црвене армије слали с фронта својим породицама. При том смо сазнали да су борци током рата упутили око 70 милиона писама, али је врло брзо понестало коверата па су се исписани листови савијали на одређени начин како би се на полеђину могла исписати адреса, а писма слаати без омотница. Прослава је завршена ручком за све у батинском Дому културе, а прије тога руски амбасадор уручио је Николи ОПАЧИЋУ, председнику УАБА Бели Манастир, и Лази Ђокићу захвалнице за дугогодишњи рад и велики допринос очувању и промицању традиција антифашизма.

Без велике организацијске и финансијске помоћи Руске амбасаде, УАБА Бели Манастир са својим скромним буџетом не би могла сама организирати тако велику прославу и угостити преко 200 особа на ручку. Захвалност за организацију иде и Опћини Драз на чијем се територију налази Батина, и Туристичкој заједници Опћине Драз, која је управо преселила свој уред у Спомен-дом Батинске битке. Посебну улогу имао је директор тз Драз Филип ГОЛУВОВ ЦАР, познати барањски гајдаш, који је цијело вријеме био веома запажен јер је био обучен у униформу какву су током рата носили борци Црвене армије, а коју је набавио из – Пољске.

■ Јован Недић

Баскеташаи за Цвету

На хуманитарном турниру у Борову локални баскеташаи прикупили су финансијска средства за помоћ десетогодишњој Цвети Петковић

ХУМАНИТАРНИ турнир ‘Баскет за Цвету’, који је 4. маја одржан на теренима ОПШ Борово, остварио је свој циљ- прикупљање помоћи за 10-годишњу Цвету Петковић из Борова, којој је дијагностикован Мојамоја синдром због којег је доживела неколико можданих удара. Девојчицу у наредним данима очекује трећа операција у Швајцарској, чији су трошкови покривени из Хрватског завода за здравствено осигурање, док су средства, која су прикупљена током турнира, помоћ мајци Милани, која ће с девојчицом да борави у Цириху. Турнир је одржан на иницијативу новинара Новости и баскеташа ДУШАНА БЕЛИМРОВИЋА, а учествовало је седам екипа које су играле по лигашком систему.

— Ово је било спонтано окупљање како би прикупили део новца за оне којима је то највише потребно. Овај пут смо се одлучили за Цвету Петковић, како би њеној породици олакшали боравак у иностранству – рекао је Велимировић, изразивши задовољство што су Цвета и њени ближњи присуствовали турниру. Захвалио се Општини Борово и локалном Већу српске националне мањине, који су помогли у техничкој реализацији турнира, као и руководству Основне школе због уступљеног терена. Цветини родитељи захвални су организаторима, свим људима добре воље, удружењима и организацијама које су прикупљале прилог за све три Цветине операције. — То је последња операција и по свему судећи имамо још само један преглед у Швајцарској, односно снимање које ће показати како тече опоравак – рекао је Цветин отац Ненад.

— Млади људи из Борова и окружења су се организовали како би данас направили једно племенито дело, односно направили баскет турнир у смислу хуманитарног прилога за лечење наше сумештанке

ИНФОРМАТОР

Спонтано окупљање
дало је резултат

Цвете Петковић и помоћ њеној породици. Општина је пружила подршку као и сваки пут за све овакве ствари. Лепо је што има људи, који слично размишљају и желе да помогну људима у невољи – рекао је начелник Општине Борово ЗОРАН БАЋАНОВИЋ. Уз прикупљена средства, помоћ Цвети упутили су и фудбалер МИЛАН ГАЈИЋ из Борова, РАЈКО ОБРАДОВИЋ с подручја Лике, кошаркаш АЛЕКСА АВРАМОВИЋ, стенд ап комичар ГОРАН ВИНЧИЋ-ВИНЧА и многи други. Турнир је освојила Екипа пвц Остојић, други су били Фјучер Фене, а трећи домаћини – екипа Борово.

■ С. Недељковић

Повијест народу

Конципирана као својеврсни календар, књига Тихомира Поноша 'Кај је било' садржи 366 прича о разним догађајима

У ЗАГРЕБАЧКОЈ књижари Фрактура, представљена је књига 'Кај је било' коју је написао Тихомир Понош, публицист, новинар и члан уредништва тједника Новости. Конципирана као својеврсни календар или повијесни лексикон мање познатих историјских догађаја, књига садржи 366 прича о разним догађајима, од којих је свака резервирана за поједини датум у години. Тијеком 2023. и 2024. године, Понош је

ове текстове најприје објављивао на својој Фејсбук профилу. Код 'виртуалних' пријатеља изазвао је поприличан интерес. Међу њима је био и Сеид СЕРДАРЕВИЋ, главни уредник Фрактуре.

Тако је у овој издавачкој кући рођена идеја за књигу од 700 страница у којој се, међу осталима, може прочитати како је настао плишани медвједић, како је унапријеђена производња шампањца и памука, о открићу стрептомицина и инсулина, о првој трансплантацији, настанку маргарина, слављену Божића, заборављеним пожарима и поплавама, о изуму бакелита, писаћег строја и вјешалице, о женском ногомету, друштвеној важности спорта, радничким правима, еманципацији жена, црнаца и геј заједнице.

‘Оно што Понош описује нису такозвани ‘велики догађаји’, него они који чине наше свакодневне животе. Користећи упорност, новинарски и повјесничарски талент, аутор је показао да се повијест не састоји само од одабира нових папа и ослобађања неких градова, него и од низа малих повијести без којих нема оне коју називамо великом’, рекао је издавач СЕРДАРЕВИЋ на представљању књиге.

У изради овога амбициозног пројекта, у којем је Понош цијелу годину сваког дана дисциплинирано писао по неколико картица текста о теми која би била актуална на тај дан, добро му је дошло искуство сарадње с Хрватским радијом. За културну календарску емисију 'Догодило се на данашњи дан' написао је око 1400 текстова.

Од почетка израде свога календара, знао је да ће се бавити причама из историјских записана, неријетко изузетима из доминантне историографије.

— Обиљежавање датума рођења и смрти Достојевског или БЕТОВЕНА је учестала пракса. Ја сам се одлучио фокусирати на

мање познате догађаје. Занимала ме је, на примјер, опћенито повијест потлачених, оно што је ХАУВАРД ЗИН називао народном повијешћу. Кроз повијест одређених предмета, попут писаће машине, могла се испричати прича и о њеној важности за економску еманципацију жена. Ту су и мање познате приче о медицини или храни, које су страховито обликовале наше животе, али такођер често измичу повијести која се врло често доживљава антропоцентрично – рекао је Понош. У књизи се тако може сазнати како је намјерно одрицање од патента након израде одређених цјепива довело до побољшања живота милијуна људи.

Писац и новинар тједника Новости Ивица Ђикић описао је књигу као продукт доброг споја новинарства и историографије. 'Пишући о повијести одоздо, уклапајући их у велике повијесне догађаје, Понош је презентирао хуманистички начин гледања на повијест. Разлучио је притом битно од небитног, ни у једном часу не исклизујући у тривијалност', рекао је Ђикић, који сматра да многе од невјеројатних календарских и биографских цртица из ове књиге могу бити подлога за цијеле романи.

Читајући 'Кај је било', повјесничарка умјетности ЛЕИЛА ТОПИЋ сјетила се књиге 'Маргине и рубови' на којој је радила, у којој су забиљежене и мање познате умјетничке активности ТОМИСЛАВА ГОТОВЦА и фотографа ЖАРКА ВИЈАТОВИЋА. 'Вијатовић ми је рекао да су маргине и рубови дивни, управо зато што пружају невјеројатне потенцијале слободе. То је териториј који није запојасан и освојен. Мале повијести су занимљиве управо због тога што на неки начин изазивају каноне великих приповијести. Мени је ово штито занимљиво зато што кроз њега пратимо трагове тих малих прича', рекла је Топић.

■ Хрвоје Шимичевић

Стигла дробилица

Набавком дробилице грађевинског отпада Општина Борово имаће повећану могућност адекватног збрињавања

НА РЕЦИКЛАЖНОМ дворишту у Борову демонстриран је рад дробилице за грађевински отпад, вредне више од 400 хиљада евра, која је набављена у оквиру пројекта Крос вејст – Побољшање прекограничног управљања отпадом путем одрживих пракси'. Пројекат проводи комунално предузеће Еко-Дунав у партнерству с Општином Брод из БиХ, а финансира се у оквиру ИНТЕРРЕГ ИПА програма Хрватска – Босна и Херцеговина – Црна Гора, за период од 2021. – 2027. Машина је намењена за ефикасно уситњавање грађевинског отпада, који ће се одлагати на тзв. тренч силосу без додатне надокнаде.

— Пројекат доприноси одвојеном прикупљању отпада и смањивању његовог

количину истог. Дробилица ће да буде стављена у функцију након што комунално предузеће добије регистрацију за прихватање грађевинског отпада – рекла је комуникациона менаџерка пројекта ВЕДРАНА СПАСОЈЕВИЋ. Захваљујући пројекту биће дугорочно решен проблем збрињавања споменуте врсте отпада.

— Набавка дробилице била је неопходна за решавање проблема збрињавања грађевинског отпада. Овакву дробилу нема ни једно општинско комунално предузеће у нашем окружењу, што показује интерес колега из суседних општина, који су дошли на промоцију. Желимо да Борово очувамо као животно здраву средину и управљамо отпадом на начин како је то законом прописано те

Нова вредна
машина у Борову

будемо лидери у одрживом управљању отпадом у нашем окружењу – поручио је начелник. Директора општинског комуналног предузећа Еко-Дунав ЉИЉАНА ЈАКОВЉЕВИЋ верује да ће након стављања у функцију тренч силоса током јесени, успети да задовоље потребе мештана за збрињавањем грађевинског отпада.

— Предвиђено је збрињавање до 200 килограма по домаћинству током пола године. У овом тренутку, не можемо са сигурношћу да кажемо колико је грађевинског отпада у Борову неопходно збрини. С обзиром да нам је потребна та сировина, као дробљени камен за насипање пољских путева, верујем да ћемо свим мештанима моћи да изађемо у сусрет – изразила је оптимизам директорка Еко-Дунава.

■ С. Н.

Клинци задовољни

Грађани Хрватске, али и они из иностранства куповали су и слали поклоне дјеци из вртића широм земље

ПОДЈЕЛОМ поклона успјешно је завршена трећа по реду ускршња акција 'Кумови жеља' Српског демократског форума у којој су грађани широм Хрватске, али и из иностранства од Ирске до Јужне Кореје, ку-

Ако не знаш кај је било –
Тихомир Понош (Фото:
Сандро Лендлер)

Уморни од обећања

Томислав томашевић, актуални градоначелник Загреба, одбио је све позиве на сучељавања уочи локалних избора 18. маја. Образложење? Каже да је цијела кампања усмјерена против њега: пет протукандидата га напада, а он се мора бранити. То звучи као класична излика, али оно што је још занимљивије – то никога превише не узрујава. Сви на то слијежу раменима. И то је данас стварност.

Проблем је пуно већи од једног сучељавања. Истина је да већина више уопће не реагира на то. Нитко се не пита зашто кандидат не жели одговорити на питања, нити кога занима што би он рекао да мора. Јер ће се свеједно гласати за њега – или неће – али не због увјерљивости аргумената, него зато што је идеолошки 'њихов'.

Данас се више не бира према резултатима, него према осјећају припадности. Ако нетко 'наш' води град, онда остаје. Ако није 'наш', онда не долази у обзир – ма колико бољи кандидат био. Комунални проблеми, квалитета цеста, дјечји вртићи, стање инфраструктуре – све то постаје споредна ствар. Као да се више не вјерује да ишта од тога има везе с политиком.

Томашевић то добро зна. Он зна да ће његови бирачи остати уз њега, без обзира на то колико град посрће. Зна да су његови бирачи политички лојални, неовисно о аферама које испливају. На примјер, афера с управом над спортским објектима гдје су осумњичени за извлачење више од два милијуна еура на лажне заштитарске услуге. То би у неком нормалном друштву била озбиљна тема за сучељавање. Али код нас – ништа. То је само још један наслов у низу који ће се брзо заборавити.

У Загребу је све више видљиво да се политика води као пр кампања. Умјесто да гледамо стварне расправе, добивамо готове поруке у облику видеоспотова, изјава за медије и објава на друштвеним мрежама. Нема прилике да се постави питање. Нема могућности да нетко 'падне' јер лоше одговара. Нема ризика. Све је унапријед режирано. А ми, чини се, то и очекујемо. Више нитко није заинтересиран за политички процес, већ се само тражи потврда да си у праву кад подржаваш 'своје'.

А локални избори би требали бити најпрактичнији. То би требали бити избори гдје се бира тко ће поправљати цесте, управљати јавним локалним новцем, градити школе, чистити снијег и смеће. Али код нас су и локални избори постали идеолошки референдум. Тко год је 'наш', за њега се гласа, чак и ако у четири године није направио готово ништа. А, ако је нетко 'њихов', може бити стручњак, може имати најбољи програм на свијету – неће добити прилику.

Наравно, постоје изнимке. Понекад се догоди да нетко толико забрља да чак ни његови не могу више шутјети. Ако дође до правомоћне пресуде, ако избију велики скандали, ако се појаве озбиљни докази о крађи или злоупотреби – тада се можда нешто и промијени. Али и тада се све релативизира, умањује штета, пребацује одговорност на друге или једноставно – све се игнорира.

Оно што је најтужније у овој причи јесте да се више ни не очекује ништа другачије. И политичари и бирачи понашају се као да је сучељавање неки застарјели формат. Као да нема смисла губити вријеме на расправе које нитко не слуша. Умјесто информирања и успоређивања кандидата, гласачи једноставно гледају спотове, читају објаве и доносе одлуку на темељу дојма – не садржаја.

Зато више никога не шокира кад један кандидат одбије изаћи пред друге. Не мора. Ако има медијску видљивост, ако има своју публику, ако контролира наратив – зашто би ризикуао? Зашто би одговарао на неугодна питања кад може сам креирати слику о себи. А ми то прихватамо јер више ни не слушамо политичке дебате. Зна се тко ће за кога гласати, без обзира на све.

То није само проблем Загреба. То је шири знак политичког замора. Заситили смо се демократије. Уморни смо од избора, од обећања, од разочарања. Не вјерујемо више да ће било какво сучељавање промијенити ишта. И зато више не тражимо одговоре. Само да кампања прође, да поновно побиједе 'њихови' – па макар град стагнирао још четири године.

Ушли смо у фазу у којој се политика све више своди на пропаганду, а све мање на садржај. И док год то прихватамо, политичари ће се повлачити из расправе, бјежати од сучељавања и комуницирати искључиво кроз филтриране поруке. Јер знају да тако могу проћи – и побиједити. А демократија? Она се дефинитивно губи, корак по корак, изборе по изборе.

■ Душан Цветановић

Више од кола

Д а музика спаја људе можда важи негде другде, али у Хрватској се свако мало показује да баш музика уноси поделе и раздор међу људима. Односно, да се преко музике неке друге разлике и нетрпељивости преламају, које ни најскладнији тонови и мелодије не могу надгласати.

Кад се чинило да је време непоћудних песама и аутора у јавном простору прошло, да се удаљавамо од времена кад су одређени аутори и њихове композиције забрањени на радио станицама и телевизијама и да се коначно репертоари и плејлисте састављају по музичким критеријумима и укусима, а не неким другим, оптимизам је изгледа био преурањен. Повремена отказивања концерата, забране извођача, осуде, реакције, ограђивања... показују да је и музика једно од погодних поља за изражавање анимозитета. И то не само на појединачном, приватном плану.

ухвате за руке и у ритму заплешу традиционалну народну игру – коло.

Видели смо то пре четири године када је деветнаестогодишња полазница Полицијске академије 'Јосип Јовић' искључена из школе због снимања и објаве снимке ужичког кола које је плесала с колегама током слободног времена, а полиција је навела да је тиме нарушен углед муп-а. Наводно је касније педагошка мера искључења из школе поништена јер је девојка уложила жалбу. Жалбу у којој је навела да 'није знала да се ради о ужичком колу и није имала намјеру повриједити ничији углед нити част'.

Тако је и пре неколико дана у Цриквеници от-казан наступ Бошњачког културно-умјетничког друштва Севдах јер су чланови пре званичног наступа у своје слободно време спонтано заиграли баш ужичко коло. Градоначелница Цриквенице ивона матошић гашпаровић захтевала је – јавно извињење за овај немили догађај, како га је навела. И прогласила је тај чин, будући да се одвио испред споменика бранитељима, изругивањем хрватским бранитељима које је озбиљно нарушило част и углед Цриквенице и свих грађана. 'Град Цриквеница и ја особно ограђујемо се од овог догађаја. Одмах по сазнању за овај инцидент, у договору с организатором Вечери бошњачке културе, културно-умјетничком друштву је забрањен наступ у дворани Зора. Такођер, с обзиром на то да сам требала одржати поздравни говор, одбила сам судјеловање', навела је.

Организатор манифестације, представник бошњачке мањине денис бегановић, такође се извинио, изражавајући разумевање за 'огорченост јавности и градоначелнице'. И он је 'јавно и најстроже осудио немилу сцену' и назвао је увредом за част и достојанство хрватских бранитеља која је нарушила углед града и његових становника.

Коло као инцидент (фото: YouTube printscreen)

Званичници и институције често су реаговали на одређене песме и ауторе. Не само њиховим забрањивањем, већ и покретањем правних поступака. Било је више примера да су хрватски судови због песама и објава на друштвеним мрежама које садрже одређене песме изрицали затворске казне. Међутим, ако и покушамо да разумемо тај образац, схватићемо да су ретко посредни стихови, тј. речи песама које крију неку увредљиву поруку. Није у питању ни жанр, колико год да је и тај аргумент више пута изношен, јер се ради о разноликим музичким правцима. Нису ни компромитујуће биографије аутора и извођача пресудне, јер су и такве ретке. Изгледа да није ни сама песма проблем, већ то може да буде и мелодија, поготово кад наведе више људи да се

Како је ужичко коло постало увреда и инцидент? Немила сцена? Разгаљени људи који у заједништву, држећи се за руке, понављају исте кораке, круже у ритму који не познаје границе и разлике. Можда је најбоље запитати се шта је заједничко свим тим немилим и нежељеним тоновима и мелодијама, од концерата, преко певача и појединачних песама, све до традиционалне народне игре. Јер занимљиво је како су сви ти изрицаји различити, а опет сви 'увредљиви'. Није битно да ли је песма о љубави, слободи или је борбена, није битно ни да ли је мелодија брза или спора, на ком нивоу је уметнички дамет. Нешто друго је битно, а то увелико излази из домена музике и стваралаштва.

■ Оливера Радовић

#246
Издаје Српско
привредно
друштво
'Привредник'

Утемељено
1898.

OSLONAC MLADIMA

oslonac.privrednik.hr

Većina mladih Srba u Hrvatskoj prolazi kroz mnoge izazove. Dok mi razmišljamo o prošlosti, oni će budućnost pronaći negdje drugdje. **OSLONAC MLADIMA** smo i Ti i Ja, i svi Mi koji želimo u sadašnjosti graditi bolju budućnost.

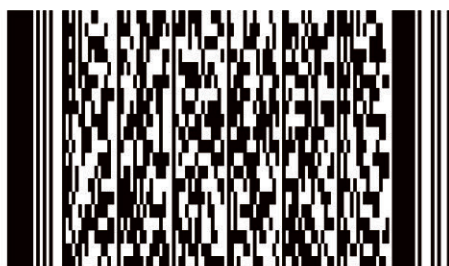
Srpsko privredno društvo Privrednik kroz tri stoljeća je **OSLONAC MLADIMA**. Zajedničkim radom samo u zadnje vrijeme izdvojili smo preko 500.000 eura za učeničke i studentske stipendije.

Postanite i Vi Privrednikov donator i pridružite se zajednici koja je **OSLONAC MLADIMA**! Posjetite našu web stranicu oslonac.privrednik.hr i saznajte kako možete donirati.

privrednik.hr

Pomozite uplatom i postanite OSLONAC MLADIMA!
Skenirajte barkod mobilnom aplikacijom bilo koje banke i donirajte odmah! Hvala Vam.

Posjetite naš P-portal i informirajte se o srpskoj zajednici u Hrvatskoj

p-portal.net

Radio Privrednik
Stanica za sve naše ljude

p-portal.net/radio-privrednik
Slušajte nas putem Interneta

Проскрибирани Милутин

ПРЕЧА(НСКА)
ПОСЛА

пише Ђорђе Матић

Каже ми пријатељ да кад се ових дана упише 'Милутин' на хрватском Гуглу, резултат претраге уз то наше старо и староставно име као прво сугерира презиме пјевача и политичаркиног супруга

Избио је недавно скандал овдје око једне загребачке политичарке у успону и њеног мужа, иначе пјевача рок-групе, али и појаве која је нека врста метафоре, да не велимо 'маскоте', такозваног прогресивнијег дијела овдашњег друштва. Радило се заправо о некој материјалној афери – наизглед, јер код нас оне никад нису само то – с етичким проблемом око некакве јефтине куповине, или што већ, нечега свакако тривијалног, с импликацијом пак и критиком да није морално да људи с 'љевице' стјечу добра онако како се импутирало. Све нас ово не би сувише занимало, дакако. Али није прошло дуго и из контекста гдје се право или измишљено користољубље употребљава у политичкој борби, ствар је прешла у оно у чему овдје увијек завршава – ако се имало намјести прилика. Супруг политичарке, својим поријеклом и именом, хипокористиком, именом од миља као 'означитељем', дошао је 'к'о поручен'. Политичким подземљем теледиригирана и истренирана маса, по траговима и пракси клоаке наталожене по друштвеним мрежама кренула је инерцијом још једном да се иживљава и да тога Милу (како ми одавде то име склањамо), политичаркиног мужа у коментарима

зове 'Милутином'. Поспрдно дакако, малициозно, и – с јасном поруком и сугестијом.

Каже ми пријатељ да кад се ових дана упише 'Милутин' на хрватском Гуглу, резултат претраге уз то наше старо и староставно име као прво сугерира презиме пјевача и политичаркиног супруга.

Јавило ми се одмах спонтано, једна за другом насумично и без свјесног позивања, серија асоцијација на толике који су носили ово име у нашој историји и култури. Сваким слједећим, умнажао се, поред тужне ироније, дијес и презир. Над злоћом изругивача, но више над агресивном и тупом игноранцијом, над њиховим истинским, неглумљеним и дакако потпуно несвјесним барбарством. А име, то које је њима поруга и псовка, као за инат, кроз историју указивало се као честа метафора знања, умјетности, идеала, државничких способности, памети... И љубави. Међу свима, и оне према завичају. Штовише, завичају 'неочекиваном' понекад, на блиској, могло би изругиваче изненадити, колико блиској географији. Зато кад необичном врлудавом путањом, онако како историја то ради, а ономастика јој припомаже скривеном и често страшном иронијом према недоследности погрешних увјерења, све се укруг врати управо према онима који су одапели злу стријелу поруге, док ствари задобију лице трагичког. И у нужном паду у контрадикције, скривено лице стида, непризнатог и непроживљеног.

Грађанин и музикант исмијаван због имена није необразован човјек, рекло би се. Прошли смо, у малој генерацијској разлици, вјеројатно сличну школску формацију. О кућном, фамилијарном дијелу пак преношења идентитетског осјећаја, наслијеђа и обликовања не можемо знати, али у опћекултурном аспекту, нетко таквога бекграунда и формирања могао би се сјетити читаве серије 'имењака', с наводницима или без њих. Имена која би сачинила читаву једну 'књигу о Милутину'.

На примјер, ето, нашем граду већ најближе – а и најлакше данас – макар се мутно из школске лектире присјетити милутина цихлара нехајева, камовљевог мање надареног рођака, а великог сењског домољуба, додуше и чешког поријекла, који је још крајем 19. вијека пјевао 'Док год буде Нехаја и Сења, Вијат ће се у њем стиег хрватски!'

Или, да се манемо најлакше реторике, и да се уозбиљимо. Погоотово кад помислимо на име, у свијету знаности цитирање и од самог тесле – ето, да, и његов отац био је милутин – кад помислимо на даљског небеског механичара милутина миланковића који се као 'божанство неко мање', његошем речено, играо планетима, и овим нашим међу њима, земаљском куглом и њеним помацима. Научник што је Земљу гледао у оквиру милиона година, сунчевим кретањима и циклусима глацијалних ера, које се данас по њему и зову, рачунајући их прецизно и непогрешиво, као што је направио и најпрецизнији, савршен календар, а теоретски навијестио и данашње климатске промјене. Ово потоње воли и пјевачева 'конституента', они се баве екологијом.

Тешко је повјеровати да овом данашњем приказаном 'Милутину' нешто значи слједећи – а можда и боље – али, у раније споменутом смислу, иронија ономастике доводи до готово логичног заокружења или затварања имагинарне елипсе недоследности, а ствари добивају трагички аспект. По нас трагички дакако. Један од оних мањих, с временом потпуно заборављених књижевника хорвајских из прве половине прошлога

Није лако бити Милутин (фото: Лука Станзел/PIXSELL)

вијека био је милутин мајер (Mayer) – клерикалац, ултрареакционар, такозвани мештар мрачне Дружбе 'Браће Хрватског Змаја' и члан Сабора у павелићевој Независној Држави Хрватској.

Из тога дилувијалног мрака инстинктивно се свијест окреће попут цвијета ка сунцу: ка Југу, према Медитерану, према Шибенику точно, одакле је потекао и кренуо на свој неуморни ход по свијету сасвим другачији милутин – дедић, брат Арсе-нов, човјек умјетности и човјек стварања веза и трајних спајања блиских култура. Сјетити се треба, малим и скученим свијестима успркос, Милутина Дедића у којем је, гдје год био, заувјек остало дивљење шибенској Катедрали, перли његовога града и Милутинов понос над дивним детаљем који је по њему био слика хуманости и културе Шибенчана – дичио се оним каменим шкрабацима с водом за жедне градске псе-луталице.

Милутин Дедић који је посветио живот писању, цртању и сликању српских манастира, име је добио по првом, најславнијем предшаснику – Стефану урошу II. милутину, светом краљу који је свијету и цивилизацији оставио чудо које се зове Грачаница, а уз њу и Богородицу Љевишку и Бањску и много других величанствених задужбина.

Данте алигијери у 'Божанственој комедији' ставио је Милутина у Рај, у пјевању о загонетном и неизрецивом питању Божје воље – српски краљ је на Небесима унатоц томе што је тобоже кривотворио венецијанске 'матапане', илити дукате, па је сва Европа била пуна тих 'денари ди бреско' – 'брсковских динара' које је рашки великаш ковао: '...e quel de Rascia / che male ha visto il conio di Vinigia' – '...и тај ком Рашка служи, / што на зло видје жиг млетског метала' (прев. М. Марас).

Могоао би тако овај наш данашњи 'Милутин' и шаљиво да се обрани, да каже како је и први носилац имена такођер био оптужен да 'муља нешто око пара'. А тиме, онако и 'узгред' и неизравно, изрекао би нешто друго: да припада нечему што иза исмијаваног имена држи непрекинуту линију која иде од једне европске краљевске лозе што је прије осам стотина година стварала чуда будуће свјетске сакралне и умјетничке баштине, стварних а не митских владара о којима пише највећи поета у историји (који, иначе, умире исте 1321. године кад и Милутин) – до знанственика који је промијенио параметре људског поимања природе, климе, планета и времена.

Једно од етимолошких тумачења тога часног имена каже да оно значи и 'милостив'. Уз поругу, уз малициозност, нешто трајно пријетеће присутно иза тона изругивања, уз презривост недостојних, овдје и данас није лако бити милостив. Није лако бити Милутин. ■

САРА АРСЕНОВИЋ

Звук је прво сећање на дане бомбардовања

Новинарка Радио Београда и најмлађа добитница новинарске награде 'Тања Петровић'

РАЗГОВАРАО
Бојан Муњин

Добар део моје генерације одрастао је у осећању да се о бомбардовању не говори, са некаквим осећајем кривице. Али, како је та генерација одрастала, она је ипак данас успела да каже: али тих 78 дана је било страшно

Новинарка другог програма Радио Београда САРА АРСЕНОВИЋ овогодишња је добитница вриједне новинарске награде 'Тања Петровић'. Она је у прилично реномираном друштву лауреата најмлађа добитница ове награде. Сара се у радијским емисијама о култури истиче по својој отворености и новинарској знатихељи, као и по критичком и самосвјесном приступу темама и феноменима из подручја културе и умјетности. Са Саром Арсеновић разговарамо о сјају у очима када је новинарство у питању, о тешким годинама одрастања њене генерације у 90-има и о томе како се радио, након инвазије слика и бескорисних информација, поновно враћа у наше животе.

За вас је нетко рекао, слушајући вас у радијском етеру, да знате да баратате ријечима. Када сте први пута ступили на радио?

Уписала сам студије за медије и комуникације и сасвим случајно на трећој години студија дошла сам на праксу на две недеље на Други програм Радио Београда и, ево, остала сам девет година. Данашњи главни уредник на Другом програму радија, ранко стојиловић, био је мој ментор и он ме је научио буквално све: како се пише прилог, како се монтирају емисије, како се у радијске прилоге убацују спољни детаљи, звукови, коментари... Већ девет година хонорарно радим на радију, али музички критичар ПЕРА ЈАЊАТОВИЋ рекао ми је да у томе има и нешто добро, јер, како је рекао: статус хонорарца те држи будним и концентрисаним.

У међувремену сте сурађивали с Театром Вук и културним институцијама лежернијег типа: Облакодер, Галерија Полет, Трећи трг, Београдски фестивал поезије и књиге...

Сви ти ангажмани су ишли уз факултет и касније са животом на радију. Београдска културна сцена није не знам како велика и ако за њу имаш интереса, људи то могу да препознају и онда те

позивају да водиш неке разговоре, представиш неку књигу, да са неким направиш интервју и то се онда некако спонтано развија и повезује. Рецимо Трећи трг ми је био нарочито занимљив јер је то организација која је основала Београдски фестивал поезије и књиге и тамо сам водила неке вечери поезије и књижевне разговоре. Истим тим путем сам добила и позив за подкаст 'Вредно приче', који сада водим, односно разговарам са теоретичарима, историчарима и професорима књижевности о књигама које су обележиле одређену епоху. Та емисија је некако баш добра, лежерна, а опет то што ти људи говоре је вредно и занимљиво.

Сећање на сирене

Како се развио ваш нерв према умјетничким кружоцима и разговорима о култури?

На факултету сам негде спознала да хоћу да се бавим нечим што се широко зове култура, али

Празник је слушати Александра Јеркова када прича о Кишу, Мила Ломпара када прича о Његошу, Јасмину Ахметагић када прича о Камију, јер то су људи који су пола живота уложили да све то проуче

када сам дошла да волонтирам на Другом програму радија, у редакцију културе, нисам знала да тако нешто уопште постоји. Претпостављало се дакле да ја треба да идем на представе, да гледам филмове, да идем на изложбе, наравно никада тако опуштено као обичан гледалац или посетилац и то је када су новинари у питању важно рећи. Ти волиш свој посао, али не идеш као новинар да уживаш у филму, него мораш да будеш концентрисан да би о њему сутра могао нешто у етеру да кажеш. Моји претпостављени на радију одмах су ме бацили у ватру. Другог начина да се постане новинар, осим живог сусрета на лицу места, у ствари нема. Када сам почела да водим емисију на радију 'У првих пет', што је нека врста круне програма, односно, то је емисија разговора са људима из различитих области културе о најзанимљивијим догађајима протекле недеље – у почетку заиста јесам била мало у грчу. Пре мене су то радиле еминентне новинарке из подручја културе од којих сам пуно учила и та емисија, која говори о најважнијим културним темама, за мене је била и велика част и одговорност и – трема.

Радили сте емисију о дјечи која су прошла то тешко искуство бомбардирања Србије крајем 90-их?

Моја мотивација да радим ту емисију састојала се у осећају да се читава моја генерација правила као да се то није догодило и ћутала је о тих 78 дана бомбардовања и о ономе што се све у тим данима десило. Интервјуисала сам људе који су о тим данима хтели да говоре, а у то сам интегрисала и своју властиту причу, јер сам и сама тада била девојчица, па сам помислила да би то могао бити занимљив угао. Прво што су ми људи говорили чега се сећају из дана бомбардовања је звук. Технолошки, радио је медиј звука и тај доживљај звука већине људи из тмурних времена бомбардовања постао је и један од начина како да приступим креирању ове емисије. Звук је психолошки јачи од слике и он је прво на

шта људи реагују у тешким тренуцима. ‘Сећам се сирене’, често су људи говорили о својим првим доживљајима нечега што им је било тегобно тих 78 дана, а онда би се након тих првих дојмова звука њихова прича одмотавала даље.

Зашто генерација људи који су били свјedoци тог страшног догађаја није о њему хтјела да говори? Истина је да људи о бомбардовању нису говорили. Ако погледате, видите да у српској кинематографији нема филмова или у књижевности нема романа ни других облика сведочења (сада тек у последње време нешто мало) о тој 1999. години и о томе шта се тада десило. Сећања су тешка ствар. Ја сам на пример недавно радила интервју са дарком тушевљаковићем који је написао сјајан роман ‘Карота’ о рату у Задру почетком 90-их. То је тегобна прича о младићу који се након рата враћа у Задар и среће мајку свог најбољег друга која га пита: Зашто си се вратио? Зашто ниси остао међу њима, међу које си побегао? У ствари, чак три романа из најужег избора за нин-ову награду ове године баве се сећањем на почетке ратова код нас. Има писаца којима је требало тридесетак година да би у литератури почели говорити о томе. Један добар део моје генерације одрастао је на осећању да се о бомбардовању не говори, са некаквим осећајем кривице. Али, како је та генерација све више одрастала, она је данас ипак дошла у прилику да успева да каже: али тих 78 дана је било страшно. Памтимо како је било страшно.

Тај прелом 90-их у Србији био је пун драматичних догађаја...

Сада се спремам да радим емисију о 5. октобру 2000. и о тим бурним догађајима испред скупштине у Београду. Знам да је моја мајка тада била на послу, а да се отац тада на улици нагутао сузавца. Сећам се да је моја бака звала телефоном моју мајку и викала јој да долази кући, јер ‘мора да мисли на своје дете’, а не на оно шта се догађа испред скупштине. Занимљиво је како се у таквим драматичним данима на најчуднији начин испреплићу искуства неколико генерација, повезаних породичним или другим блиским везама. Ову емисију емитоваћемо ове године 5. октобра на 25. годишњицу тих догађаја.

Звук и тишина

Ви уређујете на радију неколико емисија, интензитет зна да буде веома густ, а опет радио има и свој ритам из дана у дан. Како то заправо изгледа?

Рецимо, емисија ‘У првих пет’ има свог главног госта и госте по појединим темама, као што рекох, о најзначајнијим догађајима те недеље. Да бих могла да испланирам тог главног госта, као и остале госте за ту емисију која се емитује у недељу уживо, морам да почнем да називам госте у среду, да би ти људи могли да испланирају свој долазак. То значи да ја од завршетка емисије у недељу до планирања идуће емисије имам два и по дана. А с друге стране, то је тек среда и ко зна шта ће се десити до недеље. Треба наћи правог госта за праву недељу. У послу уредника емисије на радију све је изазов. Или рецимо, глумци који у суботу увече имају премијеру, како да их довучете у недељу у једанаест сати пре подне у емисију која иде уживо? Кратко речено: темпо.

Што је лијепо у том темпу?

Радити припрему за емисију о пет најзначајнијих културних догађаја у једној недељи, најдивнији је концепт који постоји. Па замислите: позовете човека из света културе са именом и презименом који ће да говори о свом раду, али и о широј културној сцени и о данашњем тренутку, па онда у студио уђе колегиница која говори о премијери новог филма, позоришта или други колега прича о некој изложби или књизи... Често је то врло узбудљиво и теме се отварају и надовезују једна на другу.

Сара Арсеновић
(фото: Вера Трифуновић)

Читаво то време траје дискусија са овим главним гостом о свему томе појединачном и – врло често уживам недељом у емисији ‘У првих пет’.

Која је предност медија који се зове радио?

Разговор сам по себи је дивна ствар. На радију ви чујете његову суштину, чујете људски глас и друге људе како причају. За разлику од телевизије или писаних медија, ми не бринемо како ко седи, да ли нам је лице овакво или онакво, да ли је текст предугачак или прекратак, како нам стоји шминка и је ли неко наместио кравату – на радију заиста могу да се опусте и они који су пред микрофоном и они који су поред радија. На радију се ми не видимо, али се види наш глас.

Што би то значило?

Однос између звука и тишине на радију је важан. Један људски уздах постаје индикативан. Слика још можда и може да маскира, да сакрије неко људско осећање, али људски глас не лаже. Радио је много озбиљан медиј. Емисија уживо на радију је нека врста мелодије живота. Радио је, на пример, кључно важан у ванредним ситуацијама. Када су биле оне велике поплаве у Србији, слушаност радија је вишеструко порасла. Људи су засићени сликама и аудио култура се враћа на велика врата. Ја радију предвиђам светлу будућност.

Добили сте значајну новинарску награду ‘Тања Петровић’ као најмлађа добитница до сада. Што значи у вашим младим годинама ући у клуб озбиљних новинара?

Наравно да сам срећна због ове награде, али када видим ко је ту награду добио пре мене и ко је била новинарка тања петровић, по којој је ова награда добила име, онда је та награда и то признање позив на одговорност. До сада сам могла да се провлачим као ‘млада хонорарна колегиница’, а сада сам добила озбиљно бремене одговорности.

Препознатљивост коју сам признањем добила, ипак, не значи славу него то да се сада од мене нешто очекује, а пре то није до те мере било тако. И још нешто: ово је награда из домена културе. За многе култура и није тако битна, а за мене је култура најважнија ствар на свету.

Водите подкаст ‘Вредно приче’ који се бави значајним књигама и славним писцима. Када се слуша ваш подкаст, чини се као да ви и ваш суговорник сједите на раменима аутора о коме говорите. За разлику од ових емисија на радију које следе актуелне догађаје, у подкасту разговора о књижевности ви можете да се препустите писцу, саговорнику и самоме себи. Оне који гледају тај подкаст, мој саговорник и ја само подсећамо те људе зашто они воле књижевност. Тај подкаст није прича о теорији књижевности, него прича о љубави према литератури. То је разговор о доживљају, снази и лепоти књижевности. Тај разговор, који активира наше унутрашње биће, бави се оном врстом суштине зашто неки човек пише и зашто други човек чита оно што је први човек написао. О појединим књигама о којима сам разговарала у подкасту, ја сам у стању да размишљам и седам дана након емисије. Довести некога у емисију да говори о књижевности, то је празник за слушаоца. Празник је слушати александра јеркова када прича о кишу, мила ломпара када прича о његошу, јасмину ахметагић када прича о камију, јер то су људи који су пола свог живота уложили да све то проуче, разумеју и расту-маче. Нема веће привилегије него да радим такву емисију разговора са таквим литерарним зналцима.

Што значи бити добар радијски новинар?

Бити добар радијски новинар значи добро познавати тему о којој се у емисији говори и, такође, то значи да желиш да чујеш мишљење – колико год различито оно било – од сваког човека који у тој емисији учествује. Добар новинар значи да не смеш да будеш искључив него толерантан човек. ■

Србе окупља храм св. Ћирила и Методија

Српска православна заједница у Љубљани

пише / фото
Саша
Косановић

На недјељну литургију у храму св. Ћирила и Методија у Љубљани готово се није могло ући, толико се унутра натискало људи. Дословно стотине, јер је црква јако велика. Мајке с дјецом, пуно младих...

Храм светих Ћирила и Методија у Љубљани

7 ПРИВРЕДНИК

#1326, petak, 16. svibnja 2025.

Кристално чисто словенско небо прати ме на путу ка православној заједници у Љубљани. Увијек након изласка из Загреба и уласком у брдовито зелену Словенију имам снажан дојам да улазим у други свемир. Иза мене остају приче о усташама и партизанима, предрасуде и међунационална трвења. Наравно да Словенија није аркадија, али је јако далеко од наше свакодневне националистичке јадиковке. Недјеља је, ногометни и литургијски дан. Центар Љубљане потпуно празан. Ни вука није, али ни аутомобила. Српски православни храм светих Ђирила и Методија је у центру, испред њега је пар стабала и прешернов споменик иза њих. Загребачки свештеници рекли су ми да је у Љубљани српска заједница бројна и да је на литургији пуно младог свијета, али мени, након што сам мало закаснио на почетак литургије, ништа на то није указивало. Простор испред јако великог и лијепог храма био је готово празан. Дочекао ме тек један стари просјак. Ништа ме није припремило на оно што сам затекао по уласку у храм. Наиме, на литургију се готово није могло ући колико се унутра натискало људи. Доследно стотине, јер је црква јако велика. Мајке с дјецом, пуно младих, тако да сам са своје скромне 52 године био међу старијим који су у то недјељно јутро дошли на духовну окрепу. Највећи шок услиједио је након литургије, када нам је речено да се преселимо на 'кафу уз ракијицу' у парохијски дом. Изашао сам вани, али тамо није био парохијски дом, него зграда која је изгледала попут неке мање концертне дворане.

Маринко Лазичић је млади програмер у зони која ради као пословни аналитичар за неке од словенских банака. Активан је у православној заједници и пјева у хору у којем пјева и будући ликовни педагог, Ловро Пинтер. Осим Срба и православног Словенца Пинтера, у хору пјева и један Македонац из Прилепа. Свега има у тој Словенији, људи! Углавном, с нама је и млада студентка прве године права из Љубљане, Ника Јосиповић.

Маринку је дјед својевремено добио посао у Литостроју, па је породицу преселио с Мањаче, из околице Бања Луке, у Словенију. Његови су из Раткова Села, мајчини из Мелине код Бронзаног Мајдана, истиче с поносом и наглашава да никада није осјетио никакву националну нетрпељивост у Словенији, ни као Србин, ни као православца.

'Могу да се упоредим са стаблом. Моји коријени су у земљи, то ми је Мањача. Тамо су ми преци, а ја сам стабло које расте и цвјета у Љубљани. Љубљана и Бања Лука су ми као два ока у глави. Моја родбина, која је преживјела све ратове у двадесетом стољећу, раселила се по Аустрији, Њемачкој, Аустралији, има их и у Чикагу, тако да ко год се врати тамо је странац. Живе душе нема. Читаво је село било спаљено. Сви смо странци, али смо сви једна заједница', прича Маринко.

Јосиповићи су из Кључа. Срби су, да не буде забуне око презимена. Никина мајка је из Зворника, а бака католикиња из Тузле. Ника је своје вратила православљу.

'Моји нису били у вјери, док ја нисам кренула у цркву. Кренула сам с пријатељицом, па сам повукла мало и своје. Прво сам кренула да се молим Богу прије спавања. Видјела сам да то позитивно утјече на мене, па сам кренула у цркву. Дискриминацију не осјећам у Љубљани. Додуше, сјећам се да сам у гимназији доживјела неугодности, не само зато што сам православна, већ због презимена које завршава на ић. Наиме, неки професори су ми знали дати слабију оцјену зато што нисам Словенка', присјећа се неких ружних дана Ника.

Многи Никини рођаци данас живе у Бања Луци. Из Кључа су протјерани на почетку рата.

'Наравно да имам унутарњу борбу у вези идентитета, јер када одем у Босну, тамо ми је срце на мјесту, а овдје желим да остварим неки свој живот. У Кључу сам била само једном јер су наши избјегли и није ми пријатно када чујем да се муслиман поздрављају на неки свој начин, а знам да су тамо живјели и наши преци, а њиховог трага тамо више нема, чак је и гробље уништено. Сваке га године поправљају, али не вриједи', прича Ника.

Плахи Ловро Пинтер посебна је прича. Словенац по рођењу, плах као неки дух из славенске митологије, пронашао се у православљу. 'Тражио сам неке суштинске одговоре и преко интернета сам упознао православље. Моји родитељи су вјерници, али нису ишли у цркву. Нисмо практицирали вјеру. Реакције на то да сам изабрао православље биле су различите. Неки су се веселили, а други су се чудили. Касније су видјели да то није тако како изгледа извана и да је мени то јако важно и да има смисла', каже Ловро.

Након разговора с ово троје драгих младих људи, под своје ме узима свештеник у мировини Перан Бошковић, који је 1983. дошао у Љубљану и који је жива енциклопедија ове заједнице. Води ме на дружење с вјерницима, који сваке недјеље након литургије заједно ручају у огромној просторији испод парохијског дома. На ручку их је више од 150, а отац Перан ми се жали да су многи отишли на организоване излете, па их нема као иначе. Питам га зашто је просторија у подруму, а он креће с причом о повијести градње цркве и дома за парохијане.

'Градња наше цркве почела је 1932., а завршена је 1936., иако заправо није завршена до краја', прича отац Перан. Годинама су тражили дозволу од словенских власти да изграде парохијски дом уз цркву и годинама им то нису допуштали. Промјена је дошла 2005. 'Блаженопочивши патријарх павле је осветио нашу цркву. На освећењу је било јако свечано, дошао нам је и предсједник Јанез Дрновшек, из Рима је дошао кардинал шпидлик, био је ту и надбискуп, папски нунциј...', присјећа се отац Перан.

На крају им је проблем ријешио словенски десничар, тадашњи премијер Јанез Јанша, којим су их плашили они који су их раније одбијали. Јаншина влада им је помогла градњу с пола милијуна еура, а помогле су и бројне словенске фирме и појединци, и словенске и српске националности, па је прикупљено више од милијун и пол еура. Остало су покрили кредитима и направили објект који се налази само седам метара изнад површине, јер су такву дозволу добили у овој заштитеној зони у центру, али су зато укопали још додатних девет метара испод површине.

Након ручка, отац Перан ме води изнад земље, горе према небу. На први кат. Тек ту почиње права прича. Ово до сада било је за туристе. Сада ћемо братски. Прича ми Перан да је рођен у Пушковцу опћини Лопаре, сада је то Република Српска. Прича нас води на почетак, у Богословију манастира Крке, гдје је као младић отишао да служи Богу и народу.

'Тај крај ми је остао дубоко, дубоко урезан у биће и увијек се врло радо враћам у те крајеве и радо их се сјећам. Ваљда зато што је тамо увијек било топло и има грожђа, нешто што ми нисмо имали. Много волим тај крај, Далмацију и карактер тих људи тамо', прича.

Из колијевке у Крки, Перана је пут одвео у Јасеновац. Тамо се, на извору туге, спремао на рукоположење. Тадашњи владика пакрачко-славонски емилијан, рукоположио га је у Уштици, мјесту на којем је свој крај пронашао на хиљаде ромских мученика.

'То ми је било јако дирљиво. Сви моји су страдали у Јасеновцу. Они су одведени одмах на почетку тог несретног рата у Јасеновац и тамо су страдали. Пошто сам баш тамо чекао рукоположење, да не бих био на терет својих, ходао сам по оним хумкама и тражио своје дједове, маминог оца, очевог оца, маминог дједа и све комшије тамо. Сви су тамо пострадали', прича.

Питам оца Перана да ли му је било тешко на том страшном мјесту на којем су му претке посјекли дати завјет вјери. 'Врло једноставно је то. Прво је било питање да ли уопће ићи службовати у Хрватску. Мајка се бојала. Рекла је да се томе не радује, чак се није радовала ни мом позиву. Отац је био јако побожан и трезвен. Рекао ми је, сине, иди. Ако не будеш могао, ти се врати. Бити на рукоположењу у Јасеновцу, на гробу предака се спремати на свештенички чин и службу у Хрватској, ја сам себи овако објаснио. То што се учинило, учинили су зли људи. То није починио неки народ.

Маринко Лазичић, Ника Јосиповић и Ловро Пинтер

Перан Бошковић и Александар Обрадовић

Зли људи су и свете људе поубијали кроз историју хришћанства, али они су тако више убили сами себе, него људе које су убили', каже отац Перан.

Отац Перан свједочио је драми загребачке митрополије страшне 1991., када под пријетњама митрополит Јован напушта тада шовинистички заплемењени Загреб и склања се у Љубљану и то баш у Перанов стан. 'Митрополит Јован је избјегао у Љубљану. Први сигнали да се врати дошли су од Јосипа Манолића. Речено нам је да власт жели да се митрополит врати. Послан му је и хрватски пасош и документи. Био је прије тога позив да се на Каптолу састане с кардиналом кухарићем. Био сам присутан на том састанку. Митрополиту је било јако тешко што је морао напустити Загреб. Међутим, они који му то замјерају и кажу да је могао остати, нису у праву. Лако је то рећи... Ја сам био тамо када је минирана Митрополија. Увече, јако касно, телефон је зазвонио и митрополит се јавио. Звала га је наша домаћица зорка и обавијестила о минирању. Он је проблиједио и није могао говорити. Ја сам сјео ујутро у ауто и дошао у улицу Прилаз јна гдје је било сједиште Митрополије, данас је то улица Ђуре Дежелића, сада је тамо амбасада Канаде и видео сам страшан приказ. На вратима зграде била је огромна рупа од експлозије, улица је била пуна стакла. Од собе у којој је митрополит спавао, није остало ништа. Да је он био у Загребу, од њега се не би имало шта сахранити. Толико о томе да му се не би ништа догодило да је тамо остао', присјећа се отац Перан страшних загребачких ратних дешавања.

Јереј Александар Обрадовић каже да је у Словенији све више православних вјерника, преко 40.000 и да број због нових радника стално расте. Католичка браћа у Словенији им и данас уступају своје храмове тамо гдје нема православних.

'Ја сам дошао 2004. из Загреба. Био сам тамо најмлађи свештеник. Био сам тада као дете и примљен сам добро и тамо и овде. Међутим, тамо је нешто друго. Живео сам на Тргу Петра Прерадовића у Загребу. Иако сам у Хрватској рођен и живео до '91. у Вировитици, добио сам страшно писмо куцано на машини. Писало је да се морам иселити у року од 48 сати. То је на мене деловало веома поражавајуће. Показао сам то писмо оцу миленку и Маринку и они су ми рекли – навикни се на то. Ипак, Загреб ми је остао у лепом сећању, имам тамо и кумове и колеге и волим доћи тамо, али када се успореде Словенија и Хрватска, то је као небо и земља', каже отац Александар.

Доиста, ако желите видјети како изгледа богат и слободан духовни живот српско православне заједнице у некој држави у којој су православци у мањини, посјетите Љубљану. Словенија и Хрватска, тако близу, а тако далеко... ■

Заставе на чекању

‘хнк се нашао у проблему како данас приказати политичке ломове при стварању заједничке државе Срба, Хрвата и Словенаца 1918. године, а не због ‘непредвиђене озљеде члана ансамбла’ како је то представљено’, сматра Сњежана Бановић, некадашња равнатељица Дrame хнк-а

Зашто је загребачки хнк отказао премијеру Крлежених ‘Застава’

пише
Бојан
Муњин

С ТАРИЈА публика вјеројатно се сјећа првих тједана бурне 1991. године, када се, уз већ узаврелу политичку атмосферу на свим странама, гасила југославенска држава и када су међунационални односи, примарно Хрвата и Срба, а онда и свих осталих, били све напетији. Тада је у Загребачком казалишту младих премијерно одиграна представа ‘Заставе’ према истоименом роману мирослава крлеже, која је говорила о почетцима те исте заједничке државе 1918. године и од тада једнако бурним политичким и међунационалним односима. Била је то велика казалишна представа која се расцвјетала у најдраматичније доба блиске прошлости. Зато је у јесен 2024. године с великим интересом дочекана вијест да Хрватско народно казалиште (хнк) у Загребу планира 31. јануара 2025. године премијерно извести управо ‘Заставе’ на својој великој позорници. А онда је, како се то каже, из ведре неба, уследио шок. Дана 15. јануара 2025. године на службеној страници хнк-а могли смо прочитати обавијест у којој стоји како ‘због непредвиђене озљеде члана ансамбла представе, а због физичке захтјевности улоге, приморани смо одгодити премијеру представе ‘Заставе’ Мирослава Крлеже која се требала одржати 31. сijeчња. Нови датум премијере је

3. листопада 2025. године. Предвиђену премијеру нисмо у могућности извести у овој сезони због унапријед помно испланираног извођења репертоара Дrame, Опере и Балета те преузетих обвеза према претплатницима загребачког хнк-а.’

Ова обавијест изазвала је озбиљне сумње доброг дијела казалишне јавности у Загребу. Наиме, отказивање тако значајне представе тешко је разумљиво ‘због непредвиђене озљеде члана ансамбла’, јер у таквим случајевима, а због изнимне важности представе и у казалишном и у културном и друштвеном смислу, проналази се у правилу адекватна замјена и представа се обично одлаже за мјесец или два, а не на начин да се прескаче читава, у овом случају прољетна сезона. Стога смо се обратили писмом Служби за односе с јавношћу хнк-а о разлозима одгоде ове премијере и питањем зашто није била могућа алтернатива, замјена болесног глумца или глумице, која се уобичајено прави у таквим случајевима. Одговори које смо добили представљају тек проширену експликацију објашњења о одгоди са службене стране хнк. ‘Алтернатива у оваквом случају није била могућа, јер је ријеч о представи која захтијева дуготрајну и темељиту припрему ансамбла, иза којег су вишемјесечне пробе и креативни процес. С обзиром на то да је незгода утјецала на завршни тијек проба, ускочити у улогу унутар десетак дана не би било изведиво, ни професионално према умјетницима ни одговорно према публици.’ Такођер, стоји у приопћењу, ‘краћа одгода, нажалост, није била могућа, јер је целокупни распоред

Хрватско народно казалиште у Загребу (фото: Марин Тирони/PIXSELL)

ове сезоне већ унапријед дефиниран — не само с премијерама, већ и с репризним изведбама које су већ продане претплатницима. Недуго потом у Вечерњем листу изашао је текст бојане радовић под насловом ‘Заставе’ су доказ да нитко није викнуо: ‘Цар је гол’ и да Дrama хнк Загреб и даље тоне’, наводећи да ‘културна јавност с правом поставља питање што се догодило’, те да је објашњење из прес службе хнк-а Загреб о одгоди због озљеде глумца ‘посве неуверљиво’. Желећи разумјети новонасталу ситуацију, у атмосфери приличног мука у јавности о овој ствари, обратили смо се сњежани бановић, театрологињи, професорици на загребачкој Академији драмских умјетности и некадашњој равнатељици Дrame хнк-а, која дуги низ година прати и упозната је с дјеловањем ове казалишне куће. Она нам је рекла да је у поводу отказивања премијере представе ‘Заставе’ разговарала с неким од хнк-ових глумаца који су јој рекли да је та представа ‘већ у процесу проба била на стакленим ногама’, те да се ‘читав пројект погубио’ и да је то разлог отказивања ове премијере. Прво, цјелокупни умјетнички и организацијски тим овог пројекта, закључује госпођа Бановић, није био довољно капацитиран у односу на велику захтјевност и волумен Крлежиног романа у пет књига, који говори о стварању Југославије 1918. године и односе Хрвата и Срба у том тренутку. Такођер, читав пројект је запео, сматра госпођа Бановић, јер није било јасно, хоће ли се ова представа радити према већ постојећој адаптацији Крлежиног романа коју је 1991. године учинио редатељ георгиј паро, припремајући инсценацију ‘Застава’ у Загребачком казалишту младих или по некој другој адаптацији, што на крају није било сасвим јасно. Коначно, каже го-

спођа Бановић, хнк се нашао у проблему како данас играти те повијесне јунаке и за данашње вријеме актуализирати доба политичких ломова при стварању заједничке државе Срба, Хрвата и Словенаца 1918. године. Све су ово били крупни и непремостиви проблеми који су хнк удаљили од премијере Крлежених ‘Застава’, сматра госпођа Бановић, а не тек ‘непредвиђена озљеда члана ансамбла’, како је гласило службено образложење на страници хнк, које је за казалишну јавност било подоста неуверљиво.

Оно што можемо сасвим добронамјерно закључити јест да је права штета што ову важну премијеру још увијек нисмо дочекали и да нам је као вјерним казалишним гледаоцима прилично жао што нам, искрено речено, околности и образложења ове одгоде и даље нису сасвим јасни. ■

ИМПРЕСУМ

Година XVIII / Загреб | петак, 16/05/2025

ПРИВРЕДНИК #246

ИЗДАВАЧ
Српско привредно друштво
‘Привредник’ и Српско
народно вијеће
ГЛАВНА УРЕДНИЦА НОВОСТИ
Андреа Радак

ГРАФИЧКИ УРЕДНИК
Дарко Матошевић
ДИЗАЈН
Parabureau /
Игор Станишевић
& Дамир Бралић

УРЕДНИК ПРИВРЕДНИКА
Никола Лунић
РЕДАКЦИЈА
Јовица Дробњак, Александра
Лошић, Ђорђе Матић, Бојан
Муњин, Оливера Радовић,
Маша Самарија, Леон
Ђеванић и Душан Цветановић

Привредник се финансира средствима
Савјета за националне мањине Владе
Републике Хрватске.

РЕДАКЦИЈА
Прерадовићева 18,
10 000 Загреб
Т/Ф ++385 1 4854 478
ured@privrednik.net
www.privrednik.hr

Поклони за дјецу
(архивски фото)

повали и слали поклоне дјецу из вртића широм земље. Акција је проведена од 19. марта до 10. априла тако што су дјеца из 18 дјечјих вртића широм Хрватске своје жеље саопћавала одгајатељима, они их просљеђивали Српском демократском форуму који је на Фејсбуку саставио листу с преко 980 жеља с које су кумови и куме, људи вољни да помогну и развеле оне најмлађе, бирали и пакирали поклоне. Сви заинтересирани грађани могли су поклон за одређено дијете у одређеном вртићу резервирати телефон и тако постати кумови жеља. Те су поклоне прикупљали волонтери и чланови СДФ-а те их достављали широм Хрватске.

Већ крајем априла, неколико дана након Ускрса, подијељени су поклони по вртићима с подручја двију најисточнијих жупанија, да би 7. маја били подијељени по вртићима и предшколским групама у Двору, Вргинмосту, Крњаку, Саборском, Плашком и Бискупији. Дан касније поклони су подијељени дјецу у Доњем Лапцу, Удбини и Врховинама, а поклони за дјецу из Моравица и Врбовског од 9. до 11. маја преузимани су у Парохијском дому у Моравицама. Како су нам рекли из СДФ-а, прикупљено је и подијељено преко 980 дјечјих жеља, а реакције дјеце, родитеља и запослених у вртићима су, као и претходних година биле су позитивне.

— Ова акција није била само прилика да дјецу уљепшамо Ускрс, већ и да покажемо солидарност и љубав према најмлађима. Било да се ради о играчки, књизи или слаткишима, сваки поклон носио је посебну вриједност и срећу, нагласили су из СДФ-а уз велику захвалу свим кумовима и кумама. Истакнули су одличну сурадњу с вртићима те велику улогу српских организација и мањинских вијећа, као и бројних волонтера. Такођер се сваке године у акцију укључује све већи број учесника што показује растући успјех и значај иницијативе.

■ Н. Ј.

Након 36 година

После дугог низа година у Сремским Лазама обновљен је Спомен дом чиме је побољшан друштвени живот

У СРЕМСКИМ ЛАЗАМА је у суботу свечано отворен обновљени Спомен дом, чиме је након низа година и дугог периода санације, део општине Стари Јанковци коначно добио простор адекватан за бројне активности, чиме ће бити побољшан друштвени живот мештана Лаза. Начелник Општине ДРАГАН СУДАРЕВИЋ подсетио је да је санација Дома резултат десетогодишњег рада, који је подразумевао чак седам фаза обнове. У његову комплетну санацију уложено је близу 400 хиљада евра, од чега је највећи део сносила Општина, путем различитих конкурса те Министарство регионалног развоја, а допринос је дало и Српско народно веће.

— Након 36 година ово је прва манифестација која се организује у Сремским Лазама. Мало је оних, који се сећају да је управо овај Спомен дом 80-их година 20. века био домаћин и носилац бројних активности, указао је начелник. Иако се радило о реконструкцији, она је била захтевнија од саме изградње и уз финансијска средства коштала је и живаца — рекао је Сударевић изразивши уверење да ће Спомен дом, упркос проблему депопулације, бити испуњен манифестацијама. Заменик вуковарско-сремског жупана СРЂАН ЈЕРЕМИЋ изразио је задовољство реализацијом пројекта, чији је значај вишеструк за мештане Општине и насеља Сремске Лазе. Од почетка свог мандата на споменутој функцији био је посвећен обиласку општина, како би с челним људима детектовао проблеме

Свечано отворање Дома

матику на терену, те да би радили на добробит свих становника, па тако и представника српске заједнице, којих је на подручју Општине Стари Јанковци 20 одсто.

— Сведочимо историјском дану за Сремске Лазе, отворању Спомен дома, једног од лепших које сам досад видео — нагласио је Јеремић. Подсетио је да је уназад неколико година с представницима Општине и српским већницима одржао низ састанака како би усагласили ставове о неопходности обнове Дома, као места у којем ће сви заинтересовани становници, како Сремских Лаза, тако и општине моћи да организују различите програме. После свечаности отворања први наступ у Спомен дому имао је познати стенд ап комичар ГОРАН ВИНЧИЋ-ВИНЧА.

■ С. Н.

Дјеца сликари

У Дарди је одржана прва Дјечја ликовна колонија ‘Гледам – цртам – сликам’

ПРОШЛЕ суботе, 10. маја 2025. године, у дарђанском Друштвеном дому, а у организацији дарђанског пододбора СКД-а ‘Просвјета’ и Ликовне радионице ‘Петар Добровић’, одржана је 1. Дјечја ликовна колонија под називом ‘Гледам – цртам – сликам’. Гости су била дјеца из СОС Дјечјег села Ладимиревци и мали чланови споменуте ликовне радионице, њих петнаестеро. Окупљени малишани су заједно неколико сати плели ликовну чаролију, на крају које су изложени новостворени радови и подијељене захвалнице те је настављено дружење.

Сутрадан, у недјељу, одржана је на истом мјесту и под истим називом изложба радова дарђанских основаца, чланова Ликовне радионице, њих деветеро. На свој начин, кроз свој израз и интерпретацију, евоцирали су оно што су видјели током цјелогодишњег процеса стварања, углавном мртве природе. Њива ликовна дјела настала су кроз посматрање као визуелни подстицај за ликовно изражавање као вид стварања и истраживања. У изложеним радовима биле су заступљене различите технике: оловка, туш, акварел, темпера и акрил, а рађене су и мале фигурице у глини.

На почетку су сестре ЛЕОНОРА и ЛОРЕНА ЈЕВЋЕНИЋ отпјевале пјесму ‘Парног ваљка’ ‘Љубавна’, а трећа сестра ЛЕОНА пјесму ‘Кад љубав сја’. Ликовну колонију и ликовну изложбу припремила је и организовала водитељица Ликовне радионице ‘Петар Добровић’, магистра ликовне умјетности РАДА МАРКОВИЋ, која је на почетку поздравила све присутне, укратко говорила о изложби и самим ликовним радовима те прочитала имена малих ликовних ауторица и аутора.

■ Ј. Н.

Stogodnjak (790)

16. 5. – 23. 5. 1925: novinari su pitali vođu srbijanskih republikanaca i poznatog književnika Jašu Prodanovića koji je najbolji put za rješenje narasle jugoslavenske političke krize. Prodano-вић је одговорио anegdotalnom pričom: ‘Jedno vreme smo Milan Marković i ja stalno zajedno obedovali u nekom restoranu. Marković je prvog dana dugo studirao jelovnik, mrštio čelo i razmišljao, a onda naručio šniclu. Drugi je dan opet studirao jelovnik, mučeći se da nađe neko naročito jelo. Ali nije ga našao, pa je opet naručio šniclu. Tako je to išlo i treći, i četvrti, i peti i svaki put kad smo jeli u tom restoranu. Svaki je dan Marković studirao jelovnik odozdo prema gore, svaki je dan prebiraо i tražio nešto naročito, a rezultat je na kraju uvijek bio isti: dajte mi šniclu! Na kraju je došlo do toga da je Marković studirao i studirao jelovnik, a kelner mu – i ne čekajući njegovu narudžbu – uvijek donosio šniclu. Tako je i s našim političkim krizama. I ova će svršiti sa – šniclom. Vladu će voditi netko tko ju je već nekad vodio...’

* jedne novine objavljuju sličicu iz noćnog vlaka prema Beogradu, želeći oslikati srpsku – hegemoniju! ‘U kupeu vlaka sjede samo dva čovjeka. Jedan od njih, koji čita novine, pita onog drugoga, koji slaže svoje torbe na prtljažni prostor, a zatim izuva cipele i liježe na klupu: ‘Vi ste sigurno Srbin?’ Ovaj uzvraća: ‘Jesam, bogami!’. Onda će onaj prvi, stavljajući novine po strani, na klupu: ‘To se i vidi’. A njegov sugovornik će: ‘Po čemu se to vidi da sam ja Srbin?’ Sugovornik će s visoka. ‘Vi, Srbi, svugdje pokazuje hegemoniju. Tko je vidio skinuti cipele u vagonu i leći na klupu, koja je određena za još dva putnika.’ Na to će Srbin: ‘Pa u vagonu nema nikoga osim nas dvojice.’ Sugovornik se, međutim, ne da zbuniti, pa kaže: ‘Ali može doći.’ Ne da se zbuniti ni Srbin, pa uzvraća: ‘Ako dođe, ja ću ustati.’ Odgovor: ‘To vi samo tako mislite. Ne ćete ustati. Vi Srbi bi sve htjeli za sebe.’ ‘Pa skinite i vi cipele i ležite na klupu, ja vam to ne branim... Ili sklonite te novine s klupe’ rekao je na kraju Srbin... Možda netko baš tu želi sjesti...’

* novine navode da je ‘njujorški liječnik dr. Thomas Darlington, koji je navodno otkrio tajnu dugovječnosti, dobio mnoštvo sljedbenika i u Jugoslaviji...’ Ili, drugim riječima, kako – po njemu – doživjeti 120 godina? Darlingtonova receptura za dug život je ova: prvo, treba prati zube sedam puta dnevno; drugo, ruke treba prati svaki put kad se obavi ma kakav posao; treće, treba lijegati rano, jer dugo bdijeње zamara duh i napinje živce; četvrtо, tokom jela ne valja piti ništa osim dvije ili tri čaše vode; petо, tko hoće da doživi duboku starost mora odabrati zvanje koje voli, jer čovjeka najviše troši nezadovoljstvo; šesto, kraće žive oni ljudi koji stalno pričaju о svojoj prošlosti, preklinju sadašnjost i boje se budućnosti.’

■ Đorđe Ličina

Vladimir Čupić pred 'crnim brdom'

Umjesto novaca zaradio prezir mještana

Vladimiru Čupiću prije više od deset godina obećali su novac, posao i plaću od 11 tisuća kuna ako im ustupi svoje zemljište za odlaganje troske. Rekli su mu da će biti odlagan građevinski materijal. Od obećanog novca ostali su mu dugovi, mjestu golemo brdo kancerogenog otpada, a trebale su godine da mještani shvate da je prevaren

PRIJE gotovo petnaestak godina, nadajući se legalnoj zaradi na naslijeđenom zemljištu, VLADIMIR ČUPIC iz ravnokotarskog sela Biljane Donje u benkovačkom zaleđu bio je prevaren. Tokom nekoliko mjeseci 2010. i 2011. posredstvom zagrebačke tvrtke MLM

Group d.o.o. kamioni su danonočno na seoski lokalitet navozili otpadnu silikomangansku i feromangansku trosku, nastalu kao nusproizvod tijekom sanacije terena bivše šibenske Tvornice elektroda i ferolegura (TEF). Čupićevo neposredno iskustvo s 'crnim brdom', kako je kolokvijalni naziv za 140 tisuća tona

odbačenog otpadnog i dokazano kancerogenog materijala, tako je počelo, ali i završilo na najgori način. Prvi put u razgovoru za medije Čupić je za Novosti pokušao rekonstruirati detalje koji razgrću novi pedalj prašine s ovog ne samo ekološkog, nego i političkog skandala u režiji države, ali i drugih subjekata. Vladi-

mir kaže da je sve počelo kada je shvatio da je iza pokojnog djeda s majčine strane ostao pozamašan komad zemlje na rubu sela koja ničemu nije služila. Za to vrijeme roditelji su mu boravili u Srbiji. I prije nego što su kamioni započeli s dovoženjem troske iz TEF-a, jedna osoba, koja mu se predstavila kao agent za nekretnine i s kojom se stjecajem okolnosti našao u katastru u Benkovcu, pitala ga je da li je voljan iznajmiti dio svog zemljišta.

'Na tom zemljištu će biti pohranjen građevinski materijal i ti ćeš imati mjesečno 11 tisuća kuna plaće da čuvaš taj materijal', kazala mu je ta osoba.

Ideja bi se svidjela mnogima i Vlado, tada tek sezonski zaposlen, na nju je pristao. Pomislio je: zašto da zemlja u tom kršu stoji nekorštena, i tako ne služi ničemu.

— Ta osoba spojila me je sa SADIKOM ČOLIĆEM, vlasnikom tvrtke MLM Group. Rekli su da će uz skladište građevinskog materijala postaviti neki kontejner i da moram naći još dvojicu za dežurstvo od 24 sata i čuvanje skladišta. To je i Sadik rekao. I to je istina. Kad su mi rekli da će ondje biti građevinski materijal pomislio sam na blokove i cement, takvo što – govori Čupić.

Nije se precizno mogao sjetiti vremenskog slijeda događaja. Vlasnik MLM-a na njegov je račun uplatio 60 tisuća kuna, kao naknadu za najam parcele. Prema Čupićevim riječima, taj je iznos bio dogovoren za isplatu tokom prve godine najma parcele, a nakon isteka tog roka o novom iznosu trebalo se iznova dogovoriti. Posao čuvara skladišta koji mu je pritom bio obećan uz plaću od 11 tisuća kuna bio mu je sasvim dobra garancija da će se najam itekako isplatiti.

Čupić je prvospomenutom nekretninskom mešetaru i još jednoj osobi, koja se u međuvremenu pojavila (kasnije i još jedna, čija je uloga nepoznata) i kojoj nije znao ni ime ni tko ju je poslao, u čijem je neposrednom prisustvu podigao novac u banci, dao na ruke po 20 tisuća, odnosno ukupno 40 tisuća kuna. Novac im je bio nagrada za posredovanje u najmu s vlasnikom MLM-a. Dvojac je prema Čupićevim riječima s Čolićem dogovorio cijeli posao za 60 tisuća kuna, dok su se s njim 'pogodili za 20 iljada'. Upozorili su ga i da Čoliću o toj transakciji ništa ne govori. Čupić kaže da je potpisao nekakav ugovor, ali bez ovjere kod javnog bilježnika. Kako se to davno zbiло, ne zna više gdje mu je taj ugovor. Prisjeća se tek da je pisalo da su, ako dođe do raskida ugovora, oni dužni vratiti posjed u prvobitno stanje. No s obzirom na ukupan iznos koji mu je uplaćen za najam parcele, Čupić je ubrzo zaprimio porezno rješenje. Nakon što je sve platio, ne samo da mu nije ništa ostalo, već se našao u minusu.

— Porez je iznosio 14,5 iljada kuna, a troškovi geodeta pet i pol, troškovi odvjetnice dvije i pol iljade kuna. Nju sam trebao zbog legalizacije jednog dijela tog placa. Bilo to prije više od desetljeća, ne mogu se sjetiti detalja. Nisam zaradio ništa – žalosno govori Čupić, na čijoj su fizičkoj pojavi vidljivi tragovi svega što je prošao dotad.

Sreća je njegova što je u to vrijeme radio sezonski na jednom otoku pa je dug namirio plaćom. Najgora po njega bila je ipak činjenica da nije izgrađeno nikakvo skladište cementa i sličnog već su svi u čudu gledali kako pomalo niče brdo crne ugljene prašine. Smatrajući da je zaradio lijep novac nauštrb muke mještana koji su ispočetka javno prosvjedovali protiv dovoženja troske, osnovana je i Eko udruga Ravni kotari, a Vlado je od ostatka sela ubrzo prezren. Nitko s njim četiri ili pet godina nije htio razgovarati. Sve dok nisu shvatili da je nasamaren i prevaren, 'izrađen', 'preveden žedan preko vode'.

— Nitko me nije htio u kuću primiti. Doživio sam da mi dojučerašnji susjedi kod kojih sam prije toga bio inventar, pred nosom zaklju-

Nitko me nije htio u kuću primiti. Doživio sam da mi dojučerašnji susjedi kod kojih sam prije toga bio inventar, pred nosom zaključavaju vrata. Rekli su i da sam najveće zlo u selo donio. Sad je srećom situacija normalna, sve je razjašnjeno i sve je kao i prije – govori Vladimir Ćupić

čavaju vrata. Rekli su i da sam najveće zlo u selo donio. Sad je srećom situacija normalna, sve je razjašnjeno i sve je kao i prije toga nesretnog događaja – kaže Ćupić.

PITAMO ga zašto je tek nakon više od desetljeća o tome odlučio progovoriti za naš list. Premda smo upoznati sa stanjem u zemljišnim knjigama prema kojima je manji dio parcele (najveći dio je u vlasništvu RH) na kojoj leži ‘crno brdo’ u suvlasništvu većeg broja fizičkih osoba, slušali smo često i da je ‘neka privatna osoba iznajmila teren za trosku i kupila novac’, što se pokazalo dijelom promašenom tvrdnjom.

— Nisam se dosad javio, nemojte me pogrešno razumjeti, eto sad sam izašao s tom pričom, neka se i to zna, premda je to već prošlo vrijeme. I drugo, mnogi su pričali o tom ‘crnom brdu’ ali ja nisam, jednostavno sam bježao od toga. Cijelo selo me mrzilo zbog toga pa nisam tada imao potrebu sebe pravdati preko medija, čekao sam da selo shvati što je bilo i da sam bio prevaren – kazuje nam Vladimir Ćupić i dodaje da mu se Čolić javljao sve do smrti.

— Kazao mi je da ću ja u komadu dobiti neke ozbiljne novce. U početku je on asfaltirao pristupnu cestu tom brdu, nasuo seosko bočalište finom školjom, kako bi umirio seljane, koji su otvoreno prosvjedovali protiv dovoženja troske. Kad sam ga zadnji put vidio da je došao sa starom škomod djelovao mi je dosta jadno. Čak sam se i sažalio nad njim – kaže Ćupić.

U međuvremenu je tvrtka MLM Group d.o.o. završila u stečaju, ali ‘crno brdo’ i dalje stoji i truje sve malobrojnije mještane Biljana Donjih. Odavno su ispitivanja sastava ‘šljake’

pokazala povišene koncentracije policikličkih aromatskih ugljikovodika, kao i da se tvar koja potječe od predmetne troske raspršuje u okoliš putem zraka i podzemnih voda.

Za svaki dan kašnjenja i odugovlačenja u sanaciji otpadne i kancerogene troske država je, prema pravomoćnoj presudi Suda Europske unije donesenoj 6. marta, dužna platiti šest i pol tisuća eura. Prema grubom izračunu cifra bi se do isteka roka za izvršenje mogla popeti do 3,5 milijuna eura. Ali za državu očito nema zime – ima se, može se – i gotovo nitko javno ne protestira zbog takvog razbacivanja javnim novcem. Možda zato što je riječ o hrvatskim Srbima, koji trpe izravnu štetu po zdravlje i okoliš. Država koja punih petnaest godina nije u stanju ukloniti ‘crno brdo’ i sanirati područje koje je zagađeno, teško se može nazvati pravnom državom. Premda je Vlada još na sjednici 24. kolovoza 2023. donijela Prijedlog zaključka o sanaciji odlagališta otpada na lokaciji Biljane Donje prema kojem je rok za izvršenje sanacije lokacije onečišćene otpadom bio dvije godine, dakle do ljeta ove godine, on je produžen za više od godine dana. Naime, odlučeno je da će se ‘otpadna troska uporabiti i koristiti za daljnju namjenu, a rok za uklanjanje troske s lokacije i njenu uporabu je 16 mjeseci’. Vlada je 16. travnja dala suglasnost Fondu za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost za sklapanje ugovora o nabavi radova uklanjanja otpadne troske s trgovačkim društvom Kemokop d.o.o. U tijeku je zaključivanje ugovora. Ministarstvo zaštite okoliša i zelene tranzicije RH u odgovoru Novostima navodi da će radovi obuhvaćati uklanjanje otpadne troske s lokacije i postupak upotrebe R5 (recikliranje anorganskih materijala) u pogonu tvrtke Kemokop u Sisku, za što izvođač posjeduje važeće dozvole za gospodarenje otpadom.

‘U tijeku je i postupak javne nabave za odabir stručnog nadzora’, piše u odgovoru mini-

Čak i na laganom vjetru s uske cestice jasno se vidi kako ugljena prašina isparava iz brda i kako se čestice prašine raspršuju u atmosferu. ‘Crno brdo’ sahranilo je pola sela. Ove godine sedmero ih je umrlo. Najviše umiru oni najbliži brdu

Milica Babić – najviše nas guši kad kiša rosi, pa sunce ugrije (gore). Zdravka Zečević – badava je tražiti krivca (dolje)

starstva. Na natječaj je pristiglo 13 ponuda, a kao najpovoljnija odabrana je ponuda tvrtke IN-Stria d.o.o. Budući da je na odluku izjavljena žalba, čeka se rješenje Državne komisije za postupke javne nabave.

‘Crno brdo’ sahranilo je pola sela. Mještani Biljana Donjih, kao i Vlado Ćupić, ponavljaju navedene riječi i netremice gledaju u pravcu lokacije na kojoj je brdo u zadnjih petnaestak godina izraslo. Stotinjak metara od kuće, u kojoj su do januara ove godine živjeli Škorići, vremešni otac i majka, preminuli su od karcinoma u razmaku od dva dana.

MILICA BABIĆ, 85-godišnja mještanka pokrila je lice rukama u svom dvorištu i kazala: — Ove godine sedmero ih je umrlo. Najviše umiru oni najbliži brdu. Pomrijet ćemo svi, nećemo dočekati da država skloni brdo za tih 16 mjeseci. Vjerujte mi, ode ima već i Talijana, Palestinaca, Afrikanaca, a mi odosmo. Znaš li, srećo, kad najviše guši? Kad kiša rosi, pa kad sunce ugrije, isparava, ne možeš da prođeš. Ali, vjeruj babi, da i susjednoj hrvatskoj Škabrnji puno smeta. Šta će selo bez ljudi? – pita se.

Čak i na laganom vjetru s uske cestice jasno se vidi kako ugljena prašina isparava iz brda i kako se i čestice prašine raspršuju u atmosferu. Petak je i puše lahor, temperatura je 19 stupnjeva, poluoblačno, vlaga 69 posto. Iz gomile troske rastu mladi borovi i makovi.

U dvorištu jedne kuće neposredno uz ‘crno brdo’ nailazimo na pripremu za sahranu mještanke. Nije možda najbolji trenutak, ili možda baš jest, pa slušamo pitanje: ‘Zašto je netko baš ovo selo odredio za deponiranje otpadne troske?’

— Kako će to brdo izvesti odavde, autocestom? – pitaju se neki.

— Godinu dana ovdje je navoženo iz Šibenika po iljadu tona dnevno. Vozilo je deset kamiona – kaže jedan čovjek.

ZDRAVKA ZEČEVIĆ prisjeća se dana kada su navozili trosku pored njihovih kuća.

— Badava je ovdje tražiti krivca. Da nije država dozvolila to se ne bi radilo. Pratim ja sve to, itekako – kaže nam.

Na putu za Biljane Donje

Susreli smo se i s predsjednikom Mjesnog odbora ALEKSANDROM VUKŠOM, koji tu funkciju obnaša posljednje dvije godine.

— Ta troska se nabrzinu navezla da ljudi to nisu ni osvijestili. Mi imamo i drugih svakodnevnih problema zbog kojih ‘crni brdo’ više i ne gledamo – ističe Vukša.

Priča nam da se svakodnevno diljem tog sela dugačkog osam kilometara pojavi neko novo manje brdo s ilegalnim otpadom u prirodi, uz cestu. Istovaruju se građevinski i komunalni otpad, kao i životinjski ostaci, dok Centar za gospodarenje otpadom Biljane Donje i dalje nije u funkciji.

— Obračali smo se odgovornima u Benkoncu jer se u selu ništa ne radi pozitivno. Možda zato što tu prebivaju Srbi. Tražili smo reakciju, pošto selo nema vodu, i istresu nam smeće, a mi imamo slivne vode i seoske bunare i skupljamo vodu ispod tog smeća. Mi se vozimo kroz smeće. Ono što je od tog smeća sanirano je zapravo poravnato i frezirano, dakle smeće je zakopano. Nisu ga odvezli – kaže Vukša.

Maćehinski odnos prema njima ilustrira i dalje: spominje da su prodani ostaci seoske škole, koja je građena od klesanog kamena, nju su pravili seljani. Grad Benkovac prodao je tu zgradu privatniku i taj kamen je nekud odvezen. Vukša se pita: ‘Tko je dozvolio da se proda škola i kamen odveze, i koliko je to plaćeno? Kako se može nešto prodati, da li je bio neki natječaj za to?’

— Mi te informacije na naš pisani i urudžbirani zahtjev u pisarnici u Benkovcu ne možemo dobiti. Netko je kupio bivšu školu, uzeo kamen, napravio od tog kamena vilu i to je to. Seljaci su čak rekli da sam ja prodao školu. — Kako se može nešto prodati što su ljudi gradili zajednički, da oni ni ne znaju da je to prodano – pita se Aleksandar i zaključuje: ja prvi sumnjam da je netko od tog kamena profitirao. ■

Pošta pušta na sve stran(c)e

Planira se modernizacija Hrvatske pošte koja znači daljnje smanjenje broja zaposlenih. Krajem aprila održan je sastanak sindikata i vodstva tvrtke s ciljem sklapanja novog kolektivnog ugovora. Vodstvo tvrdi da 'ne postoji prostor za veće iskorake'. Plaće su do 1.100 eura, posla je sve više, a poštara sve manje, pa taj posao rade i stranci

HRVATSKA pošta (HP) kreće u ozbiljno smanjivanje broja radnih mjesta u administraciji, glasila je najava iz HP-a u februaru ove godine. Medijima je obznanjeno kako će ponudu za sporazumni raskid ugovora s otpremninom u nadolazećim mjesecima dobiti više stotina radnika i radnica pošte koji rade uglavnom uredske poslove. Nacionalni poštanski operater inače ima oko 8.700 zaposlenih, a tijekom 2023. i 2024. iz HP-a je zbog loših radnih uvjeta otišlo oko 2.000 radnika i radnica.

Najnovije rezove radne snage najavila je uprava HP-a, a obrazlaže se da je to 'početak procesa reorganizacije i modernizacije poslovanja' kojim bi se trebali 'stvoriti uvjeti za podizanje plaća poštarama i ostalim radnicima u operativnom dijelu poslovanja'. Robotizacijom, automatizacijom, korištenjem umjetne inteligencije i novih modernih sustava administrativni procesi u HP-u u skorašnjem periodu trebali bi se značajnije mijenjati.

Najavu tih i takvih promjena valja nam uzeti sa zrnem soli – Novosti su već više puta pisale o sustavnim problemima u poslovanju HP-a, među ostalim i o opterećenosti radnika u administraciji, ali i o neuspjelim pokušajima automatizacije nekih dijelova pogona HP-a. Primjerice, lani nam je predsjednik sindikata Tiger IVICA FRANIĆ svjedočio kako se novi sortirni centar (NSC) reklamira kao 'potpuno automatiziran', iako su uvjeti rada teški, komunikacija s poslodavcem na najnižoj razini, te je gotovo odjednom stotinu radnika, među njima i voditelj, napustilo NSC u Velikoj Gorici.

Osnovna plaća u HP-u još uvijek je iznimno niska, i kreće se od minimalca do 1.100 eura neto, čime HP još uvijek znatno zaostaje za prosječnom plaćom u Hrvatskoj, iako se radi o djelatnosti koja je izuzetno važna za funkcioniranje društva i gospodarstva, i u kojoj su teški uvjeti rada.

Zbog velike fluktuacije radnika oni radnici koji ostaju u sustavu preopterećeni su i pod velikim pritiskom jer ne stižu odraditi sve što se od njih ne očekuje. Stresno nije samo poštarama, nego i radnicima koji rade u poštanskim uredima i sortirnim centrima.

Kako nam govori jedna radnica iz poštanskog ureda na zapadu Zagreba, zbog stresa na poslu razvila je kronične zdravstvene probleme, tijekom godina se više puta morala nositi s pokušajem pljačke u poštanskom uredu, a opseg posla na šalteru u uredu u kojem radi stalno raste.

— Svaki mjesec čujem da netko od kolega planira dati otkaz. Umjesto da nam dižu plaće, najavljuje se automatizacija dijela poslova. Nakon dvadeset godina rada u HP-u, to je u najmanju ruku razočaravajuće – kaže naša sugovornica.

Krajem aprila u HP-u je održan sastanak između pregovaračkih odbora oba reprezentativna sindikata u HP-u (Tiger i HSP) te pregovaračkog odbora HP-a, s ciljem sklapanja novog kolektivnog ugovora. Sindikati su iznijeli svoje zahtjeve za poboljšanjem radničkih prava, a pregovarači HP-a ostali su pri stajalištu da trenutačno 'ne postoji prostor za veće iskorake'. Kolektivno pregovaranje se nastavlja u maju, a iz sindikata Tiger naglašavaju da njihov cilj ostaje jasan – postupni povratak svih prava koja su radnici Hrvatske pošte nekada imali, počevši s povećanjem osnovne plaće.

I poštanski uredi i paketomati zasuti su paketima jeftinih proizvoda iz internetskih trgovina (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

Iako iz HP-a tvrde da prostora za poboljšanje radničkih prava nema, prostora za širenje dostavnih rajona i usluga koje HP nudi i dalje ima. S više od tisuću poštanskih ureda i 300 paketomata HP je jedna od najvećih uslužno-maloprodajnih mreža u zemlji, a popis usluga koje nudi sve je veći.

Tržište kurirskih, ekspresnih i paketnih usluga (CEP) posljednjih godina raste primarno zbog rasta internetske kupovine, zbog čega odjeli dostave paketa diljem EU-a imaju posla, a Hrvatska u tome nije iznimka. Na domaćem tržištu CEP-a krajem 2024. poslovala su 23 davatelja usluga – od ukupnog broja usluga HP je ostvario 83,3 posto, a ostali davatelji usluga 16,7 posto uslužnog prometa. Paketni promet najviše raste i lani je ostvareno 45,7 milijuna paketnih usluga, što je za 22,7 posto više nego u 2023. godini.

— Situacija je postala potpuno suluda. Građani svakoga dana dolaze po te male pakete s Temua, a sve više i s Vinteda. Doslovno smo zasuti paketima u uredu, a i paketomati su stalno puni. Nije to samo problem nama u HP-u, obratite pozornost kako npr. radnice u Studencu gaze među paketima dok vam naplaćuju kupljeno na blagajni – kazuje nam radnica HP-a.

Tijekom 2024. godine 4,6 milijardi paketa niske vrijednosti stiglo je na tržište EU-a, dvostruko više u odnosu na 2023. i trostruko više u odnosu na 2022. godinu. Radi se o više od 12 milijuna paketa dnevno, a lani je 91 posto takvih paketa u EU dolazilo iz Kine. Lani su u Hrvatskoj instalirana 2.124 paketomata HP-a, DPD-a, GLS-a, DHL-a, Overseasa, M SAN Logistike te tvrtke Box Now. Usporedbe radi, krajem 2021. godine u Hrvatskoj je bilo 155 paketomata, a do kraja 2022. taj je broj porastao na 422.

Osim problema s radnim opterećenjem i niskom plaćom (tisuću eura neto), radnica HP-a govori nam i o stranim radnicima koji se teško snalaze na radnim mjestima u HP-u jer im nije pružena kvalitetna podrška i obuka.

— Nema ih puno, a i oni koji dođu znaju brzo otići na drugi posao. Problemi su s učenjem jezika, snalaženjem po gradu. Ako im se i da neki mentor u tome, to je obično drugi radnik, koji je već preopterećen svojim poslom pa se ne može time baviti kako spada – zaključuje naša sugovornica.

Na području Zagreba pošiljke dostavlja oko 400 poštara i poštara, od čega je njih 27 (sedam posto) iz inozemstva. Na razini čitavog HP-a, od 8.700 zaposlenih oko 180 radnika i radnica (dva posto) je iz inozemstva. Oko polovice stranih radnika je iz susjednih zemalja, a manji udio iz zemalja jugoistočne Azije (dakle onih koji ne znaju latinično pismo niti govore hrvatski jezik). Iz Ureda za korporativne komunikacije HP-a navode da strani radnici ne dostavljaju preporučene pošiljke. Iz HP-a su medijima i ranije komunicirali da je svim stranim radnicima omogućeno učenje osnova hrvatskog jezika na tečaju dostupnom putem internih komunikacijskih kanala HP-a, a ističu i da svi strani radnici poznaju engleski jezik koji se pri selekciji i zapošljavanju testira.

— Oni znaju engleski, ali dosta građana i korisnika HP-a ne zna engleski. Ali nije to zapravo ni glavni problem, jer rijetko tko više poštara uopće vidi kad dostavlja poštu. Svi su toliko preopterećeni da više nema nikakvog praznog hoda, kontakta s ljudima. I ja sam na šalteru kao na pokretnoj traci, ni ne gledam više čovjeka ispred sebe. Ali mislim da baš zato ne smijemo dopustiti da HP propadne i da nas mijenjaju automatima. Ovakvo stanje je upozorenje da trebamo više brinuti o radnicima, a ne zamišljati sustav bez njih – poručuje radnica HP-a kojoj ostavljamo završnu riječ. ■

Strogo nekontrolirani vlakovi

Oko četiri milijuna kvadratnih kilometara zemljišta godišnje je ugroženo i potencijalno se može pretvoriti u pustinju, a 120 tisuća kvadratnih kilometara postane pustinja. Uništavanje tropskih prašuma, porast broja golemih šumskih požara, golema monokulturna polja i betonizacija sve više ugrožavaju sposobnost Zemlje da ostane zelenoplavi planet

MARK TWAIN je u priči 'Probušite, braćo, probušite' ('Punch, Brothers, Punch') opisao kako neki stihovi svojim ritmom mogu potpuno obuzeti čovjeka i onemogućiti ga da i o čemu drugome misli i da bilo što drugo radi doli ih vrti u glavi. U vrlo slobodnom prijevodu ti stihovi glase ovako: 'Kondukteru, kada uzmeš kartu, probuši je u prisutnosti putnika, plavu kartu za osam centi, zelenu za šest centi i roza kartu za tri centa, probuši je u prisutnosti putnika.' Refren: 'Bušite, braćo, bušite sve, bušite, bušite, plaćeno je.'

U priči se ta opsjednutost širi na sve one koji te stihove čuju. Kao da je autorov pogled sezao u daleku budućnost. Tko bi mogao i pomisliti da će stoljeće i pol kasnije predsjednik Sjedinjenih Američkih Država prenijeti tu opsjednutost u naše vrijeme, doduše u nešto promijenjenoj formi: 'Buši, dušo, buši!' (*Drill, baby, drill!*). Pa bi ta pjesmica, umjesto poništenja putnih karata, mogla za posljedicu imati poništenje čitavoga spektra država, regija, znanstvenih politika, sveučilišta, modernog obrazovanja, klimatskih politika i projekata i koječega drugoga što se ne slaže s gomilanjem profita i konzervativnih religijskih svjetonazora.

Svakako treba kazati da takvih konduktera ima više od jednoga i svaki od njih iz svojih razloga poništava karte za život onih koji stoje na putu njihovom vlaku. Ili samo misle da će im stajati na putu. Ili naprosto misle da imaju pravo gaziti po ljudima, posebno onima za koje vjeruju da su manje vrijedni ili da

sprečavaju napredak civilizacije. Pritom što je to civilizacija određuju najjači. Pogledajmo malo stanje civilizacije u svijetu. Nesumnjivo je da smo kao vrsta postigli enorman napredak u svim segmentima života. *Homo sapiens* već tisućljećima živi sve bolje i bolje. Na porast stanovništva odgovoreno je velikom proizvodnjom hrane, a broj gladnih u postocima sve je manji. Broj nerazvijenih zemalja sve je manji. Tehnološki je napredak ogroman. Elektronske mreže dosegle su sve kutke Zemlje. Oko zemlje u svemiru kruže tisuće satelita, u duboki svemir poslali smo letjelice i teleskope. Ljudi i robe putuju po cijelom svijetu. Nema više skrivenog kutka koji se ne bi moglo naći na internetskim tražilicama.

Tu idiličnu sliku kvari samo jedan mali detalj: deluzija konduktera da će moći kontrolirati svoje vlakove kada dođe do sudara. Njih već ima, ali ono najstrašnije oružje još nije upotrijebljeno, no sve se češće spominje kao opcija.

Ako dođe do upotrebe nuklearnog oružja, bit će gotovo nemoguće zaustaviti kataklizmu. Od nas će ostati uglavnom samo teleskopi u svemiru i možda neki centar umjetne inteligencije zakopan duboko pod zemljom. Obično se kaže da će razum ipak prevladati. Ja se prije uzdam u strah, jer ga ima daleko više od razuma, barem u glavama onih koji donose odluke u međunarodnim odnosima. Onda neka budu to strah i razum ili oboje, no važno je da se spasimo od nuklearnog rata.

Ima li još što loše ispred naših vrata? Daka da ima, i to puno toga. Naš planet je u dosta lošem stanju. Još uvijek je u procesu izlaska

iz ledenog doba s jedne strane i ogromnog povećanja koncentracije stakleničkih plinova s druge. Oba faktora pridonose porastu prosječne temperature Zemlje. Ovom drugom faktoru, znaju već i vrapci na krovu – ali neke od većih grabljivica ne vjeruju – najznačajnije doprinosi ljudska aktivnost.

Ukratko, Zemljina je atmosfera kroz milenije bila u ravnoteži s obzirom na energiju koju prima od Sunca i emisiju topline natrag u svemir. Ljudska aktivnost tu je ravnotežu poremetila izgaranjem ogromnih količina nafte, ugljena i plina, u vrlo kratkom periodu od nekih 150 godina.

Povećanje temperature Zemlje dovodi, između ostalog, i do smanjivanja snježnog pokrivača i otapanja ledenjaka. Na primjer, Arktik gubi u prosjeku na godišnjoj razini 73 tisuće kvadratnih kilometara leda ljeti i 31 tisuću zimi, mjereno od 1979. godine. Ledenjaci evropskih Alpa u prosjeku su izgubili 24 metra debljine u periodu od 1979. do 2017. Posebna je priča Grenland, ogroman rezervoar leda i zbog toga globalno vrlo značajan. On je u periodu od samo 13 godina (od 2010. do 2023.) izgubio gotovo 2.500 kubičnih kilometara leda. Američka Agencija za oceane i atmosferu, upravo pod teškim udarom nove vlade, prati ponašanje leda na Grenlandu i redovito objavljuje kako to područje permanentno gubi ledenu masu od 1998. godine.

Ledenjaci i snježne površine jako su važni kao reflektori sunčevog zračenja (tzv. albedo efekt). Pored toga, to je i toplinska izolacija i izvor vlage za tlo. Kako se te površine sma-

njuju, tako se sve više narušava energetska ravnoteža Zemlje i to u korist zagrijavanja zbog smanjene refleksije. Poplave koje su sve češće i žešće te porast razine mora direktno su vezane uz te procese. Osim toga, neravnoteža dovodi i do pojave dugotrajnih suša koje potom imaju jak utjecaj na poljoprivredu u gotovo svim područjima planeta.

Oko četiri milijuna kvadratnih kilometara zemljišta godišnje je ugroženo i potencijalno se može pretvoriti u pustinju, a 120 tisuća kvadratnih kilometara postane pustinja. Uništavanje tropskih prašuma, porast broja golemih šumskih požara, golema monokulturna poljoprivredna polja, kao i sve veće širenje gradova, autoputova i općenito betonizacija ljudskih naselja sve više ugrožavaju sposobnost Zemlje da ostane zelenoplavi planet.

Što poduzeti? Odgovor svakako nije u stancima lidera država, jer osim ugljičnog otiska njihovih aviona nema drugih rezultata, ako zanemarimo mrtva slova na papiru. Zašto se ne oživotvoruju zaključci tih sastanaka temeljeni na ozbiljnim i provjerljivim znanstvenim podacima?

Mislim da odgovor leži u tome da nikome nije u interesu poduzimati jednostrane mjere koje dugoročno donose dobrobit, ne nužno novčanu, ali kratkoročno mogu dovesti do snižavanja životnog standarda stanovništva, pa tako i gubitka izbora u sljedećem ciklusu.

Globalan pristup u sadašnjem stanju međunarodnih odnosa nije moguć. Dapače, ratovi koji se vode, kao i pripreme za moguće nove sukobe, potpuno su zasjenili probleme klimatskih promjena. Evropska unija sprema se uložiti enorman novac u naoružanje i tako svoju industriju orijentirati na ratnu proizvodnju. To su već učinile Rusija, Kina i Sjedinjene Države. Posljednje će ionako biti najveći dobitnik nove evropske politike.

U pozadini tih geopolitičkih politika, manevra i priča ostaju deseci tisuća ubijenih ljudi. Neki su naoružani pa ih zovemo vojnicima, a drugi su bez oružja i posve bespomoćni pred sve efikasnijim sredstvima za ubijanje i razaranje, kako se to vidi u Ukrajini. Najdramatičniji primjer toga je Gaza, gdje dnevno biva ubijeno nekoliko desetaka djece i odraslih osoba. Kako stvari trenutačno stoje, oko dva milijuna ljudi ostavljeno je bez gotovo ikakve humanitarne pomoći i zdravstvene skrbi i bježe iz jednog kraja Gaze u drugi, dok se oko njih ruši njihov svijet.

A svijet? Gleda i uglavnom šuti. ■

Grenland je topljenjem ledenjaka u 13 godina izgubio 2.500 kubičnih kilometara leda (Foto: Patrick Pleul/DPA/PIXSELL)

GAL KIRN

U našem kontekstu pomirba je vezana za rehabilitaciju fašizma

Koji su materijalni interesi iza različitih strategija pomirbe? U čije ime se projekt memorijalizacije odvija u određenom društvu? Tko od toga profitira i kako? Odgovorima na ta pitanja svaka kritička, pogotovo marksistička analiza trebala bi doprinijeti studijama sjećanja

NAŠ sugovornik je slovenski kulturni i marksistički teoretičar GAL KIRN, koji živi u Berlinu i radi na Europskom sveučilištu Viadrina u Frankfurtu na Odri. Njegova zadnja knjiga je 'The Memory of Liberation: Studies on the People's Liberation Struggle in the (Post-) Yugoslav context' (Sjećanje na oslobođenje: Studije o narodnooslobodilačkoj borbi u postjugoslavneskom kontekstu, Založba Univerze v Ljubljani, 2025.). S autorom smo razgovarali o odnosu studija sjećanja i marksizma.

Zašto je susret studija sjećanja i marksizma, za koji se vi zalažete, često nemoguć? I što za takav susret znači rad Enza Traversa?
Susret studija sjećanja i marksizma je u određenoj mjeri nemoguć. Mislim to je već teza ENZA TRAVERSA u knjizi 'Melankolija ljevice', u kojoj kaže da postoji marksizam koji se zanima za objektivnu analizu, pri čemu je istraživački objekt povijest, dok s druge strane imamo sjećanje, a teorija koja se bavi njime zainteresirana je za subjektivni proces. Otuda velika teorijska prepreka da se ove teorijske formacije sretnu. Nadalje, Traverso kaže da se ovaj nemoguć susret pokazuje baš tijekom 1980-ih. Tada se događa radikalni porast bavljenja sjećanjem, *memory boom*, koje se odvija zajedno s kulturom sjećanja modeliranom oko Holokausta, dok istovremeno imamo veliku krizu marksizma kao teorije i socijalizma kao nje-

govog političkog referenta. Dodao bih da se ovaj propušteni susret – mislim da ga tad nitko nije ni pokušao napraviti – ne može smatrati proizvoljnim, već se mora shvatiti kao rezultat paralelnih intelektualnih putanja i općenitiji ishod političkih i intelektualnih procesa 'kulturalizacije'. Traversova reevaluacija poraza ljevice tijekom 20. stoljeća u 'Melankoliji ljevice' ima otvoreno

Marx presijeca prosvjetiteljsku tradicijum grano salis. Ne samo da se povijest ponavlja kao tragedija i farsa, nego ni čovjek nikada ne stvara povijest sam, kao usamljeni pojedinac. Emancipacija, baš kao i sloboda i jednakost, treba biti kolektivna

melankolični ton. A u posljednjih najmanje 15 godina – osobito od velike neoliberalne kapitalističke krize 2008. i popratne opipljivosti granica kapitalističkog rasta – ponovno se pokazuje da se (neo)marksistička teorija – s ažuriranim oblicima, sadržajima i raspravama – itekako vratila na politički, teorijski, ali i akademski dnevni red, čak i ako je još uvijek lišena snažnog, ujedinjujućeg političkog subjekta.

Što znači ikonoklazam kapitala i zaborav tradicije? Što je formativna uloga memorije za radničku svijest?

U svojem zadnjem tekstu pišem o tome da MARX može biti zanimljiv svakome tko se ozbiljno bavi analizom prošlosti i sjećanja. Smatram da imamo barem tri moguća razmatranja Marxove teorije sjećanja, koja su istaknuta u analizi kapitalizma: prvo, ikonoklazam kapitala kao zaborav tradicije, zatim istraživanje složenih tranzicijskih temporalnosti sjećanja i, konačno, formativnu ulogu sjećanja za svijest radničke klase. Govorimo li o ikonoklazmu, trebamo se obratiti 'Komunističkom manifestu'. Kada se Marx i ENGELS bave stalno promjenjivom prirodom kapitala, u prvi plan dolazi pitanje tradicije i odnosa prošlosti i budućnosti. Možemo pratiti dijalektičku silu kapitala koja je istovremeno destruktivna i civilizirajuća za zaostale feudalne veze, konzervativnu ideologiju i samo društvo. U kontekstu sjećanja i tradicije, kapitalu kao revolucionarnoj snazi nije problem prekinuti s prošlom

tradicijom, što može rezultirati ili brisanjem i zaboravom ili fetišizacijom/romantizacijom starih, istinskih i osobnih odnosa i praksi. Povijest je dokazala da su Marxova i Engelsova očekivanja bila preuranjena i pretjerano optimistična. Kapital će kombinirati i koristiti vrlo različite načine proizvodnje i ugnjetavanja pod uvjetom da dotična konstelacija stvara profit. Štoviše, prema CEDRICU J. ROBINSONU, središnja ideja kasnog kapitalizma jest da se kapitalizam ne bi mogao razviti bez trgovine robljem i ropstva kao ekonomskog, političkog i ideološkog sustava. U tom pogledu treba istaknuti nihilističku dimenziju kapitalizma: ne radi se samo o tome da kapital ne mari za 'tradiciju', on zapravo zaboravlja vlastita djela.

Što se tiče utopijske imaginacije i radničke klase, jedan od najcitiranijih Marxovih eseja je zasigurno 'Osamnaesti brumaire Louisa Bonaparte'. Tekst polazi od razmišljanja o statusu tradicije u prošlim i budućim revolucijama: 'Tradicija svih mrtvih generacija tišti poput noćne more mozak živih.' To što takva noćna mora nije samo upisana u svijest, nego i u tijelo, kosti i afekte zagrobnih života ne bi trebalo čuditi s obzirom na dugu povijest poraza u borbi protiv kapitala. Marxov horizont buduće 'socijalne revolucije' ne otvara se romantičnom povratku u pretkapitalističku prošlost. No, Marx danas ne bi ostao rezigniran pred apologetikom ikonoklazma kapitala i pripadajućim stavom da 'nema alternative'. Umjesto toga, Marx je tvrdio da revolucionarna politika treba razviti novi alterna-

tivni imaginarij, onaj koji će biti izvučen iz revolucionarne poezije budućnosti. Kako je već TODOR KULJIĆ rekao, to novo sjećanje bit će usmjereno prema budućnosti. Ja bih kazao da je t teza u otvorenom sukobu s istodobnim pojmom prosvjetiteljsko-romantičarskog obrazovanja koje je bilo ključno za veći dio moderne romantične književnosti, ponajprije kao *Bildungsroman*: onaj u kojem središnji protagonist kreće na putovanje i kreće se od točke A do točke B u vremenu, i u skladu s procesom interno sazrijeva, uči na greškama... i vraća se tradiciji, zbog čega je u stanju stvarati povijest. Marx presijeca prosvjetiteljsku tradiciju *cum grano salis*. Ne samo da se povijest ponavlja kao tragedija i farsa, nego ni čovjek nikada ne stvara povijest sam, kao usamljeni pojedinac. Emancipacija, baš kao i sloboda i jednakost, treba biti kolektivna.

Vraćanje kolonijalnog duga

Kako se studije sjećanja odnose spram političke ekonomije?

Niz kritičkih, ne nužno i marksističkih studija bavio se područjem sjećanja i ekonomskih promjena u odnosu na postsocijalističke, kao i dekolonijalne i postkolonijalne uvjete. S gledišta postsocijalizma, proveden je niz studija o nostalgiji povezanoj s gubitkom socijalizma i industrijalizacije, propašću radničke politike, radom, figurom radnika i evaluacijom šoka s porastom neoliberalizma. Druga putanja koja povezuje ekonomiju s radom sjećanja može se smjestiti u dulji proces dekolonizacije i rasprava o reparacijama i restituciji. Te su rasprave u zadnje vrijeme krenule u dvama dominantnim smjerovima. Jedan zahtijeva da bivši kolonizatori vrate opljačkane artefakte i umjetnička djela, a drugi poziva na raspravu i/ili uklanjanje kolonijalnog spomeničkog nasljeđa. Ne treba zaboraviti da su se mnoge rane rasprave udaljile od političko-ekonomske refleksije, koja je vodila do sljedećeg pitanja: kako su u ranom dobu neovisnosti i antikolonijalizma bivši kolonizatori mogli kompenzirati kontinuiranu ‘primitivnu akumulaciju kapitala’? Kako procijeniti ukradenu i uništenu zemlju, predmete, živote, prisilni i porobljeni rad – ukratko, kakav je račun za oduzimanje zajedničkih dobara i genocid nad autohtonim stanovništvom? Čak i ako se današnji kritički diskurs često usredotočuje na kulturne i pedagoške razine, na alternativne epistemologije, ne smijemo zaboraviti početnu raspravu koja je pitanje reparacija povezala s društveno-ekonomskom pravdom još 1960-ih.

To nas dovodi do pitanja kakve to ima veze s marksizmom i sjećanjem?

Jedan od najupečatljivijih tekstova iz tog vremena je ‘Crni manifest’ JAMESA FORMANA iz 1969. godine. On polazi od vrlo otvorenog ekonomskog izračuna: koliki je u novčanom smislu dug nastao zbog povijesti ropstva i aparthejda? Nedavno je ROBERT MEISTER otvorio to pitanje predlažući da se odmaknemo od kozmopolitizma i ‘humanitarne’ ideologije, fiksiranih na ‘model gubitka/žrtve’ i ponudimo, ako ništa drugo, jednostavnu simboličnu ispriku. Za Meistera, svaka transformativna politika sjećanja koja ozbiljno shvaća tranzicijsku pravdu trebala bi se temeljiti na modelu ‘dobitka’ za/od potlačenih. On predlaže da se prošle nepravde promatraju kao ‘opcije’ za budućnost, gotovo poput financijskog derivata pravde koji povezuje političko-pravne mehanizme sa socioekonomskim zahtjevima onih koji

su prethodno (i još uvijek) oštećeni. Reparacija ne bi trebala jednostavno završiti u bijednoj utjesi ekonomske transakcije, koja navodno jednom zauvijek rješava dug bivšeg kolonizatora. Umjesto toga, Meister sugerira da bi kolonizirane – oštećene skupine – trebale dobiti pravo na naknadu i ponovno otvaranje pitanja kolonijalnog/

Za globalni jug otpis duga nije dovoljan. Umjesto toga, tvrdi se da globalni sjever mora platiti svoje ekološke dugove kako bi preokrenuo očite asimetrije među njima. Prevedeno u perspektivu studija sjećanja, došlo je vrijeme kada bi počinitelji ekocida i globalnih nepravdi trebali početi vraćati resurse svojim žrtvama

autoritarnog/fašističkog duga u bilo kojem trenutku u budućnosti, pod uvjetom da se okolnosti društvene i rasne nepravde nisu stvarno promijenile. Oštećene i još uvijek osiromašene klase tada mogu zahtijevati da im se plati.

Jesu li otpis dugova i ekološki dug potencijalno emancipatorni instrumenti i prakse?

S obzirom na središnju ulogu duga u sadašnjem dobu neoliberalnih mjera štednje i programa strukturnih prilagodbi, ne čudi da se znatan dio društvenih pokreta i kritičke analize ujedini oko poziva na otpis duga. Dug je vrlo materijalni faktor u našim životima jer utječe na nas u različitim fazama, u različitim pozicijama: kao na studente, potrošače, subjekte civilnog društva ili društvo u cjelini u smislu suverenog državnog duga. Osim političkog poziva na otpis duga, vrijedno je napomenuti da su različiti društveni pokreti i dijelovi međunarodne zajednice, posebno s globalnog juga, zahtijevali promjenu logike duga. Za globalni jug otpis duga nije dovoljan. Umjesto toga, tvrdi se da globalni sjever mora platiti svoje ekološke dugove kako bi preokrenuo/popravio očite asimetrije među njima. Prevedeno u perspektivu studija sjećanja, moglo bi se reći da je došlo vrijeme kada bi počinitelji ekocida i globalnih nepravdi trebali početi vraćati resurse svojim nekadašnjim i sadašnjim žrtvama. Iz te perspektive glavna pitanja koja žrtve-potlačeni stalno postavljaju su: Što treba zaboraviti/poništiti, a što pamtiti/platiti, odnosno može li se dug odvojiti od kapitalističke logike podređenosti i postati alat i resurs nade i emancipatornog

sjećanja i pokreta danas? Nesumnjivo, otpis duga zauzima paradoksalno mjesto: s jedne strane, to je čin koji nastoji da se svi prisjetimo raznih ekoloških, društvenih, političkih i ekonomskih dugova koji su bili dio kolonijalne prošlosti i nastavljaju biti dio sadašnjosti pod suvremenim rasno motiviranim kapitalizmom. Možda bi obveza poštivanja novih ekoloških dugova, kao dijela reparacije globalnom jugu, poslužila kao snažan podsjetnik i pružila sjećanje usmjereno na budućnost. S druge strane, međutim, ideja o otpisu duga također ima oslobađajuću snagu mogućnosti novog početka, mogućnosti zaboravljanja nekih nasilnih dimenzija prošlosti i konkurentskog ‘iskvarenog obećanja’ nasilja i matematike.

Problem pomirbe

Koji su materijalni interesi iza različitih strategija pomirbe?

U našem kontekstu, pogotovo slovenskom, pomirba je vezana za rehabilitaciju fašizma na istu razinu s antifašizmom, pri čemu sve strane treba pomiriti u jednom tijelu Nacije. Pomirba, kad čitamo prve tekstove SPOMENKE HRIBAR, leži u nekoj moralnoj hajdegerijanskoj naivnoj iluziji da čovjeka možemo povući za kosu iz močvare ideologija i u drugom stupnju uroniti u nacionalističku gestu pomirenja. U drugim postkolonijalnim kontekstima imamo drugačije probleme s pomirbom. Treba prepoznati da svaka gesta sjećanja koja funkcionira samo na razini simbolične isprike ili kratkoročnog pravnog rješavanja prošle štete ne može biti dovoljna za one koji pate od kolektivne povrede. Štoviše, nakon što su pretrpjele fizičku i drugu štetu, žrtve kolektivne povrede potom su izložene daljnjoj simboličkoj šteti. Zašto prisiljavati nekoga ili cijelu skupinu da se pomiri sa svojim počiniteljima, posebno na način koji rehabilitira bivše fašističke, kolonijalne i apartheidske vlasti? Ovdje se u prvi plan postavlja dublje strukturno pitanje: koji su materijalni interesi iza različitih strategija pomirbe? U čije ime se projekt memorijalizacije odvija u određenom društvu? Tko od toga profitira i kako? Odgovorima na ta pitanja svaka kritička, pogotovo marksistička analiza trebala bi doprinijeti studijama sjećanja, koje su često ostale na nekoj moralističkoj razini kritike nasilja, države, rata i zapostavljaju uzroke strukturnog nasilja.

Što možemo zaključiti o odnosu marksizma i studija sjećanja?

Ako je marksistička teorija dugo vremena bila zaokupljena logikom i društvenim odnosima kapitala, umanjujući druge oblike dominacije poput rase, nacije i spola, onda su za studije sjećanja glavna preokupacija bili država i nacionalizam, a u novije vrijeme kolonijalizam i njegovo nasilje. Područje studija sjećanja uglavnom je ignoriralo ekonomsko nasilje, odnosno kapital i način na koji klasna eksploatacija ulazi u dinamiku moći s drugim oblicima ugnjetavanja. Ako je marksistička teorija dugo bila zatvorena u sferu ekonomije i strukturnog nasilja kapitala, onda su studije sjećanja – i dominantni dio zapadne kulture sjećanja – oblikovane nejasnom analitikom totalitarnog nasilja. Unatoč heterogenosti uloga, mehanizama i temporalnosti između teorijskih konstelacija marksizma i studija sjećanja, njihov bi susret ipak potencijalno mogao pridonijeti kritičkim studijama osvjetljavajući mehanizme moći i nasilja, istovremeno pomažući, kroz pamćenje i politički aktivizam, oporavak tradicija potlačenih, kao i prošlih i budućih loza solidarnosti. ■

TikTok desnica

Njemačkim društvenim mrežama vlada novi trend – djevojke promoviraju ekstremnu desnicu pomoću beauty filtera i TikTok seksipila, makeupa i emojija, tetovaža i pierseva. One su glasne, autoironične, emancipirane i buntovne. Kod nas smo, za to vrijeme, još uvijek osuđeni na Thompsona

INARAVNO da mi je na ekranu onda iskočila neka klinka iz Slavonije koja *lipsynca* uz JALU BRATA i BUBU CORELLIJA – ‘mala se zaljubila, aaa, njen me pogled ubija’ – dok kadrom dominira nehajno obješena crna majica HOS-a s natpisom ‘Za dom spremni’. To se jednostavno moralo dogoditi. TikTokov algoritam ionako zna što me zanima prije nego što to shvatim sam, a pošto sam već neko vrijeme pokušavao dokućiti tajnu *hashtaga* #OstMullen, ovog puta nije imao težak zadatak. Doduše, #OstMullen je sada već masovan desničarski trend koji krajnje ozbiljno komentiraju analitičari po njemačkim novinama i televizijama, za razliku od mlađahne slavonske *wannabe* ustašice koju kod nas nitko ne komentira. Ali dobro, nije ovo prvi put da nešto sporije hvatamo priključak s trendovima iz Njemačke...

Nego, *Ostmullen*. Mullen je seksistički naziv za žene, nešto što zvuči gore od ‘ženska’ i samo malo bolje od riječi koju ovdje neću napisati, a odnosi se posebno na djevojke iz provincije. Ost- je tu, naravno, zbog istočne Njemačke, pouzdane utvrde postfašista iz Alternative für Deutschland, trenutno druge najsnažnije parlamentarne partije. *Ostmulle*

Neonacistička muzika kao ‘subverzija’ – majica zabranjenog benda Landser (Foto: TikTok)

je, ukratko, seksistička uvreda kakvu bi, recimo, neki Berlinčanin mogao dobaciti nekoj djevojci iz Chemnitza ili Dresdenu. Samo što su djevojke iz Chemnitza i Dresdenu tu uvredu spremno preuzele, pa su od nje napravile ono što tako često naprave podređene skupine: vlastito oružje.

I tako, pod *hashtagom* #OstMullen sada TikTokom i MUSKOVOM platformom X paradi armija tinejdžerki, pojačana pokojom starijom djevojkom, pjevjušeci uz stihove desničarskih bendova. Popularan izbor su, recimo, Böhse Onkelz, koji su se još 80-ih proslavili *underground* hitovima ‘Türken raus’ (‘Turci van’) i ‘Deutschland den Deutschen’ (‘Njemačka Nijemcima’). Ima i ekstremnijih primjera. A ima i nevinih songova, kao što je ‘L’amour toujours’ talijanskog DJ-a GIGIJA D’AGOSTINA, samo što uz nju idu izmijenjeni stihovi: ‘Njemačka Nijemcima, stranci van!’ Dominantna estetika: slatki osmijesi i *beauty* filteri, namješteni TikTok seksipil, *makeup* iz *tutoriala*. Brojne tetovaže i nešto malobrojniji *piercevi*, omiljene marke desne supkulture kao što su Helly Hansen i Alpha Industries, prepoznatljivi politički signali poput *emojija* s likom orla. I jasno, sva ona očekivana popratna desničarska ikonografija, u rasponu od velikih njemačkih zastava okačenih na zidovima soba do sasvim eksplicitnih neonacističkih znakova. ‘Nešto između treš-estetike i TikTok-pobune’, lijepo stvar sažima novinar portala Nius MARC SIERZPUTOWSKI.

Nije ovo, dakle, samo stvar kulturne reappropriacije, nego i otvorene rebelije. *Ostmullen* su zaigrane, ali i zajebane. Ili barem žele ostaviti takav dojam. Dobar dio njih utaboren je na tribinama Dynamo Dresdenu, Energie Cottbusa i ostalih istočnonjemačkih nogometnih klubova, zajedno s ekstremno desnim *ultrasima*. ‘Ne poznajem nijednu *Ostmulle* iz zdrave obitelji’, kaže popularna desna publicistkinja ELLEN KOSITZA. ‘U biografijama mojih *Ostmullen* su domovi za napuštenu djecu, abortusi, psihijatrijske klinike, nasilne veze...’ *Street cred*, reklo bi se. Valjda je zato čitav trend postao tako zanimljiv *mainstream* medijima: ove djevojke su potpuna suprotnost ulozi kakvu ženama obično namjenjuje desnica, a sažima je drugi poznat trend s društvenih mreža, onaj koji se širi pod parolom #Tradwifes. Za razliku od mirnih, poslušnih, tradicionalnih kućanica, *Ostmullen* su glasne, autoironične, borbene i – prije svega – emancipirane. Mnogo su toga, ukratko, na što je tradicionalno polagala pravo ljevica.

ce, pretpostavljam, radije će posegnuti za površnim čitanjem ANTONIJA GRAMSCIJA i njegove pripovijesti o preuzimanju kulturne hegemonije. U oba slučaja, očito je da svajpamo prostorom ispražnjenim od politike. Istovremeno, čini se, politički itekako opasnim.

ALI kakve sve to skupa ima veze s nama? Nije da nema. Doduše, ona slavonska obožavateljica Jale Brata i Bube Corellija nije dio nikakvog TikTok trenda niti se djevojke iz istočne Hrvatske, te pouzdane utvrde desnice, okupljaju pod autoironičnim *hashtagom* kako bi se narugale liberalnom *mainstreamu* Zagreba. Ni na sjeveru Maksimira i Poljuda, tamo gdje ordiniraju BBB i Torcida, praktično nema ženskih sekcija. Ali opet, nije novoustoličena zvijezda mog *feeda* pritom ni iznimka: pod *hashtagom* #ZDS, primjerice, možete na brojnim profilima, bez ikakvih problema, naići na istu HOS-ovsku insigniju, otvoreno ustašku ikonografiju, kojekakve neonacističke poskočice... A kad smo već kod ZDS-a, onda ćemo, logično, produžiti do THOMPSONA: on je, bez dileme, ovdašnja verzija Böhse Onkelz i sličnih bendova, proslavljen još davnih godina *underground* hitovima poput ‘Jasenovac i Gradiška Stara’. I praćen, provjerite i to, čitavom armijom mlađahnih TikTok obožavateljica. Neobično slična je i njihova inscenacija subverzije, plesanje na rubu ‘prihvatljivog’ domoljublja i neprihvatljivog ekstremizma, a ta je subverzija podjednako paradoksalna u Njemačkoj i u Hrvatskoj: ondje je AfD izrastao u drugu najsnažniju partiju, ovdje očekujemo pola milijuna ljudi na Thompsonovom koncertu, a opet su i jedni i drugi uvjereni da sudjeluju u nečem opasnom, provokativnom i zabranjenom.

Šifra tog paradoksa mogla bi počivati u onome o čemu govori novinar portala Nius: u politici koja se sve manje definira sadržajem, a sve više estetikom, opredjeljenjem i stavom. Jer kada se ekstremna desnica približi demokratskoj vlasti ili čak dođe na nju, njene političke operacije ionako završe potpunim debaklom. Na kraju krajeva – to jest na početku početaka – još su se FRANJO TUĐMAN i IVO SANADER ovdje bez većih poteškoća obračunavali s onim čudnovatim raslinjem pravaških stranaka. Kasnije je TOMISLAV KARAMARKO osvojio izbore samo da bi u fotelju premijera posjeo anonimnog menadžera farmaceutske korporacije koji jedva natuca hrvatski, pa su onda obojica zbog Karamarkove korupcijske afere ekspresno sletjeli s vlasti. Domovinski pokret se ugradio u aktualnu vladajuću koaliciju i odmah potom raspao na dva tabora koji se sada nabacuju optužbama zbog kupovine luksuznih stanova, dok im podrška prema anketama pada do nivoa statističke greške. Ukratko, čim ekstremna desnica kod nas doista dođe u priliku da vodi politiku, ona se razotkriva u mizeriji svojih privatnih interesa i ideologije svedene na mržnju prema Srbima, imaginarnim komunistima ili, po novom, bjelesvjetkim *wokerima*.

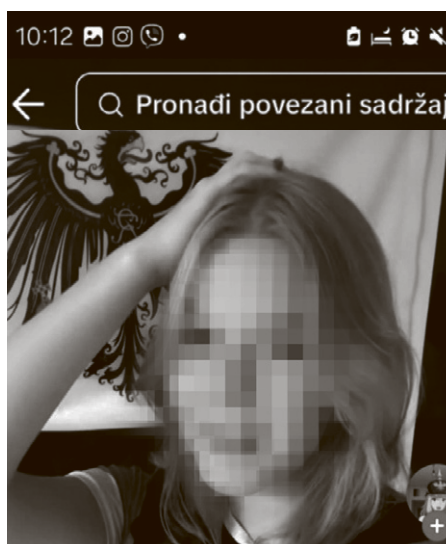
Ali zato prava snaga ekstremno desne politike počinje tamo gdje politika prestaje: u zoni ikonografije, estetike, uzbudljivog osjećaja subverzije. Njemački trend #OstMullen sofisticirani je primjer toga kako se sve i koliko ta subverzija može razviti, s kakvom lakoćom preuzima tradicionalne obrasce ljevice i kako podriva čak i klasične desničarske rodne uloge. Kod nas smo, za to vrijeme, ipak još uvijek osuđeni na starog dobrog Thompsona. Ali dobro, rekli smo već, nije ovo prvi put da nešto sporije hvatamo priključak s trendovima iz Njemačke... Kasnili smo tako i 1941. godine, pa smo svejedno uhvatili korak. ■

Selfie s AfD-ovom naljepnicom (Foto: TikTok)

Dobro, a ima li iza *online* pobune i popularnog *hashtaga* još i nekog suvislijeg političkog sadržaja? Evo što kaže Sierzputowski: ‘Nema klasičnog diskursa, nema partijskog programa, samo *meme* i vajb. Politika kao pop kultura, identitet kao scenski lik. One nisu intelektualna avangarda, nego emocionalna predvodnica. One ne govore argumentima, nego slikama. Njihov jezik je filter, njihov argument je *outfit*. U tome leži njihova moć – i njihova opasnost. Jer one su izraz vremena u kojem se politika sve manje definira sadržajem, a sve više estetikom, stavom i opredjeljenjem.’ Nekome s ljevice brzo će pasti na pamet WALTER BENJAMIN i njegova davna pouka o ‘estetizaciji politike’ kao ključnoj strategiji fašizma. Netko s desni-

Politika definirana estetikom (Foto: TikTok)

Kraj političke kulture suzdržanosti

Umjesto diplomacije, razoružanja i kolektivne sigurnosti, njemačka vanjska politika sada u središte stavlja vojnu moć, naoružanje i taktičke saveze. U političkom centru vlada konsenzus da Njemačka mora ofenzivnije zahtijevati vodstvo u Europi, za što je potrebna snažna vojska

FRIEDRICH MERZ svoj je početak zasigurno zamišljao drugačije. Prilikom izbora saveznog kancelara u Bundestagu, čak je 18 zastupnika vladajućih stranaka CDU/CSU i SPD-a uskratilo podršku šefu CDU-a. Tako su prvi put u povijesti Savezne Republike Njemačke bila potrebna dva kruga glasanja. Ogorčeni tisak pisao je o 'izbornom debaklu'. Na kraju je u pomoć priskočila i stranka Ljevica te još istog poslijepodneva omogućila drugi izborni krug.

Prašina koja se digla oko izbora kancelara u Bundestagu još jednom jasno pokazuje da Friedrich Merz spada među najspornije čelnike vlade koje je Njemačka ikad imala. No kritike se uglavnom odnose na njegovu politiku pogodovanja kapitalu, rezove u socijalnom sektoru i u klimatskoj politici te na još restriktivniju migracijsku politiku. Vanjskopolitički smjer nove vlade za kritičare je većinom nesporan, što iznenađuje s obzirom na to da nova savezna vlada upravo odbacuje posljednje ostatke političke kulture suzdržanosti. Umjesto diplomacije, razoružanja i kolektivne sigurnosti, njemačka vanjska politika sada u središte stavlja vojnu moć, naoružanje i taktičke saveze.

U političkom centru vlada zajednički stranački konsenzus da Njemačka u budućnosti mora ofenzivnije formulirati svoj zahtjev za vodstvom u Europi. A za to je potrebna snažno naoružana vojska. Tako su stranke CDU i CSU zajedno sa SPD-om inzistirale da se još prije konstituiranja novog Bundestaga i izbora nove vlade donese reforma takozvane dužničke kočnice ('Schuldenbremse'). Ova promjena omogućuje veća izdvajanja za obranu te poseban fond za infrastrukturu i zaštitu klime u visini od 500 milijardi eura. Zeleni su podržali ovaj program te još jednom potvrdili da za sve veći dio njemačkog društva naoružanje i klimatska politika više ne predstavljaju proturječje, barem dok se dio sredstava preusmjerava u održive investicije.

Nepunih 17 sati nakon izbora, Merz je otputovao u svoje prve državne posjete Francuskoj i Poljskoj. 'Europska unija suočena je s enormnim izazovima. Pogotovo na području obrane želi se ubuduće još tješnje surađivati', izjavio je kancelar u Parizu. Francuski predsjednik EMMANUEL MACRON čak je izjavio kako Njemačka i Francuska sada 'otvaraju novo poglavlje njemačko-francu-

Europska osovina puna razlika – kancelar Merz i predsjednik Macron (Foto: SOPA Images/SIPA USA/PIXSELL)

skog prijateljstva i velikog europskog projekta'. Međutim, ritualno demonstriranje zajedništva ne može prikriti činjenicu da se interesi dviju najvećih ekonomija EU-a sve više razilaze.

Kao odgovor na carinsku politiku američkog predsjednika DONALDA TRUMPA, njemačka vlada nastoji ostvariti nove sporazume o slobodnoj trgovini. Francuska, na protiv, koči taj proces, osobito kad je riječ o sporazumu EU-a s Mercosurom u Južnoj Americi. Još jedna sporna točka je fiskalna politika. Francuska se vlada nadala da bi se popuštanjem kočnice zaduživanja u EU-u mogla uvesti fleksibilnija fiskalna politika. Međutim, zajedničko EU-zaduživanje Merz kategorički odbija. Razlike postoje i u sigurnosnoj politici. Stoga ne iznenađuje da francuska vlada uskraćuje Njemačkoj svoj glavni adut: Francuska je nakon Brexita jedina nuklearna sila u EU-u. Nakon što je američka vlada počela opetovano prijetiti da se neće pridržavati obveza zajedničke obrane u okviru NATO-a, u Njemačkoj raste zahtjev za europskim sustavom odvratanja. Jamstvo nuklearne zaštite znatno bi povećalo francuski utjecaj u EU-u. No čini se da ne može biti govora o tome da bi Francuska dopustila Njemačkoj i drugim državama EU-a suodlučivanje o uporabi svog nuklearnog oružja, kako se to u Njemačkoj više puta tražilo.

Neobavljena posla, Merz je još isti dan iz Pariza otputovao u svoj drugi državnički

posjet Poljskoj. Međutim, ovaj izrazito simboličan korak nije mogao prikriti postojeće razlike. Poljska je danas, ispred Kine, četvrto po veličini tržište za njemačke proizvode. Ponovno uvođenje graničnih kontrola s njemačke strane za Poljsku je izvor velikog nezadovoljstva jer otežava kako zajedničku trgovinu tako i rad za desetke tisuća putnika koji putujući u Njemačku na posao svakodnevno prelaze granicu.

Merz i premijer DONALD TUSK također imaju različite strategije u pogledu Ukrajine. Iako je nakon SAD-a drugi najveći dobavljač oružja za Ukrajinu, Njemačka, unatoč poljskom inzistiranju, odbija isporuku krstarećih raketa (Taurus) ili borbenih aviona. U međuvremenu, Merz više ne isključuje buduće isporuke Taurusa Ukrajini. To će vjerojatno dodatno potpiriti sukob unutar zapadnog tabora o ciljevima vojne potpore Ukrajini. Poljska, baltičke i skandinavske zemlje vide realne šanse za mirovne pregovore s Rusijom jedino ako Ukrajina bude u stanju nanositi udare duboko na ruskom teritoriju. To ne zahtijeva samo isporuku suvremenog dalekometnog oružja, već i izgradnju vojnih kapaciteta u zemlji. SAD i prethodna njemačka vlada kancelara OLAFa SCHOLZA bojali su se eskalacije rata koja bi smanjila mogućnost mirovnih pregovora, a povećala bi rizik da

NATO postane izravno uključena strana u rusko-ukrajinskom ratu.

No poljska solidarnost s Ukrajinom jednako se temelji na strateškoj računici kao i ona njemačka. Tusk u izvozu orijentiranom ukrajinskom poljoprivrednom sektoru vidi prijetnju domaćoj poljoprivredi i time nesmetano nastavlja politiku prethodne desničarske vlade MATEUSZA MORAWIEKOG (PiS). Međutim, otvaranje unutarnjeg tržišta EU-a za ukrajinske poljoprivredne proizvode jedan je od strateških ciljeva Njemačke, čiji je cilj vezati Ukrajinu za EU. U okviru godišnje konferencije o obnovi Ukrajine, potpora poljoprivredi ima ključnu ulogu, kao što je to bio slučaj i 2024. u Berlinu. Žestoki prosvjedi poljoprivrednika i privremena zabrana uvoza ukrajinskog žita vjerojatno će igrati važnu ulogu u pristupnim pregovorima Ukrajine s EU-om, s obzirom na to da su Poljska i druge istočnoeuropske članice već jasno dale do znanja da nisu spremne odreći se važnih poljoprivrednih subvencija i sredstava za infrastrukturu u korist novih članica.

Pomno medijski inscenirana putovanja u inozemstvo ne bi trebala zamaglit činičnicu da su vanjskopolitički projekti osuđeni na propast i prije nego što vlada uopće započne s radom. Jer su uzroci proturječnosti i sukoba između Njemačke i njezinih susjeda i dalje prisutni. Ni u Parizu ni u Varšavi Merz nije rekao ni jednu riječ o rastućim razvojnim nejednakostima unutar EU-a, ni o tome kako treba odgovoriti na klimatsku krizu i na uspon ekstremne desnice. Unatoč francuskom pritisku, on blokira prijeko potrebna javna ulaganja u infrastrukturu i zeleno industrijsko restrukturiranje na razini EU-a. Jedina iznimka je povećanje izdataka za obranu nakon što je Unija odlučila suspendirati ograničenja u ovom sektoru do 1,5 posto BDP-a. Dok se Njemačka na taj način može gotovo neograničeno zaduživati, manevarski prostor francuske vlade ograničen je zbog visokog javnog duga.

Još jednom Njemačka djeluje kao nesa-vršeni hegemon EU-a. Jer nespremnost njemačke elite na ustupke i suradnju blokira daljnje korake prema EU-integraciji. Umjesto toga, vanjska politika Merzove vlade dodatno produbljuje proturječja unutar Unije, što ozbiljno ograničava mogućnost vođenja zajedničke vanjske politike EU. To ne jača samo centrifugalne sile unutar Unije, već i ekstremnu desnicu. ■

INTERNACIONALA

Papa mira
i razoružanih
reči

Ključna riječ prvih dana pontifikata Lava xiv. glasi 'mir'. Novi papa je pozvao na mir u Ukrajini i Pojasu Gaze te izrazio zadovoljstvo prestankom sukoba Indije i Pakistana. Lav xiv. također je izrazio solidarnost s novinarima

PAPA LAV XIV. je u svojoj prvoj nedjeljnoj molitvi, Angelusu, s balkona vatikanske Bazilike sv. Petra, okupljenim vernicima, njih oko 150 hiljada, rekao 'Mir vama svima. Ne bojte se'. Slične reči, 'ne bojte se', izgovarao je i papa sv. IVAN PAVAO II. Osim prvog pape iz Poljske, Lav XIV. je na početku svog pontifikata citirao i papu FRANJU, 'najhumanijeg papu u historiji papinstva', kako ga opisuju mnogi Italijani. Novi papa je svog prethodnika Franju spomenuo i u četvrtak, 8. maja, na dan kada je izabran za papu, kada se prvi put pojavio na balkonu bazilike. Njegovim rečenicama dominirala je reč 'mir', izgovorena čak devet puta. ROBERT FRANCIS PREVOST, 69-godišnjak, donedavno kardinal i prefekt Dikasterija za biskupe, rođen u Chicagu, prvi je Amerikanac izabran za papu. Mnogi ga smatraju i kardinalom iz Južne Amerike jer je pola života proveo u misiji u Peruu dok nije postao tamošnji nadbiskup. Osim američkog, ima i peruansko državljanstvo i upamćen je kao neko ko je pomagao siromašnima i marginalizovanim zajednicama te gradio mostove među neistomišljenicima. Njegov prethodnik, papa FRANJA bio je takode empatičan, osetljiv prema 'poslednjima', beskućnicima, siromašnima, migrantima,

zatvorenicima, neko ko je pokušavao da pomiri zaraćene strane, pozivao stalno na mir, iako možda i bezuspešno. Mnogi u tome vide sličnost novog i donedavnog pape te pretpostavljaju da će papa Lav XIV. slediti Franjinu agendu.

'Braćo i sestre, ogromna tragedija Drugog svetskog rata završila se pre 80 godina, nakon što je odnela 60 miliona života. U današnjem dramatičnom kontekstu, koji papa Franjo često opisuje kao 'treći svjetski rat u delovima', i ja se pridružujem njegovu apelu svjetskim liderima: Nikada više rat!', poručio je Lav XIV. Izraz 'nikad više rat' koristio je usred hladnog rata PAVLE VI. u svom istorijskom govoru u Ujedinjenim nacijama 1965. godine, a potom su ga njegovi naslednici prilagođavali različitim ratovima. Lav XIV. rekao je da u svom srcu nosi patnje voljenog ukrajinskog naroda i pozvao da se učini sve što je moguće kako bi se što pre došlo do istinskog, pravednog i trajnog mira. Zatim je prešao na konflikt na Bliskom istoku te pozeleo da svi zarobljenici budu oslobođeni i deca da se vrate svojim porodicama, rekavši da ga duboko pogađa ono što se dešava u Pojasu Gaze. 'Neka rat odmah prestane. Neka se pruži humanitarna pomoć iscrpljenom civilnom stanovništvu i neka svi taoci budu oslobođeni', rekao je Lav XIV. i dodao da je sa zadovoljstvom primio vest o prekidu vatre između Indije i Pakistana te da se nada se da će se kroz naredne pregovore uskoro doći do trajnog sporazuma. 'Ali koliko još sukoba ima u svetu!', uzviknuo je Prevost, te poverio svoj iskreni apel Kraljici mira. Reči pape sa dvojnim državljanstvom, američkim i peruanskim, potpuno su u skladu sa spoljnom politikom Svete Stolicе, koju oblikuje Državni sekretarijat i apostolski poslanici

širog sveta. Franjo je u tome, posebno kada je reč o Ukrajini, ponekad odstupao dajući i izjave kojima je cilj bio da dopru do Moskve što je povremeno izazivalo nezadovoljstvo Kijeva. No, i BERGOGLIO se u zvaničnim prilikama, kao što su Angelus i blagoslovi 'urbi et orbi', pridržavao službene vanjskopolitičke linije Vatikana oblikovane u Državnom sekretarijatu, tražeći trajni mir za Ukrajinu.

Lav XIV. susreo se i s novinarima, talijanskim i stranim, u Dvorani Pavla VI. u Vatikanu. Papa je novinare pozvao da budu 'čuvari mira' te da se odupru, zapravo odbace ratni način razmišljanja. Pozivajući se na Isusov govor na gori, Prevost je pozvao novinare na zalaganje za drugačiju komunikaciju, onu koja ne traži po svaku cenu saglasnost, ne koristi agresivne reči, ne usvaja takmičarski model i nikada ne odvaja traženje istine od ljubavi. 'Mir počinje od svakoga od nas. Od načina na koji gledamo druge, slušamo druge, govorimo o drugima. U tom smislu, način na koji komuniciramo je od ključne važnosti', rekao je Prevost. Papa Lav XIV. ponovio je solidarnost crkve sa novinarima iz celog sveta koji su u zatvorima, jer su tragali za istinom te je apelovao na institucije da zatraže njihovo oslobođanje. Govorio je i o potencijalu veštačke inteligencije i odgovornosti koju svako treba da ima u korišćenju tog korisnog alata. Svim prisutnim novinarima Lav XIV. pozeleo je da promovišu komunikaciju koja nas može izvesti iz 'Vavilonske kule', iz konfuzije jezika bez ljubavi, često ideološkog i pristranog te ih zamolio da razoružaju reči kako bi razoružali planetu Zemlju.

■ Tatjana Đorđević

Izbori ili ne,
pitanje je sad

UMOMENTU nastanka ovog teksta, odnosno 13. maja, očekuju se dve stvari: prvo, da će studenti izaći sa predlogom imena koji bi bili na njihovoj listi za vanredne parlamentarne izbore, te kao drugo, da se oglasi i predsednik ALEKSANDAR VUČIĆ i odluči hoće li vanrednih parlamentarnih izbora uopšte biti u skorije vreme. Ukoliko ih bude, onda bi se održali u junu ili julu, a ukoliko ih ne bude, jer kaže predsednik da mu niko ni iz Evropske unije nije tražio izbore, onda valja očekivati konkretne korake studenata, ali i građana. Sad i jeste trenutak za traženje izbora, iako će nam VOJISLAV MIHAILOVIĆ, direktor javnomnennjskih istraživanja u organizaciji CRTA-e reći da istraživanje koje je CRTA uradila i koje pokazuje da skoro 60 odsto građana podržava studente, nije u korelaciji sa zahtevom studenata za raspustanjem parlamenta i raspisivanjem izbora. Taj podatak je i za njega veliko iznenađenje. — Činjenica da posle pola godina protesta podrška studentima ne opada je za mene pozitivna stvar, jer je istraživanje sprovedeno početkom aprila. Tad smo videli najveću političku mobilizaciju od strane vladajućih partija od decembarskih izbora iz 2023. godine, jer su se te partije pripremale za svoj najveći skup održan 12. aprila — objašnjava on.

Mihailović navodi da je mesec dana pre skupa viđena ozbiljna akcija vladajućih partija da prikaže studente 'kao nekoga ko pokušava državni udar, kao nekoga ko sprovodi nasilne proteste, kao nekog ko je odgovoran za najveće ekonomske probleme u zemlji', ali da građani prvi puta nisu poverovali u takav narativ. Štoviše, istraživanje pokazuje da 54 odsto ispitanih veruje da je za ekonomske probleme odgovorna vlast. Isti postotak shvata da zahtevi studenata nisu ispunjeni. Takođe, trećina ispitanih misli da su vanredni izbori način izlaska iz krize, a sličan postotak ispitanih se izjašnjava da je to nestranačka ekspertska vlada. Ono što uveliko razlikuje trenutne zahteve za raspisivanjem novih izbora od svih prethodnih je činjenica da njih traže mladi ljudi, što je nova situacija, primećuje i Mihailović — 'Umesto apatičnih i nezainteresovanih mladih ljudi, mi sad imamo mlade ljude koji žele da se bore za bolje sutra'. Sa tim u vezi se može gledati i podatak da je 36 odsto ispitanih izrazilo nadu u bolju budućnost. Mladima se prvi puta mladi i obraćaju i prvi puta ih zovu na izbore. Odatle i taj optimizam — iako, napominje naš sagovornik, znaju da izbori nisu slobodni i fer, mladi su snaga koja gura za nove izbore. 'To je nešto što pre nismo imali', ističe naš sagovornik. Napominje da su studenti svesni da vlast neće ispuniti njihove zahteve, ali i da vlast nema ni volju, ni želju da popravi izborne uslove. Zato veruje da će se izbori desiti pre ili kasnije u identičnim uslovima, ili čak još gorima.

— Čekanje neće doprineti boljim uslovima. Ono što može da se pokuša je da se pre izbornih dana i na izborni dan ukazuje na probleme sa biračkim spiskom, na probleme sa medijima i pritiscima, kao i da se uz dobru organizaciju na izborni dan od strane studenata ili građana kroz posmatranje ili učešće u biračkim odborima pokrije svako biračko mesto i čuva svaki glas — objašnjava Mihailović.

Studenti su pozvali i sve zainteresovane da učestvuju u pripremama za izbore. Ono što može biti problem jeste učestale poruke predstavnika vlasti koje govore protiv izbora. To primećuje i naš sagovornik, koji smatra da im izbori sad ne odgovaraju.

— Pre pola godine su govorili da izbori mogu bilo kad. Ali sad očigledno nije taj trenutak što se tiče vladajuće partije. Mislim da će svakako čekati da vide kako se situacija razvija — kaže on.

Mihailović misli da bi vlast mogla probati da unese razdor među studente, ali i između studenata i profesora. Takođe veruje da izbora neće biti nakon jula — 'Ili ćemo imati raspisane izbore veoma brzo ili ćemo čekati na njih dok vlast ne vidi bolji trenutak za sebe'.

A gde je tu opozicija? Neki su bezrezervno dali podršku ideji o raspisivanju izbora. Neki još čekaju taj trenutak da vide studentsku listu. Samo istraživanje je pokazalo da među građanima gotovo da nema razlike po pitanju da li su im bliže stranke u vlasti ili opoziciji. Nešto više od 30 odsto se izjasnilo za jedne i druge. E, a ko je prava opozicija, a ko nije, odnosno ko je neka vrsta pijuna vlasti? Naš sagovornik ističe kako u Srbiji postoji problem sa fantomskim listama.

— Pitanje je kako će to izgledati, s obzirom na to da smo imali od strane vladajućih partija i formiranje nekih paralelnih studenata, profesora, veterana, bajkera... Ko zna kakvih ćemo paralelnih lista imati sada — pita se Mihailović. ■ Dejan Kožul

Papa Lav XIV. s novinarima u Dvorani Pavla VI. (Foto: IMAGO/Matrix Images/Andre Pain/IMAGOSTOCK&PEOPLE/PIXSELL)

PKK najavio raspuštanje

Radnička partija Kurdistan najavila je završetak višedesetljetne oružane pobune i nastavak borbe za kurdska prava političkim putem. Istovremeno, Erdoğan u mirovnim pregovorima vidi šansu za stvaranje raskola među turskom opozicijom

Proslava Nevroza u turskom Diyarbakiru – zastave PKK-a i one s Öcalanovim likom (Foto: SOPA Images/Sipa USA/PIXSELL)

VODSTVO Radničke partije Kurdistan (PKK) je u ponedjeljak 12. svibnja službeno najavilo raspuštanje te militantne skupine nakon gotovo pola stoljeća aktivnosti. Odluka o raspuštanju formalno je donesena na izvanrednom partijskom kongresu te predstavlja kulminaciju višemjesečnih mirovnih pregovora između PKK-a i turske države predvođene RECEPOM TAYYIPOM ERDOĞANOM. Tursko-kurdski sukob, koji je dosad odnio preko 40 tisuća života, možda se bliži svome kraju. Zarobljeni vođa PKK-a, ABDULAH Öcalan, još je krajem veljače pozvao svoje pristaše da obustave oružanu borbu. Slobodni dio vodstva PKK-a odmah je prihvatio uputu, no uz uvjet da turske vlasti puste Öcalana na slobodu kako

bi mogao sudjelovati na kongresu. Starješine PKK-a tvrdili su kako bez Öcalanove osobne intervencije neće biti moguće uvjeriti borce u potrebu polaganja oružja. Turska vlada odbila je taj zahtjev te navodno zaprijetila obustavom mirovnih pregovora, nakon čega je PKK ipak odustao od Öcalanove slobode. Predstavnici legalnih kurdskih stranaka mahom su pozdravili odluku PKK-a o razoružavanju. Najjača kurdska stranka u turskom parlamentu, Stranka narodne jednakosti i demokracije (DEM), odluku je nazvala 'kritičnim trenutkom suvremene turske povijesti' te zaključila da 'ovo nije kraj, već novi početak'. PKK je u svom proglasu iznio vrlo sličan stav, ustvrdivši da je Radnička partija 'ispunila svoju historijsku misiju' i dovela kurdsko pitanje 'do točke gdje se ono može riješiti putem demokratske politike'.

Sličnosti između ovih izjava ne trebaju pretjerano čuditi: i DEM i PKK dio su kurdsčkog nacionalnog pokreta, a upravo su predstav-

nici DEM-a služili kao veza između zatočenog Öcalana i njegovih sljedbenika širom Turske i Bliskog istoka. S obzirom na to da su veze između DEM-a i Öcalana morale biti uspostavljene pod budnim okom turskog sigurnosnog aparata, vrijedi se zapitati što je ove tri skupine nagnalo na pokretanje nove runde pregovora. Režim u Ankari je pregovorima svakako pristupio iz političkog pragmatizma. Ne bi to bilo prvi put: Erdoğan je prema Kurdima često koristio politiku 'mrkve i batine', izmjenjujući ustupke na polju manjinskih prava s brutalnom državnom represijom. No, sasvim je jasno da bi daljnje antagoniziranje Kurda moglo dovesti do njihovog jačeg zbližavanja s kemalističkom opozicijom koja je pobijedila na lokalnim izborima 2024., a ima i realne mogućnosti pobijediti na predstojećim predsjedničkim izborima. Iniciranje pregovora s PKK-om stoga bi se moglo shvatiti kao pokušaj odvajanja Kurda od ostatka turske opozicije, a potencijalno i kao pokušaj pridobivanja njihove podrške za ustavne promjene kojima bi se Erdoğanu omogućio još jedan predsjednički mandat. DEM – koji se nalazi pod snažnim udarom represivnog aparata – mogao bi u ovakvom kompromisu pronaći izlaz iz škripca, iako bi to značilo ostavljanje ostatka opozicije na cjedilu.

Interes samog PKK-a za polaganjem oružja malo je teže objasniti. Iako se u medijima šuška o mogućoj amnestiji za gotovo 50 tisuća kurdskih političkih zatvorenika, takvu bi odluku morao potvrditi turski parlament u kojemu većinu imaju Erdoganov AKP i njegovi nacionalistički saveznici. Čini se da ključno mjesto u pregovorima PKK-a i Turske ipak zauzima Sirija. Činjenica je da su se turski napadi na teritorij pod kontrolom kurdskih snaga na sjeveru Sirije smirili još od Öcalanovog poziva na primirje, dok je režim novog sirijskog predsjednika (i bliskog turskog saveznika) AHMEDA AL-ŠARE pokazao jasan interes za neki oblik suradnje s postojećim institucijama sirijskih Kurda. Sasvim je moguće da je PKK pristao na razoružavanje gerile u Turskoj i Iraku kako bi spasio svoje postojeće uporište u Siriji. Hoće li se Kurdima ovaj potez dugoročno isplatiti, zasad ne možemo predvidjeti. Mnogo ovisi i o tome što će Ankara ponuditi svojim Kurdima, u suprotnom uzroci sukoba neće biti otklonjeni. Nije ovo prvi put da je PKK najavio kraj pobune ili svoje raspuštanje: to se već dogodilo 1999. nakon Öcalanovog zarobljavanja, a potom i 2003. godine, no organizacija se potom vraćala oružanoj borbi.

■ Marko Faber

PERSONA NON CROATA

Foto: Facebook/un Women/Ryan Brown

Međunarodna nogometna federacija FIFA usvojila je strategiju koja predviđa stvaranje afganistanskog izbjegličkog ženskog tima te inzistira da njegove aktivnosti što prije započnu. Važnu ulogu u ovoj odluci imala je HALIDA POPAL, 37-godišnja nekadašnja kapetanica Afganistanske ženske nogometne reprezentacije i nekadašnja predsjednica Afganistanskog ženskog nogometnog saveza, koja od ponovnog uspostavljanja talibanskog režima živi u Kopenhagenu. 'Ponosne smo što smo dio povijesti i što smo sudjelovale u stvaranju prve FIFA-ine izbjegličke reprezentacije', poručila je Popal.

■ J. B.

postoji palestinski narod, palestinska historija ni jezik. Najnovija Smotricheva izjava zakolala je medijima nakon što je izraelska vlast odobrila plan za vojnu operaciju zvanu 'Gideonove kočije', kojom se kani ostvariti 'osvajanje Pojasa Gaze i zadržavanje tog teritorija'. Izraelske vojne snage okupirale bi većinu Pojasa Gaze, a palestinsko stanovništvo bilo bi stisnuto u sve manju 'humanitarnu zonu', dok Izrael 'istražuje mogućnosti' za njihovo trajno raseljavanje. Ukratko, izraelske vlasti najavile su 'konačno uništenje' za Gazu, a taj plan i dalje predstavljaju kao plan za 'uništenje Hamasa'. Sve se to događa nakon mjeseci svakodnevnih bombardiranja i potpune blokade Gaze. Podsjetimo, u izraelskim napadima od oktobra 2023. u Gazi je ubijeno najmanje 52 tisuće ljudi, od čega je najmanje 17 tisuća djece. Najmanje 120 tisuća ljudi je ozlijeđeno, a za tisućama se još traga pod ruševinama. Sveučilišta, bolnice, kulturni i sportski objekti diljem Gaze gotovo su u potpunosti uništeni. I ptice na grani već pjevaju o genocidu, a od 2. marta ove godine Izrael opet ne dopušta ulazak hrane i lijekova u Pojas Gaze. Gotovo pola milijuna ljudi u Gazi nalazi se u katastrofalnom stanju izgladnelosti i akutne pothranjenosti.

Izraelska okupatorska vlast stanovništvo Gaze drži zarobljenim u stravičnom ciklusu, u kojem se svakodnevne bolesti pretvaraju u potencijalnu smrtnu presudu, posebno za djecu. Pothranjenost slabi tijelo, otežavajući zacjeljivanje ozljeda i imunitet tijela za borbu protiv uobičajenih zaraznih bolesti poput proljeva, upale pluća i ospica. S obzirom na to da je zdravstvena skrb izvan dosega, a pristup čistoj vodi i sanitarnim uvjetima sveden na mučni minimum, u Gazi svakoga dana raste broj ljudi kojima je potrebno hitno liječenje da bi preživjeli. Stravičan komentar na to stanje stigao je ovih dana iz grupacije Britanski odvjetnici za Izrael – među ostalim, pravnici su konstatairali da bi stanovništvo Gaze moglo imati i neke zdravstvene koristi od izgladnjivanja, na primjer, da bi se u Gazi mogli reducirati zdravstveni problemi kao što je pretilost. Želimo li brutalno ogoliti stvar do srži, te poruke iz Londona mogu se čitati i kao – nitko neće biti pretio jer će svi biti pobijeni.

Dok je američki predsjednik DONALD TRUMP na velikoj turneji po Bliskom istoku, diljem svijeta redaju se aktivistički apeli za njegovom intervencijom i pritiskom na izraelskog premijera BENJAMINA NETANJAHUA. Zasad se čini kako će se Trump držati svoje Gaza-rivijerske politike koja je na liniji s izraelskim planovima potpunog uništenja Gaze, iako bi Netanjahu s provođenjem tog plana mogao kaskati zbog problema sa zalihom vojnih rezervista. Broj rezervista koji se javljaju na dužnost pao je na oko 50 posto u nekim jedinicama, a istraživanja pokazuju da sve manji postotak izraelskog stanovništva (35 posto, po najnovijem) vjeruje da izraelska vlada djeluje u interesu nacionalne sigurnosti. Međutim, čak i da se izraelskoj vlasti prikrati ili uspori koji korak naprijed, nema nikakvih političkih naznaka da će joj se ozbiljnije kresati genocidna, aparthejdska i okupatorska krila.

■ Ivana Perić

Najava konačnog uništenja

IZRAELSKI ministar financija BEZALEL SMOTRICH izjavio je početkom maja da će 'Gaza biti potpuno uništena' kao rezultat izraelske vojne pobjede te da će palestinsko stanovništvo 'u velikom broju otići u treće zemlje'. Isti je političar ranijih godina izjavljivao da ne

Umjetna pamet na pravu naftu

Trump je promjenama propisa i čistkom u Agenciji za zaštitu okoliša pripremio teren za novi zamah proizvodnje energije iz fosilnih goriva.

Umjetna inteligencija trošit će enormne količine energije i dati doprinos klimatskim promjenama. IEA prognozira da će do 2030. AI trošiti energije koliko i Japan

U GODIŠNJEM izvještaju o globalnom tržištu energije koji je objavila potkraj 2024. Međunarodna agencija za energiju (IEA) konstatirala je da je to druga godina zaredom u kojoj bilježi usporavanje rasta potražnje za energijom, nakon više od 150 godina neprekidnog rasta. Bila je to dobra vijest za klimu, a loša za industriju fosilnih goriva. IEA je u istom izvještaju prognozirala i da bi se vrhunac potražnje trebao dogoditi do kraja ove dekade, nakon čega će početi padati.

Otprilike mjesec dana nakon toga u SAD-u je na mjesto predsjednika države zasjeo proponent fosilne industrije DONALD TRUMP, a nedugo zatim je u Miamiju održana kon-

ferencija Instituta za investicije u budućnost, čiji je osnivač javni investicijski fond Saudijske Arabije (PIF). Na tom je događaju sudjelovalo deset tisuća predstavnika različitih industrija, a na jednom od panela bivši izvršni direktor kompanije Google ERIC SCHMIDT intervjuirao je predsjednika Saudijske naftne kompanije Saudi Aramco i šefa PIF-a JASIRA AL RUMAJANA.

Schmidt, koji je sada predsjednik *think tanka* posvećenog promoviranju industrije umjetne inteligencije, dio intervjua posvetio je upravo temi razvoja AI tehnologije, na što je Rumajan odgovorio da je Saudijska Arabija spremna u tome biti predvodnica. Rekao je da njezina vlast ima političku volju stvoriti uvjete 'koji se odnose na regulativu' te da

ima sredstva za investiranje, ljudske resurse i ono najvažnije – energiju. Schmidt mu je na to odgovorio da su 'AI ljudi spremni uzeti baš sve što Saudijska Arabija ima', što je u dvorani popraćeno oduševljenim smijehom.

Ovaj intervju bio je jedan u nizu inicijativa koje su ove dvije industrije poduzele posljednjih mjeseci s ciljem promoviranja ideje da će upravo razvoj AI-ja omogućiti ponovni uzlet potražnje za energijom i time prolongirati fosilnu eru. Nakon što su u tome dobili podršku Saudijske Arabije, sada to isto namjeravaju učiniti i u SAD-u, najvećem proizvođaču fosilnih goriva u svijetu. Kako bi se to dogodilo, Eric Schmidt u travnju je svjedočio i pred kongresnim Odborom za energiju i trgovinu, gdje je izjavio: 'Treba nam energija u svim oblicima, obnovljiva, neobnovljiva, kakva god'. Bivši šef Googlea ujedno je i autor otvorenog pisma pod naslovom 'Putokaz za Trumpovu administraciju', u kojemu je napisao da 'AI nije tek jedan novi alat, već katalizator za promjene svih sektora društva, od ekonomije do obrane, čime će fundamentalno izmijeniti globalni krajolik'.

Uoči travanjskog kongresnog saslušanja koje je Schmidt iskoristio kao platformu za promoviranje nove antiekološke osovine tehnološke i fosilne industrije, predsjednik Trump potpisao je niz uredbi u korist industrije fosilnih goriva, a prije toga i predstavio program investiranja 500 milijardi dolara u AI sektor i proveo čistku u Agenciji za zaštitu okoliša kako bi mogao provesti deregulaciju. Uredbe potpisane u travnju sežu od ulaganja u proizvodnju najprljavijeg energenta ugljena, preko deregulacije, odnosno ukidanja legislative za zaštitu okoliša, pa do subvencija industriji fosilnih goriva. Prilikom najave ovih uredbi Trump se pozvao na predviđanje da će potražnja za energentima u SAD-u 2025. i 2026. dosegnuti rekordne razine, i to zbog 'rasta potrošnje za podatkovne centre koji opslužuju umjetnu inteligenciju i kriptovalute te u domovima i poslovnim objektima za grijanje i transport'. Jedan od članova Odbora za energiju i trgovinu najavio je i ukidanje poreznih olakšica za investicije u obnovljive izvore energije, čime će se u potpunosti pripremiti teren za spašavanje fosilne industrije sljublivanjem njezinih interesa s onima tehnološke industrije.

U spomenutom lanjskom izvještaju IEA-e navodi se da je na tehnologiju umjetne inteligencije te godine otpadalo tek 1,5 posto ukupne globalne potrošnje energije, što se može činiti zanemarivim. No međunarodna agencija tvrdi i da upravo AI sektor bilježi najveći rast potražnje za energijom

Ilustracija: Ivica Družak/
FINALIZACIJA

te da je umjetna inteligencija otkad je 2022. u upotrebu pušten ChatGPT 'prešla put od akademske potrage do industrije teške bilijune dolara'.

IEA je u travnju objavila i izvještaj pod naslovom 'Energy and AI' posvećen, kako mu i naslov kaže, isključivo utjecaju razvoja AI tehnologije na globalni energetski sektor. U njemu konstatira da je tržišna kapitalizacija tvrtki povezanih s AI-jem od 2022. dosegla 12 bilijuna dolara, dok su globalne investicije u izgradnju novih podatkovnih centara između 2022. i 2024. iznosile 500 milijardi dolara. U izvještaju se navodi i da tipičan podatkovni centar za umjetnu inteligenciju troši jednako energije kao i 100 tisuća prosječnih kućanstava, dok će oni najveći kakvi se danas grade konzumirati i 20 puta više. Čak 45 posto struje potrošene na opsluživanje podatkovnih centara lani odnosilo se na SAD, 25 posto na Kinu, a na Evropu samo 15 posto. Kada je u pitanju SAD, očekuje se da će se tamo do kraja desetljeća više električne energije trošiti na podatkovne centre nego na 'proizvodnju aluminija, čelika, cementa, kemikalija i drugih energetske intenzivnih roba zajedno'.

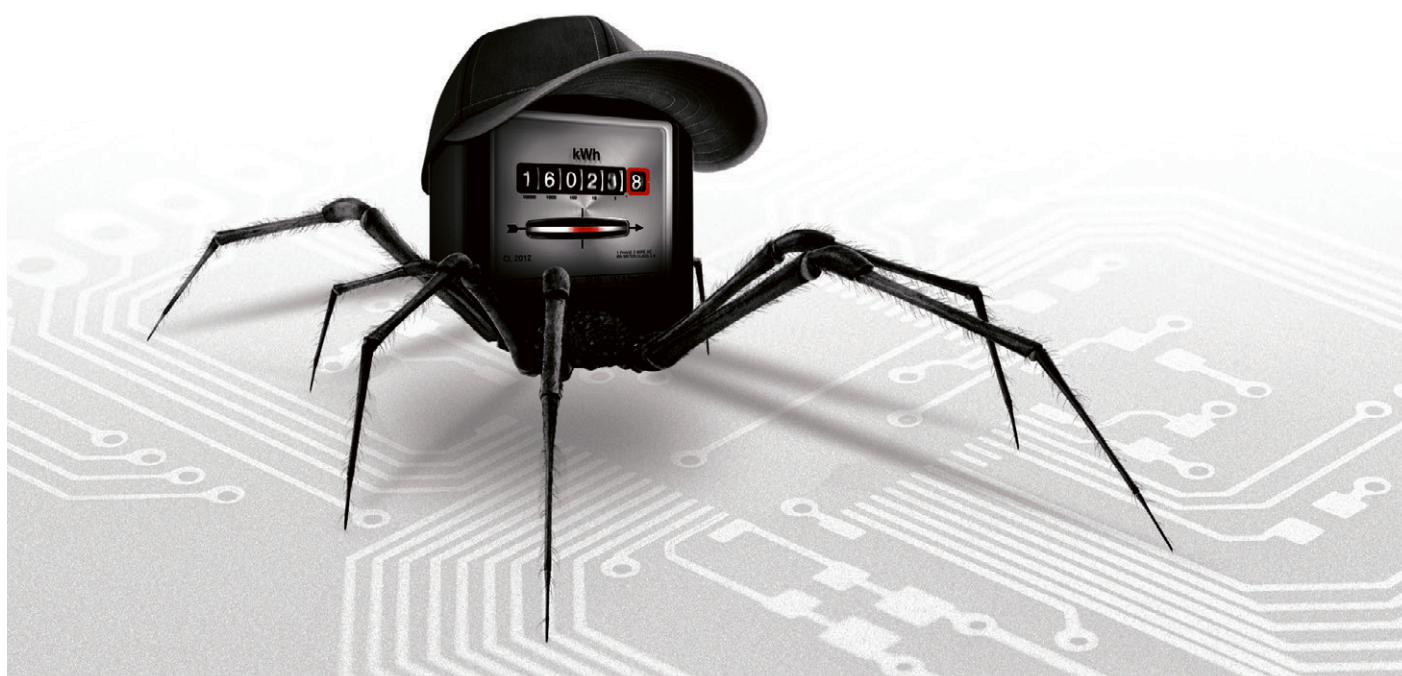
IEA prognozira da će se količina električne energije koju će trošiti podatkovni centri do 2030. godine udvostručiti i biti usporediva s ukupnom potrošnjom Japana, mnogoljudne i jedne od industrijski najrazvijenijih zemalja svijeta. Navodi i da je porast potrošnje AI sektora četiri puta veći od porasta ukupne potrošnje električne energije te da je od 2017. do danas potražnja svake godine rasla za prosječno 12 posto.

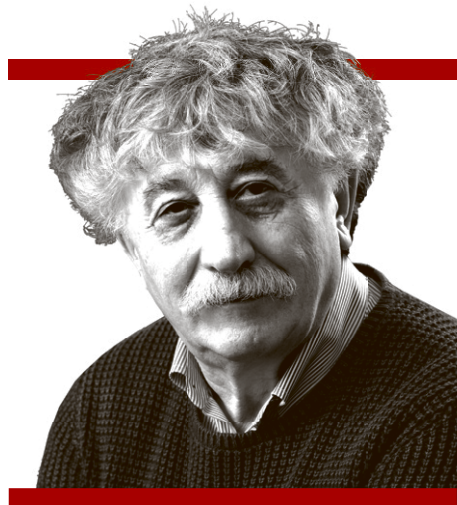
IEA također u optimističnoj varijanti prognozira da će se otprilike polovica porasta potražnje povezanog s AI-jem namirivati putem obnovljivih izvora energije. Navodi i da je taj porast još uvijek manji od onoga koji se odnosi na potrošače kao što su industrijski motori, električni automobili i klimatizacijski sustavi, što bi sve zajedno trebalo umiriti one koji su zabrinuti zbog utjecaja te tehnološke revolucije na okoliš. No agencija napominje i da je porast potražnje najveći u razvijenim industrijskim zemljama, koje su ujedno najveći proizvođači stakleničkih plinova.

I AKO se dakle zasad radi o još uvijek malim brojkama jer je u pitanju mlada tehnologija, organizacije za zaštitu okoliša ipak nemaju dilema da je AI industrija velika ekološka prijetnja s obzirom na to da su joj za rad kompjutera u podatkovnim centrima i hlađenje servera potrebne goleme količine električne energije i vode.

Organizacija Food and Water Watch tako citira istraživanje Sveučilišta Berkeley u Kaliforniji koje se odnosi na SAD i prognozira utrostručenje broja podatkovnih centara u idućih pet godina. Za njihovo će servisiranje biti potrebno električne energije koliko za 28 milijuna kućanstava, a vode koliko za 18,5 milijuna kućanstava. Dostupni podaci već sada pokazuju da su se ugljični otisci vodećih tehnoloških kompanija u posljednjih nekoliko godina, od početka uzleta razvoja AI tehnologije, povećali unatoč deklarativnim ciljevima o smanjenju. U istraživanju britanskog Guardiana objavljenom u rujnu prošle godine tvrdi se, primjerice, da su emisije podatkovnih centara četiri najveće svjetske tehnološke kompanije (Google, Microsoft, Meta i Apple) u periodu između 2020. i 2022. bile gotovo osam puta veće od onih koje su službeno prijavile.

Ekološke i znanstvene organizacije procjenjuju da će se iz obnovljivih izvora generirati manje od 40 posto buduće potražnje koja se odnosi na AI sektor, dok ostatak podrazumijeva ekspanziju projekata fosilnih goriva, što je u ovom stadiju klimatske krize najgori zamislivi scenarij. ■

MAKSIMIR
I MIROGOJ

PIŠE Sinan Gudžević

U vrijeme kad je Slobodan Đorđević Piton punio dvorane i domove sindikata, a bogme i stanove sa žurkama i svojim ih pjevanjem i improvizacijama bacao u zanos, u Beogradu je živio i radio jedan drugi Slobodan Đorđević, kome je to bilo građansko ime. I taj Slobodan Đorđević je imao nadimak, a nadimak mu je bio skoro pa Piton, bio je Tapi

Piton i Tapi

U BEOGRADU se krajem osamdesetih godina proćulo ime Slobodana Đorđevića. U Srbiji je Slobodan Đorđević svakako jedno od češćih muških imena i prezimena. Taj Slobodan Đorđević se proćuo pjevanjem pjesama na zadate pjesme, koje su oni koji od književnosti žive nazvali parodije. Proćuo se preko radija, snimio i ploću. Uz njegovo ime je u pravilu išao i njegova nadimak Piton. Samo su oni koji su poznavali jugoslavensku muzičku stvarnost znali da Slobodan Đorđević Piton ne postoji, već je tome Pitonu građansko ime NENAD RADULOVIĆ, a građanski nadimak mu nije Piton već NEŠA, i da taj Neša pjeva, glumi i svašta izvodi u Indeksovom radio pozorištu i zabavlja svakoga ko ga sluša i ko ga vidi pa ga gleda. Njegov jedinstveni glas i pjesnički dar gradio je slavu bendu Poslednja igra leptira. 'Ne brini, jeleni umiru sami'. 'Vozi me, gde nema nikog'. Taj je Slobodan Đorđević kao heteronim postojao dvije-tri godine i onda je po njemu popala magla zaborava. Neša je pak živ i njega je u sebe umotala magla tuge, koja je naišla kad je prerano umro. Jugoslavenska rock pozornica se ne može zamisliti bez Neše Radulovića koji se zvao i Slobodan i Piton a prezivao i Đorđević. Njegova smrt je načinila takvu žalost kakva je zavladała Jugoslavijom još samo kad je ugrabila i TOŠETA PROESKOG.

U vrijeme kad je Slobodan Đorđević Piton punio dvorane i domove sindikata, a bogme i stanove sa žurkama i svojim ih pjevanjem i improvizacijama bacao u zanos, u Beogradu je živio i radio jedan drugi SLOBODAN ĐORĐEVIĆ, kome je to bilo građansko ime. I taj Slobodan Đorđević je imao nadimak, a nadimak mu je (tu će me podržati fonolozi i semantičari) bio skoro pa Piton, bio je TAPI, *tpi-pit*. Taj nadimak dao mu je, prema kazivanju Tapijeva prijatelja IVANA ČOLOVIĆA, njihov zajednički prijatelj ALEKSANDAR I. SPASIĆ, koji je Đorđevićevu uzrećicu pri igranju pokera 'tapi' (francusko *tapis*, naglasak na i) prišio Đorđeviću. Tapijevo *tapi* u pokeru je nešto kao poziv na pridržavanje načela *est modus in rebus*, ili, kako Ivan Čolović objašnjava, protegni se onoliko koliko ti je guber dugaćak. Taj Tapi je u vrijeme kad se za Pitona nije znalo, zajedno sa spomenutim Spasićem, prevodio ERICHA FROMMA i prevedena knjiga je izišla najprije u Beogradu, pa dvadeset godina kasnije u Beogradu i Zagrebu, eno se još može nabaviti, kao dio Frommovih izabranih djela. Tapi je, zajedno sa Alekom Spasićem, preveo i knjigu koju smo neki držali pod jastucima, 'Teoriju književnosti' autora RENÉA WELLEKA i AUSTINA WARRENA. Njegovi prevodi su izlazili u hiljade primjeraka, tako su nekad izlazile knjige. Tapi je živio u Beogradu, najviše na Dorćolu, radio je kao urednik u izdavačkim kućama. O tome je mjerodavno svjedočenje ostavio Ivan Čolović, evo ovdje: <https://pescanik.net/ljubavna-teorema/>. To svjedočenje je pogovor jednoj neobičnoj knjizi koju je u Biblioteci XX vek, u svojoj izdavačkoj ediciji Memo, objavio Ivan Čolović. Ta knjiga je za Čolovićevu izdavačku aktivnost neobična, jer je to knjiga stihova. Stihovima je autor upravo Slobodan Đorđević Tapi, koji za života ne samo da nije objavio ni jednu pjesmu, već bi se moglo postaviti pitanje da li je iko i koliko tih iko znalo da on pjesme i piše. Zbirku pjesama Slobodana Đorđevića Tapija priredio je Ivan Čolović, uz pomoć

Slobodan Đorđević Tapi, u svojoj bašti na Dorćolu 1992. Ustupio: Ivan Čolović

Tapijeve kćeri JELENE, koja je saćuvala očeve pjesme. Pjesama je u zbirci ukupno 36, među njima je i jedna s naslovom 'Epilog' koju je 'dopisao I. Č.', to jest Ivan Čolović. Knjiga ima naslov 'Ljubavna teorema' po istoimenom pjesmi, napisanoj, evo sad je napunila 50 godina:

*Mogućnosti su razne
Za grehe, a i za kazne.*

*Otuda sledi, stoga –
Volim te baš usled toga.*

*S obzirom, dakle, na to –
Volim te zato i zato.*

*Pa prema tome, molim –
Volim te, jer te volim.*

*I da svršim vicom:
Volim te svojom krivicom.*

Pjesme u zbirci su različne po metru, a tematski su u načelu sve ljubavne. One odaju čovjeka koji umije da kaže sve, da pogodi strijelom jabuku lakše sa konja u trku nego sa zemlje. Ne znamo koliko truda utroši da to sve sklopi, ali to što sklopi djeluje lako i leti lakokrilo. On pravi sonet ne od hendekasilaba već od deseteraca, evo jednoga, naslovljenog mangupski 'Martovske etide' a sastavljenog u Londonu 1972:

*Mreste mi se misli, muko moja,
Lov loviti u mutnom ne mogu:
Strah me strela zalutaće koja
Nećastivom po volji, ne bogu.*

*Mrsko mi je moriti mladunce;
Samur-oblak namićem na oči,
Dok mi zvezde, mesece i sunce
Krčmarica Janja ne natoči.*

*Mru mramorjem modri metusali,
Od vremena ginu ko od kame,
I u more spiraju ih vali*

*(Što da prljam koplja i dolame?);
Šta ostane – valja da se spali
I u moje baci krećne jame.*

Pažljiv čitalac će otkriti m-aliteracije u prvim stihovima prvih triju strofa, a njima pjesnik prikrića svoje londonske potonulosti i *regrets* koje kao kreć gasi u stanjima nazvanim što-se-bore-misli-moje. Trenutak

je da se u martovske etide upiše i jedna napisana na martovske Ide 1975, skoro u metru VOJISLAVA ILIĆA:

*Svoje si pismo – vidim – privela kraju nežno
Izjavom da me voliš (doduše, beznadežno);
Ja pak, promene radi, s početka ovog lista
Kažem da prema Tebi moja su ćuvstva ista:
Jedino to još, zasad, u arhivima nije
Općtine ni bolnice, možda ni policije...*

Tapi je majstor prigodne pjesme, koja zahtijeva visoku poantiranost. On nju ne iznevjerava ni u najboljoj zaigranosti, kao u pjesmi 'Osmi veljaće', napisanoj o rođendanu svoje drage u osmercima sa okvirom od sedmeraca:

*Mart je osmi (to svak zna)
U ožujku, osmog dana.*

*Al mart osmi ima ko za
Osmi drži kolovoza.*

*Onom kom je mašta bujna,
Osmi mart je osmog rujna.*

*Nekom, opet, osmi pada
Mart osmoga listopada.*

*Mart je osmi za me – bar
Samo osmi februar.*

Rado bih sve pjesme Tapijeve objavio ovdje, no to ne ide ni zbog manjka prostora ni zbog izdavačkih prava. Umjesto toga, valja mi reći barem još tri stvari. Prva, u knjizi ima i osam pjesama na engleskom, rimovanih majstorski. Time se Tapi uvrstio u dvojezične pjesnike, kao što su, primjera radi, PESSOA, RILKE, OSTI. Druga stvar: ova knjiga ima na prednjoj korici iznutra džep i u džepu karton, a na kartonu se nalazi 14 QR kodova, koji kad se džepnim telefonom skeniraju, čitaoca vode na web stranicu Biblioteke XX vek, odakle se ćuje svirka i pjevanje odabranih pjesama. Njih izvode odabrani pjevaći i pjevaćice, a cijelu stvar je priredio Škart, u kome, nesumnjivo, povremeno borave duše Pitona i Tapija.

I stvar treća: Tapijeva 'Ljubavna teorema' objavljena je 2018. i, prema posljednjim informacijama, još se može nabaviti kod izdavaća. Da je nemam, požurio bih. ■

RUI CÓIAS Postoji nekoliko Europa

Gotovo je nemoguće odrediti geografske i povijesne granice Europe, kao što je neodrediv početak i kraj srednje Europe ili kartografski okvir Balkana. Važna je dimenzija unutrašnjosti, poistovjećivanje s mjestom – u tom smislu postoji ideja o Europi, kao i, naprimjer, o Balkanu

RUI CÓIAS, jedan od najistaknutijih portugalskih pjesnika, privukao je pažnju kritike i čitatelja već prvim knjigama poezije, 'A Função do Geógrafo' (Funkcija geografa) i 'A Ordem do Mundo' (Poredak svijeta) koja je proširenom izdanju objavljena u izdavačkoj kući L' Harmattan pod naslovom 'L'ordre du monde'. Njegova knjiga poezije, 'La Nature de La Vie' (Priroda života) tiskana je u dvojezičnom portugalsko/francuskom izdanju, a za knjigu pjesama 'Europa', u koju je uvršten ciklus o Prvom svjetskom ratu u Francuskoj, dobio je stipendiju francuskog Ministarstva kulture i komunikacije. Njegova je poezija prevedena na španjolski ('Las Márgenes Sombrias'/Sjenovite margine), nizozemski ('Laat de stilte'/Dopustite tišinu) i makedonski jezik ('Европа и други песни'/Europa i druge pjesme). Povod za ovaj razgovor je temat o Balkanu, objavljen početkom ove godine, što ga je Rui Cóiias priredio za časopis i portal za međunarodnu poeziju Verseville.

Vaš uvodni esej u tematu časopisa za poeziju Verseville naslovljen 'Balkan, geografija, memorija, poezija' započinje pitanjima i dvojbama. 'Nije lako odrediti sliku Balkana', napisali ste, a zatim se u propitivanju postupno pojavljuje ova, nazovimo je tako, regija na golemom prostoru od Slovenije i Mađarske do Albanije i Grčke, i jednako vrtoglavom vremenskom rasponu od Ovidija do suvremenih pjesnika i umjetnika. Možete li za početak pojasniti vaš interes, pa i fascinaciju Balkanom?

Europa je, paradoksalno, u meni uvijek bula dila taj osjećaj udaljenosti. Udaljenosti kao vremenske, geografske i povijesne čežnje. Rekao bih da je Europa oduvijek bila i bit će moja sudbina, okupira me kao što se netko cijeli život bavi proučavanjem jednog autora ili filozofa. U Europi su oduvijek postojali posebni krajevi, a mene su privlačila udaljena područja iza planina, Balkan koji je razdvaja od Azije. Na početnim putovanjima po Balkanu, meni koji dolazim s drugog,

Pirenejskog poluotoka na suprotnom kraju Europe, bio je to skriveni svijet, možda i zbog pomnog čitanja putopisa REBECCE WEST, 'Crno janje i sivi sokol', kao i prvih knjiga koje sam pročitao o Balkanu, ANDRIĆEVE 'Na Drini ćuprija', KAPLANOVIH 'Balkanskih duhova' i MATVEJEVIĆEVOG 'Mediterranskog brevijara'. Od Matvejevića, iz njegove filozofske, poetske i geografske rasprave o Mediteranu prepune sjećanja i prizora Balkana, saznao sam za obale i luke, Hercegovinu i Vojvodinu, za vjetrove u Grčkoj i kišu u zagrebačkim parkovima. Neza boravan je osjećaj lakoće i ispunjenosti kad sam u mladosti sa suprugom u suton lutao pustim cestama po Dalmaciji i Istri. Čitajući zatim tekstove TONYJA JUDTA o iscrtaivanju granica srednje Europe, razmišljao sam gdje bi bile granice Balkana. Na jednom putovanju, prešli smo cestu iznad Kotora i s juga krenuli po Bosni sve do Sarajeva, gdje smo stigavši kasno navečer začuli pjesmu mujezina koja se širila po okolnim brdima, pozivajući nas odnekud duboko u nama te smo kao u zrcalu gledali kako protječu naši životi. Melankolične balkanske pjesme nazivaju se sevdalinke, po terminu iz arapske poezije u značenju nedostatka, odsutnosti, iz kojeg također dolazi portugalska riječ *saudade*.

Fascinaciju Balkanom bitno određuje koncepcija granice, granice kao sudbine i realnosti, kao geografske i mentalne točke. A to sam povezao s fukoovskom idejom o mreži preklapanja, sličnostima između krajeva i njihovih obilježja, ozračju povezanosti jer ih uspoređujemo i u tome uvijek iznova nalazimo posebno mjesto, okvir ili ponavljanje drugog – dakle, naš prijašnji ili naknadni odraz. To je, za mene, dublje značenje granica. Balkan je onda mogućnost istraživanja naših identiteta na putovanjima po tim krajevima ispunjenim našim sjećanjima. Možda zbog toga obale Hvara, ceste u Makedoniji i Albaniji, krševite planine sjeverne Grčke i pravoslavni manastiri u Srbiji zajedno ocrtavaju sjenu našeg lica, u njima shvaćamo naše osobne sudbine i naposljetku protok povijesti. Dubinski identitet Balkana potaknuo me je na ova razmišljanja, jer nije li ljepota putovanja zapravo u projekciji naše konačnosti i smrtnosti?

Gdje Balkan počinje i završava?

Također ste u uvodu pisali o 'čudnom biću' koje 'lebdi u nama' i 'konstituirao Balkan'. O kakvom se procesu tu radi?

A što je zapravo Balkan? Gdje započinje i gdje završava? Što su za nas koji živimo na kraju njem zapadu Europe ta područja koja nas prenose na daleka mjesta u vremenu i prostoru? Kao da iznad nas struje sjećanja, onaj protok svijest o kojem je pisao BERGSON. Katkad to nije samo prizor i slika pred nama već egzistencijalni ili psihološki obzor koji obuhvaća unutrašnje i izvanjsko. Balkan je često u mojim čitanjima i putovanjima ta igra sjena i odraza. Mogu li se melankolične i mračne pjesme o progonu i smrti, koje smo čuli i koje nas uvijek prate, pronaći ne samo kod slavenskih naroda nego i dalje na istoku u Aziji? Ostavlja li Balkan u nama trag oproštaja, brodoloma na obali na koju smo se nasukali ne vjerujući u povratak? Možda svoja tijela ostavljamo posvuda gdje smo bili, kao da smo ondje živjeli i dočekali smrt. Kako shvatiti da nešto više ne postoji, izgubljeno je i daleko, pretvara se u odjek, odjek koji upravo sad čujemo? U razmišljanjima o Balkanskom poluotoku iz moje udaljenosti pojavljuje se neka tajna bliska onoj za kojom

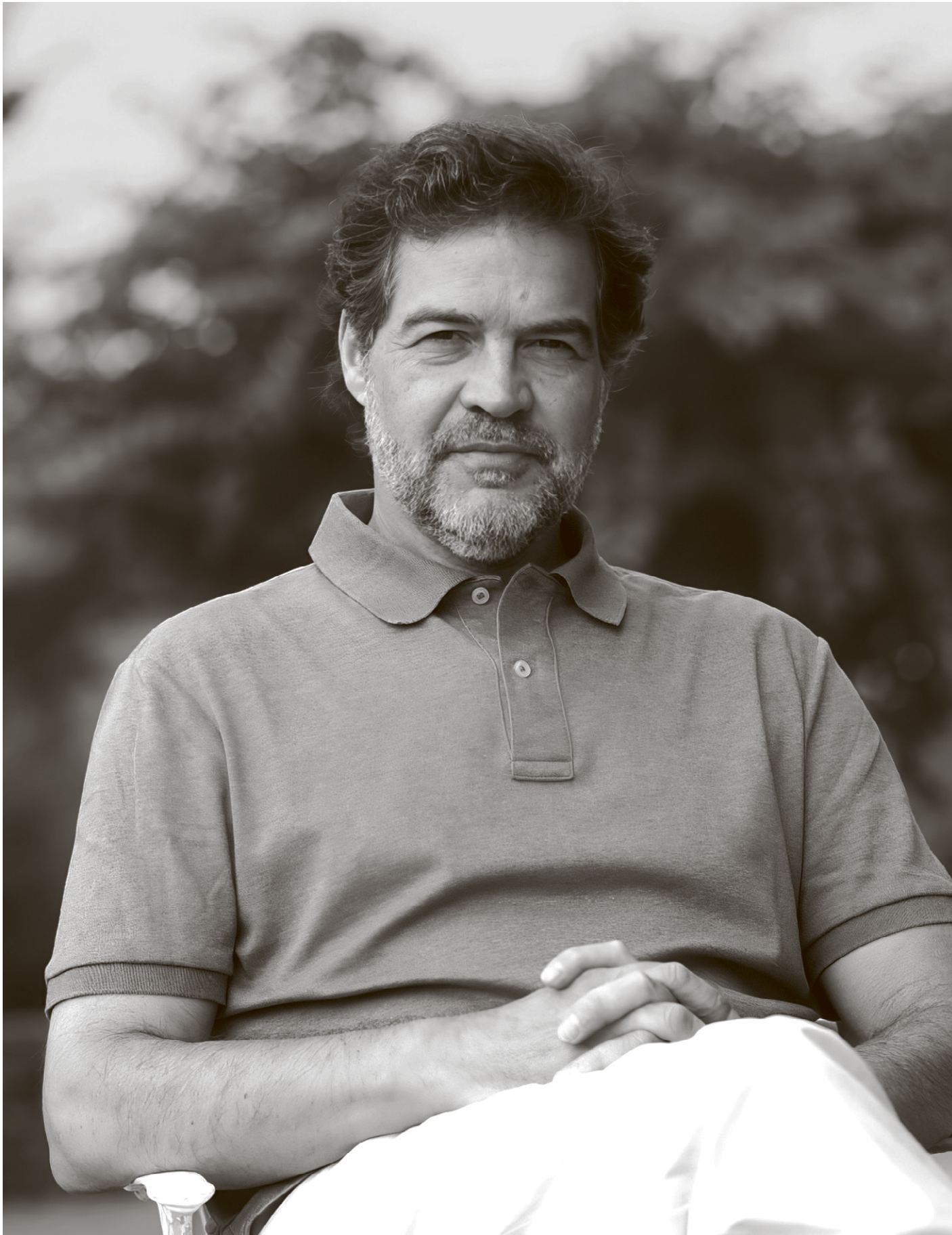
U nama uvijek lebdi zamisao da smo se na Balkanu zatekli u rubnom vremenu, da smo između povijesnih razdoblja i možemo sagledati kraj jednog i početak drugog razdoblja. Ili granicu između carstava, krajinu koja se, kao i čovjekova narav, mijenja tijekom stoljeća

su u Otomanskom Carstvu, po krajolicima istoka, tragali zapadnjački putnici i pjesnici krajem 19. i početkom 20. stoljeća. S druge strane, u nama uvijek lebdi zamisao da smo se na Balkanu zatekli u rubnom vremenu, da smo između povijesnih razdoblja i možemo sagledati kraj jednog i početak drugog razdoblja. Ili granicu između carstava, *krajinu* koja se, kao i čovjekova narav, mijenja tijekom stoljeća.

Kao u filmovima THEA ANGELOPOULOSA, Balkan ima kadencu s kojom je prošlost, pa i naša osobna, živa, ritam sudara krajeva i jezika kad iz katoličkog ulazimo u pravoslavni i islamski svijet, u fragmentiranu ukupnost zvukova i ljudi, propuštenih i ostvarenih susreta. U putovanju koje uvijek prati taj spori, recitativni ritam ponekad imamo ulogu geografa i hodamo iz doline prema planinama, iz dina i šuma dolazimo na sunčane otoke ili u gradove Vlaške, kad se krajolici i misli kristaliziraju po cestama sjećanja, u mjestima koja pokušavamo zadržati dok protječu. Traganje nikad ne prestaje, dok stojiš na nekom mjestu, željezničkoj stanici, popodne na cesti, u nekoj kući dok šuma tone u tamu. Ove nas slike, žive i prisutne na Balkanu, uvijek progone, u njima se to treperavo biće, kao što je rekao BORGES, urezuje u naše lice.

Čini se da se u promatranju Mediterana s drugog kraja, na rubu Pireneja, pojavljuju neke druge 'daleke dubine' i svjetovi, predodžbe o 'ruševinama' i 'izvorima', kako ste napisali. Spominjete Waltera Benjamina, koji kaže da, poput putnika koji su u 19. stoljeću posjećivali Konstantinopol, oni koji dolaze izvana sve to zapravo ne mogu vidjeti.

Mjesta na kojima smo bili obilježavaju naš život. Možda je smrt ono što sve spaja, jer je sve međusobno povezano. A to je osnovna zamisao u mojim knjigama. U vezi moje knjige 'Las Márgenes Sombrias', koju sam objavio u Meksiku, kritika je upravo to zamijetila, to pitanje i vezu putovanja i smrti, kako je sve povezano nevidljivim linijama, usporednim točkama, kao da su svi događaji iz života okupljeni na jednom mjestu, a ovdje je to Balkan. Što preostaje kad sve drugo nestane? Zar se na svojim putovanjima i mjestima koja smo vidjeli ne suočavamo sa svojim ponorima i suprotnostima? Jedan dan, sada je to prošlost, pamtim zbog zavoja rijeke i vlaka koji ocrtava taj zavoj, a

doživljen je kao najljepše mjesto i granica. Uz rijeke Savu i Drinu prisjećam se Tagusa u Portugalu, godinama kasnije jednog zagebačkog parka i zatim spore plovidbe uz grčke otoke o kojoj smo razmišljali u Kavalu, čekajući odlazak na istok. To je skica sjećanja, uvijek nedovršena. Uvijek je u njoj neki budući oblik i stoga sjena propasti, razvalina. Na tome se zasniva ono za što možemo reći da je lijepo, što predstavlja ljepotu, kao što je rekao JOHN RUSKIN, a to je i središnja zamisao u knjigama W. G. SEBALDA.

Ljepota nije savršena, već nestaje, blijedi, naziremo je obavijenu melankolijom nestanka. O tome je pisao ORHAN PAMUK u knjizi 'Istanbul', u kojoj je opisao turski *hüzun* (melankoliju). Ljepota je nasumična, slučajna, pojavljuje se ondje gdje trava raste pokraj trošnih zidova džamije, u zapuštenim kvartovima, uz ruševine gradskih zidina, a njihove stanovnike zacijelo pritišće siromaštvo i nemoć. Hoću reći, morate biti BENJAMINOV 'stranac' među tim ruševi-

nama da uvidite njihovu melankoliju, kao što su putnici htjeli osjetiti ozračje istoka u Konstantinopolu. Možda i ja griješim u vezi Balkana, s obzirom na to da su na moje viđenje bitno utjecali književnost, poezija i film. I moje shvaćanje rata sigurno je drugačije nego za one koji su ga proživjeli. Benjamin tvrdi da se ljepota ruina mijenja ovisno o promatraču, premda se također potpuno slažem s Ruskinom.

Višestrukost Europe i Balkana

Za vašu knjigu pjesma 'Europa' kritičari su rekli da je obuhvatno razmatranje koncepcije i granica Europe koja se postupno razotkriva. Poput Balkana, a to je od brojnih ideja o Europi, Europa kao takva, u mnoštvu slojeva, kao u vašem spoju upečatljivih metafora, o sudbini i kartografiji. Je li takva i danas kad su podjele u Europe

na sjever i jug, na istok i zapad, vjerojatno najvidljivije i najdublje?

Knjiga 'Europa' je razmišljanje o sjećanju, povijesnom i osobnom, o idejama granice i gubitka, o nestajanju i vremenu, ljubavi i smrti. U stvarnosti, sve je povezano, naša veza s poviješću živi u slikama koje su nam već usađene. Međutim, istina nije u navodno velikim događajima i povijesnim analizama, već se pronalazi u detaljima, na spojevima, u prašini i vjetru koji brazda brda i šiba kuće. Istina je u onoj kući na kraju ulice za koju nitko ne zna, o kojoj RILKE govori. Stoga realnost nije logična; povezana je s marginama vremena, s onim što ne shvaćamo, kao obavijena maglom koja struji iznad krošnji. Sebald je upitao zbog čega vrijeme na jednom mjestu stoji i blijedi, a drugdje nezaustavljivo juri naprijed. Postoji nekoliko Europa, ideja o Europi. Gotovo je nemoguće odrediti njene geografske i povijesne granice, kao što je neodrediv početak i kraj srednje Europe ili kartografski okvir Balkana. Važna je dimenzija unutrašnjosti,

poistovjećivanje s mjestom – u tom smislu postoji ideja o Europi, kao i, naprimjer, o Balkanu. Kriza kroz koju prolazimo također je kriza naše sposobnosti viđenja povijesti, a jedan je od uzroka i naša hiperaktivnost.

Kritičar i prevoditelj Richard Zenith, koji je napisao utjecajnu biografiju Fernanda Pessoae i preveo mnoge njegove knjige, kaže je da vaša poezija golemi teritorij po kojem putujete i stvarate poveznice bez iluzije da je moguće objasniti poređak svijeta. Drugi kritičari smatraju da je vaša poezija meditativna, ali zamijetio sam afirmaciju konkretnog iskazanu činjenicama, u vrlo jasnim dojmovima i situacijama gdje se prelamaju osobna i kolektivna iskustva.

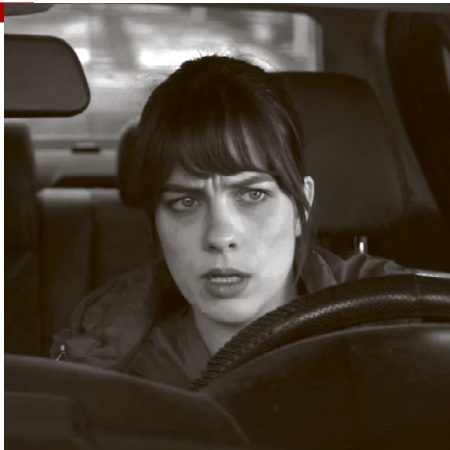
Mislim da uvijek pišem istu knjigu, iste pjesme – kao da te knjige sačinjavaju i razvijaju jednu temu, jednu zamisao. U biti, uvijek govorim o istoj stvari: i vrijeme sadašnje i vrijeme prošlo prisutno je u vremenu budućem, kao što je rekao T. S. ELIOT. Putovanje je važno u mojim knjigama, krajolici

Povijest Europe je povijest melankolije, prelaska granica, putovanja po sunčanim i krvavim predjelima, to su vojne bolnice, rat kao slika vremena, Breughelove slike, glazba i fotografije, zablude i sutoni, kao u nekoj velikoj elegiji, utočište izgubljeno na cestama po kojima se krećemo, a prije svega ono što gubimo

potiču na kontemplaciju o prirodi i njenom bitnom utjecaju na čovjeka, a rekao bih da je to stanoviti moderni odjek romantizma. U pozadini nekih mojih pjesama su staze, jezera i ravnice u hladnim tonovima, vjerojatno pod utjecajem meni važnog pjesnika GÖEFFREYJA HILLA, kao i velikog, nedavno preminulog portugalskog pjesnika, NUNA JÚDICEA. Prošlost, sadašnjost i budućnost ista su dimenzija, složena, zgusnuta, eliptična, kao i naši životi. Reference koje ste spomenuli čitateljima će možda poslužiti kao mentalna skripta za nova mapiranja u pjesmi u zajedničkom razmišljanju povodom geografskih citata. Zbog toga pjesme traže konkretnost, situacije i događaje iz prošlosti. Povijest Europe je povijest melankolije, prelaska granica, putovanja po sunčanim i krvavim predjelima, to su vojne bolnice, rat kao slika vremena, BREUGHELOVE slike, glazba i fotografije, zablude i sutoni, kao u nekoj velikoj elegiji, utočište izgubljeno na cestama po kojima se krećemo, a prije svega ono što gubimo. ■

Balkanika: Tamna strana (r: Marin Mamuza)

(2025.)

PIŠE Damir Radić

Gluma brojnog ansambla je korektna do izrazito solidna

Uspjeh van sustava

Bilo bi bezobrazno tražiti više od izvansistemski pro- duciranog filma

KREIRANJE dugometražnog igranog filma silno je zahtjevno, usporedivo možda jedino s arhitektonskim kreiranjem neke jako složene građevine – recimo, katedrale. Jedan od razloga zahtjevnosti je i taj što film i arhitektura najčešće nisu samo umjetnost nego i posao koji traži veliku financijsku potporu. Zato se dugometražni igrani filmovi izrazito dominantno proizvode sistemski, u organiziranoj kinematografiji, bila ona primarno komercijalno orijentirana poput holivudske ili umjetnički poput evropske. I zato svaki dugometražni igrani film nastao izvan sistema, vlastitim i sredstvima prijatelja i sponzora onih koji su ga zamislili i realizirali, zaslužuje poštovanje neovisno o kvalitativnim dometima, jer riječ je o doista nesvakidašnjem pothvatu. U Hrvatskoj je snimljeno nekoliko desetaka takvih filmova, od kojih nemali dio izvedbeno amaterski, no nije lako sjetiti se izvansistemskog dugometražnog igranog filma nastalog na postjugoslavenskom prostoru koji bi bio usporediv s onim aktualnim bosanskohercegovačkim nazvanim ‘Balkanika: Tamna strana’. Riječ je o produkcijski (ali i kreativno) vrlo ambiciozno postavljenom akcijskom krimiću s nemalo dramskih i podosta humornih elemenata, čija proizvodnja unutar službenih kinematografija s ovih prostora vjerojatno ne bi koštala manje od milijun i pol eura. Autori i producenti tog filma, livanjska braća MAMUZA – režiser i producent MARIN te scenarist, producent i glavni glumac LUKA – uspjeli su ga proizvesti za 350 tisuća eura. Iznos je to gotovo šokantno malen u kontekstu organizirane kinematografije, a jako velik u kontekstu one nesistemske. No tko su uopće braća Mamuza i koji su konačni kvalitativni dometi njihova nesvakidašnjeg pothvata?

Marin i Luka Mamuza prvotno su privukli pažnju humornim videozapisima na YouTubeu, a potom 2022. igranom žanrovskom petodijelnom TV-serijom ‘Balkanika’, također plasiranom na internetu, čija je pilot-epizoda

na YouTubeu dosad skupila oko milijun i pol pregleda. Glavni likovi serije, sitni livanjski kriminalci Struja i Bakar, koje su dostatno uvjerljivo utjelovili naturščici Luka Mamuza i IVAN ŠAGOLJ, nositelji su radnje i u filmu ‘Balkanika: Tamna strana’, projekta pokrenutog nakon odličnog prijema nizanke. U film su prebačeni i dva glavna ženska lika, Sirijka Layla u limitiranoj izvedbi ANE POPOVIĆ (također naturščica) te SPLICANKA Dora, koju jako dobro igra profesionalna glumica ANA URŠULA NAJEV (najpoznatija iz sapunice ‘Kumovi’), kao i par muških *sidekickova* te opaki kriminalni boss, a od većih glumačkih faca SLAVEN KNEZOVIĆ kao bitan kriminalac, te je pridodan GORAN GRGIĆ kao aspirant na mjesto glavnog kriminalca. Također, ponovo je (korektno izvedenu) *cameo* rolu dobio kontroverzni poduzetnik MATE RIMAC. Ono što je serijom navješteno, a to je da je riječ o proizvodu koji itekako nadmašuje granice amaterizma, premda od njega nije sasvim imun, filmom je potvrđeno. ‘Balkanika: Tamna strana’ želi i uspijeva biti svojevrsna varijanta precijenjenog akcijsko-kriminalnog filmskog diptiha i TV-serije ‘Južni vetar’ MILOŠA AVRAMOVIĆA, s elementima filma ‘Divljaci’ DARIJA LONJAKA (motiv islamističkih terorista), no dok su te proizvode radili profesionalci u profesionalnim uvjetima unutar sistema, braća Mamuza – dakle, amateri – slične kvalitativne dosege ostvaruju izvan sustava, što njihov uradak čini kudikamo impresivnijim. ‘Balkanika: Tamna strana’ karkvoćom je korektan film koji kontekstualno fascinira smjelošću složene i dobro vođene naracije s više fabularnih nizova i mnoštvom likova (montažu potpisuje iskusni profesionalac IVAN ŽIVALJ), režija je kompetentna (s izuzetkom, srećom rijetkih, akcijskih scena), fotografija mladog HRVOJA BAZINE (‘Zagrebački ekvinocij’) kontekstualno atraktivna, a gluma brojnog ansambla korektna do izrazito solidna. Tražiti više od tako zahtjevno postavljenog filma ostvarenog izvan sistema, s autorima neprofesionalcima, bilo bi pretjerano i zapravo bezobrazno. ■

Edmond Rostand: Cyrano de Bergerac (r: Aleksandar Popovski)

(GDK Gavella)

Svi glumci su na visokom nivou, ali Ozren Grabarić je fascinant (Foto: Ivan Idžojtić/GDK Gavella)

Promašeni ziceri

Predstava koja ne stupa u dijalog s današnjim vre- menom

SAMBIVALENTNIM doživljajem, između fascinantnog i bljedunjavog, izašli smo iz dvorane zagrebačkog kazališta Gavella nakon premijere predstave ‘Cyrano de Bergerac’, prema komadu EDMONDA ROSTANDA i u režiji ALEKSANDRA POPOVSKOG. Ono što je zaista bilo fascinantno jest gluma OZRENA GRABARIĆA u naslovnoj ulozi, koji je po tko zna koji put demonstrirao superiornost svoje igre, dokazujući prilično važnu činjenicu da je on taj rasni i bogomdani glumac koji je izrastao baš na ovome tlu. U Zagrebu je on bez svake sumnje neokrunjeni kralj teatra, ali Grabarić prilično dobro poznaju i u Beogradu. Odigrao je maestralno u posljednjih pet sezona nekoliko glavnih rola u Beogradskom dramskom pozorištu, u predstavama ‘Švejk’, ‘Čovjek-slón’, ‘Ružni, prljavi, zli’, ‘Demokratija’, ‘Prafaust’... Publika ga voli, kolege ga obožavaju. Zagrebačka publika tradicionalno pak nije baš izdašna kada su u pitanju gromoglasni aplauzi, ali kada se na kraju ove izvedbe pred njima poklonio Ozren Grabarić, koji je tumačio lik tog hrabrog viteza dugoga nosa – čitava je dvorana doslovno ustala. Cjelokupni ansambl Gavelle u ovoj predstavi igrao je na visokom nivou, kako i doliči teatru takvog renomea, ali stojeće ovacije bile su posvećene samo njemu. U čemu je tajna Grabarićeve igre? Tajna je svakako u njegovom talentu, a talent je teško opisati: Grabarić je jednostavno glumački čarobnjak prvoga reda. Drugo, Grabarić je jako posvećen glumac i, koliko znamo, u posljednjih 20 godina nijednoj ulozi nije prilazio tek tako, nego do kraja i s velikim trudom. Konačno, što je to tako šarmantno kada se gleda kako to Grabarić radi na sceni? Pa on uvijek jest ono što igra, do najsitnijih detalja, ali Grabarić je uvijek i malo odmaknut od vlastite uloge – kao da sam sebe gleda dok glumi i pritom se pomalo smješka. To može samo glumac koji je potpuno ovladao svojom vještinom, koji je lucidan i duhovit i koji silno voli ono što radi.

S druge strane, bilo je nekoliko zvučnih i vizualnih doskočica (scenografija ogromnog nosa VANJE MAGIĆA, muzika MARJANA NEČAKA i kostimi MARITE ČOPO i MIJE POPOVSKE), ali u cjelini je ova predstava bljedunjava jer se nije se odmaknula od tradicionalne romantične priče o odvažnom vitezu iz 17. vijeka koji prkosi svim licemjerima ovoga svijeta, pati zbog neuzvraćene ljubavi i na kraju umire odbačen od društva. Problem je u tome što kazalište nije muzej, nego se igra samo večeras. Već sutra će izbiti nove dramatične okolnosti i publika će doći u teatar da traži odgovore na ta pitanja. A vrijeme je danas takvo, gotovo na granici histerije, da nas ono tjera da se na njega neprestano referiramo. Nogometnim rječnikom rečeno, današnji ‘Cyrano de Bergerac’ imao je barem četiri zicera s kojima je mogao poentirati na ono što se oko nas događa i to je – propustio. Prvo, ova predstava govori o ratu, kojeg smo se mi u stvarnosti već do sita nagutali i bojimo se da nas oni još gori tek očekuju. Zašto današnji ‘Cyrano’, pričajući o hrabrom i neustrašivom vitezu, ne pravi diskretnu poveznicu s današnjom ratnom traumom svih nas? Drugo, vitez Cyrano je kritičar društva, i treće, on je majstor retoričkog nadmetanja. Mi danas ne živimo u vremenu polemike, nego u doba mržnje. O svemu tome u ovoj predstavi – ni mukaet. Konačno, Cyrano je vitez ljubavi, a o ljubavi bi danas trebalo vikati na svim ulicama i trgovima jer smo evidentno odmaknuli jako daleko od refrena *love is in the air*, koji je označavao čitavu generaciju sretnih ljudi, svijeta i života. Takvog dijaloga s današnjim vremenom u ovoj predstavi nije bilo. ■

PREPORUKE: MUZIKA

Model/Actriz:
Pirouette

(True Panther Records i Dirty Hit)

NJUJORSKI bend Model/Actriz predstavio se 2023. hvaljenim debijem ‘Dogsbody’, hibridom postpunka, industriala, noise rocka i otvoreno queer estetike, u pravilu atipične za navedene žanrove. Njihov drugi album ‘Pirouette’ ne predstavlja preveliki odmak od zacrtanog smjera, no predstavlja jasniju autorsku namjeru. Plesni dijelovi još su plesniji, oslonjeni na iznimnu motoričnost ritam sekcije i atmosferske gitarske zahvate, dok su ‘mekši’ dijelovi tiši, intimniji i izravniji. Unutar tih ekstrema vokalist COLE HADEN ostaje središte benda, nervozna ljudskost zarobljena u ustrajnim ritmovima i gustim slojevima zvuka. Pjesme poput ‘Diva’, ‘Cinderella’ ili ‘Acid Rain’ bave se različitim aspektima tjelesnosti i identiteta, sazrijevanja i prihvatanja. Haden neprekidno izmjenjuje metafore, popkulturne reference i dnevničku izravnost, čime stvara razlomljeni, ali vrlo sugestivni i dojmljiv narativ u kojem neprekidno isprepliće elemente prošlosti i sadašnjosti. Zahvaljujući takvom pristupu, Model/Actriz nastavlja izbjeavati klišeje glasnog rocka i još jednom dokazuju da u abrazivnim, agresivnim gitarskim žanrovima ima mjesta za ideje i pristupe kilometrima daleko od performativnog mačizma i jedva prikrivene frustracije.

Jane Remover:
Revengeseekerz

(DeadAir)

ZADNJIH nekoliko godina JANE REMOVER se nametnula kao jedna od najzanimljivijih pojava na granici između eksperimentalne i pop glazbe. Na pragu adolescencije se pod imenom DLTZK predstavila iznimno hvaljenim albumom

‘Frailty’, koji je s lakoćom spojio emo nostalgiju i neograničene mogućnosti digitalne produkcije, da bi pod novim imenom objavila ‘Census Designated’, intimistički shoegaze album koji ju je predstavio kao svojevrsnu digitalnu kantautoricu. Sudeći po ‘Revengeseekerz’, taj smjer je u velikom dijelu ostavljen za *side* projekt Venturing čiji je album ‘Ghostholding’, objavljen ranije ove godine, prepun delikatnog sobnog indie rocka u izravnoj suprotnosti s pre-

plavljujućim maksimalizmom ovog albuma. Pojednostavljeno rečeno, ‘Revengeseekerz’ zvuči kao internet. Tisuće zvukova se istodobno slijeva na slušatelja. Dijalozi iz videoigara, distorzirani sintesajzeri pomiješani sa semplovima slomljenog stakla, ritmovi koji u nekoliko sekundi potpuno žanrovski mutiraju i *autotuneom* pojačan vokal samo dodatno naglašavaju posvemašnji digitalni kaos kao osnovni sastojak ovog albuma pored kojeg se većina onog što se naziva hyperpopom odjednom čini manje *hyper*. Album ni u jednom trenutku ne pokušava napraviti kompromis sa slušateljem. Ako vas ne ‘kupi’ prvom minutom uvodne ‘Twice Removed’, slobodno možete pritisnuti *skip*. Istodobno, njegova nesputana digitalna euforija podsjeća na to koliko nas tehnologija zapravo može osloboditi, ali samo ako je ne zatvorimo u nametnute okvire pravila i ponavljanja uspostavljenih obrazaca.

aya: *hexed!*

(Hyperdub)

THEY had me out on a witch hunt when I found myself’, završni stih uvodne ‘I Am the Pipe I Hit Myself With’, predstavlja bit iznimno hvaljenog drugog albuma ove britanske producentice i vokalistice. Glazbeno gledano, ‘hexed!’ je dekonstrukcija klupske glazbe, noisera, metalcorea i kojekakvih drugih sastojaka. Pjesme su namjerno iščašene, prepune distorzija, naglih

prijelaza, namjerno neprecizno odrezanih *loopova*. Vokal je neprekidno između govora i repanja, vriska i šaptanja, obično na vrlo sigurnoj udaljenosti od onog što bismo mogli opisati kao tradicionalno pjevanje. Aya tijekom cijelog albuma koristi oblikovanje zvuka kao glavno pripovjedačko sredstvo. Osjećaji i događaji koje riječi ne mogu opisati implicirani su u zvuku koji elemente naznačene u naslovima i tekstovima provlači kroz filter postapokaliptičnog srednjovjekovlja, kao u imerzivnoj i impresivnoj instrumentalnoj naslovnoj temi. Album je namjerno klaustrofobičan i tmuran, prepun osobnih i kolektivnih nesigurnosti. Njegov grubi, ‘željezni’ zvuk političan je i direktan, potpuno u skladu s globalnim društvenim trenutkom, čak i onda kad je naizgled godinama i desetljećima ispred ili iza njega. Nikad ne znaš kad stižu progonitelji.

■ Karlo Rafaneli

Direktorica Subversive
Film FestivalaDINA POKRAJAC Festivalski
format koristimo kao pokušaj
premošćivanja sukoba**Od 19. do 25. svibnja u zagrebačkoj Kinoteci i Dokukinu KIC održava se 18. Subversive Film Festival. Koje vam je teme bilo važno otvoriti ove godine?**

Bilo nam je bitno okupiti autore i autorice koji/e se opiru ekonomizaciji i dehumanizaciji filmske umjetnosti te biraju kritičku refleksiju i duh eksperimentiranja namjesto lažne neutralnosti i konvencionalnih formi, zagovarajući klasnu, rasnu, generacijsku i kulturnu uzajamnost namjesto šutnje i suučesništva u suvremenim nekropolitikama. Ovogodišnja je tema ‘Doba sukoba: eskalirajući ratovi, globalne migracije’, no u odabranim filmovima eskalaciju rata i vojnih sukoba prikazujemo posredno, a fokusiramo se na problematiziranje sukoba u širem smislu – kao psihičke borbe unutar pojedinca i nemogućnosti usklađivanja različitih perspektiva i interesa unutar društva. Festivalski format koristimo kao pokušaj premošćivanja sukoba kroz poticajne susrete i promišljanje pokretnih slika kao oruđa emancipacije.

Svijet je u kriznoj spirali sukoba, nasilja, ekonomske nejednakosti i ekološke devastacije. Koje primjere angažirane filmske prakse biste izdvojili kao filmsku ‘čitan-ku’ za ovo doba?

U programu je zastupljen čitav niz važnih autorskih imena koja prakticiraju društvenu, političku i ekonomsku kritiku svakodnevice – od neumornog kroničara britanske radničke klase MIKEA LEIGHA, preko jednog od najvećih svjetskih dokumentarista JOSHUE OPPENHEIMERA do začetnika doku-drame ŽELIMIRA ŽILNIKA, čiji filmovi obrađuju probleme izbjeglištva, migracija i društvenih turbulencija u proširenoj Europi. Tu je i nova politička satira rumunjskog filmaša RADUA JUDEA, ali posebno bih istaknula prvu regionalnu retrospektivu libanonsko-francuske filmašice i ratne reporterke JOCELYNE SAAB, naslovljenu ‘Neukroćeno sjećanje’. Zaronivši u njezinu pedesetogodišnju karijeru, otkrit ćemo djelo ove pionirke arapske kinematografije i teme kojima pri-

Foto: Sanja Bistričić Srića

stupa s velikim uvjerenjem, od protivljenja ratu do obrane prava žena na kontrolu nad vlastitim tijelima; od kritike odnosa između Istoka i Zapada do neustrašivog svjedočenja svijetu koji se raspada.

Palestina i genocid u Gazi spadaju među najurgentnije teme aktualnog trenutka. Kako se prelamaju u filmskom svijetu – koliko je cenzure, koliko pozitivnih primjera solidarnosti?

Nažalost, više je prvog nego drugog. Stoga smo u sklopu programa odlučili organizirati panel ‘Filmski festivali u doba genocida’, u kojem ćemo propitati mogućnosti angažirane filmske proizvodnje te kustoskih i reprezentacijskih politika koje se protive prisvajanju borbene slike i normalizaciji sudjelovanja naših vlada u genocidnim politikama kroz podršku i različite oblike suradnje s Izraelom. U panelu će sudjelovati i BILGE EMIROĞLU, predstavnica inicijative Strike on Berlinale, koja je ove godine pozvala na bojkot jednog od najvećih svjetskih filmskih festivala, ali i ponudila poticajnu alternativu. Održan je dobro posjećen program u kojem su bili zastupljeni cenzurirani filmovi i filmovi koje su autori/ce povukli/e s ovogodišnjeg Berlinalea zbog stava festivalske uprave prema palestinskom pitanju.

■ Lujo Parežanin

KVADRAT

Prijedlog zakona o mirovinskom dodatku za iznimna umjetnička postignuća pao je prošle nedjelje na referendumu u Sloveniji, na kojem mu se usprotivilo čak 92 posto glasača, uz 26-postotnu izlaznost. Rezultat je to JANŠINE i SDS-ove kampanje koja se, umjesto relevantnom raspravom o kriterijima, bavila prozivanjem ‘degenerirane’ suvremene umjetnosti.

■ L. P.

Foto: Žiga Živilović jr./PIXSELL/F.A. BOBO

Укус није сукус

Књига '60 откуцаја – глазбена лектира' остаје у оквирима селф-хелп наратива самопобољшања кроз култивирање глазбеног укуса, држећи се притом зихерашког избора пјесама који може само утврдити постојеће границе, а врло тешко их проширити или преиспитати

Психолог Борис Јокић постао је познат широј јавности прије неких десетак година као водитељ несугласних цјеловите курикуларне реформе. Након њеног крајоцка под налетом деснице Јокић је остао присутан у јавности у наизглед потпуно различитим улогама. Било да се налази у ципелама политичког коментатора или страственог заљубљеника у глазбу, Јокић увијек дјелује као смирен, благ и артикулиран тип којег је лако уклопити у цијели низ друштвених прилика, од концерата у Мочвари до коментирања изборних резултата на телевизији. Не чуди стога да је његова прва популарно-публицистичка књига '60 откуцаја', објављена средином травња у наклади глазбене књижаре Рокмарк, која се задњих година све више профилира и у накламничком свијету, изазвала широк медијски интерес ријетко резервиран за штиво које носи поднаслов 'глазбена лектира'. Настала на темељу предавања у загребачкој Школи примијењене умјетности и дизајна, Јокићева књига је мјешавина глазбеног новинарства, мемоарске прозе, друштвеног коментара, педагогије и још којегчега. У интервјуима у поводу изласка књиге за наслове су извучене алармистичке фразе попут 'само троје студената од 60 је знало тко је Џони Штулић', 'данашњи клинци не знају ни тко је био Дино Дворник' и сличних, чиме се Јокића потенцијално представља као искључивијег него се то досад чинило када су у питању генерацијске подјеле, али и пуно оштријег и задртијег него што га представља и сама књига, која је, успут буди речено, илустрирана врло симпатичним радовима истих тих ученика којима се његово оригинално предавање обраћало. 'Хрватска школа панично бјежи од сувремености и младима не даје откуцаје неког лудог, храбријег срца садржаног у свима', изјављује тако примјерице Јокић у интервјуу Вечерњем листу и наставља како се ради о пјесмама за које мисли да би их сваки 17-годишњак, 57-годишњакиња и 77-годишњак требао чути. С друге стране, Јокић наводи како његова књига почива управо на идеји 'сувремености и давању младима простора слободе'. Но он у својим текстовима не одговара на питање зашто су одабране баш те пјесме, а ни зашто би их требала чути пангенерацијска публика на коју тако амбициозно циља.

Лектира која не оправдава јасно свој избор

Већ у првом тексту о 'Стеј фри' бенда Клеш Јокић пише како би њихов најпознатији албум 'Лондон Колинг' из 1979. требало имати 'свако кућанство које држи до себе'. Оваквим и сличним реченицама Јокић (рођен 1976.) се заправо аута као још једно 'сретно дијете'. Иако је кроз текстове и наступе сасвим јасно да му образовање и опћенито хуманистички хабитус који заступа не допуштају да заглиби у рокистичкој догми електричне гитаре као вјечног пламена модернизма и урбане културе, свеједно је видљиво да је његов хоризонт обликован специфичним постнововалним друштвеним контекстом у којем се имплицитно или експлицитно у једном, данас је сасвим јасно мањем дијелу друштва сматрало да је нашироко схваћени 'урбани' укус супериоран оном 'руралном', што год то било. Зачудно је стога да и сам аутор у осврту на 'Два смо света различита'

Томе Здравковића иступа против 'глазбених табора' и пише како 'појавом интернета, срећом, нестају границе'. Тако, примјерице, у истом даху закључује како 'средњошколци и студенти без устручавања на плејлистама уз метал и инди рок имају турбофолк и класичну глазбу' и како им то пружа право на одабир и разврставање шунда, којег има у сваком жанру, од добре глазбе. Но како онда помирити тог Јокића с оним који у споменутом интервјуу тврди како 'због тога што си затворен у алгоритме с 18 година немаш прилике чути Рамонсе да те одвале у смијех, ниси чуо Паблик енеми и Рејџ агенст де машин да знаш да ниси сам у борби и да нећеш бити сам на улици кад дође вријеме да се моћнике и корумпирани политичаре одваљује у међуножје'? Овакве изјаве одају некога тко сматра да глазба људима значи исто што и њему, да стихови имају неку беневољентну моћ

мијењања људи, па самим тиме и свијета око њих. Довољно је угулати имена Џона Лајдона или Морисеја да би се утврдило колико њихови рецентни ставови не одају некадашње 'младеначке идеале' које Јокић толико глорифицира. С друге стране, зашто не препустити новим генерацијама да откривају своје идеале и узоре, па макар се налазили далеко од оних умјетничких форми на које смо навикли или их познајемо?

На људској разини, Јокића је тешко кривити због дјечачких идеализама разасутих кроз ових двестотињак страница. Сви ми који волимо глазбу способни смо вјеровати да она може мијењати свијет, чак и кад нам се подастре милијарду супротних доказа. На концу, готово комплетна америчка глазбена индустрија није успјела зауставити реизбор Доналда Трумпа за америчког председника, а имали су и Тејло Свифт на својој страни. Оно што Јокићу, баш као ни аутору овог текста, очигледно није посве јасно јест да за већину људи популарна глазба не представља, а вјероватно није ни представљала, тако снажну идентитетску или карактерну повезницу. За много људи глазба, била она на радију, казети, *стримингу* или сутра можда на неком *неуроклауду* у властитој глави, не представља пуно више од кулисе, само још једне у низу ствари којом крате свакодневницу. Усто, тешко је повјеровати да ће нетко постати бољи човјек јер слуша БОБА ДИЛАНА, баш као што је једнако невјероватно да ће постати лошији јер слуша ЈАЛУ БРАТА и БУБУ КОРЕЛИЈА – стварање хијерархије унутар које склоност неком попкултурном производу, умјетничком дјелу или бренду тобоже говори нешто изразито битно о нашем карактеру и моралу прије свега је одраз властитих предрасуда и ограничења. Уосталом, идеја да наш укус у филму, глазби, књижевности или моди чини битан дио нашег идентитета посљедњих се година претворила у оруђе регресивних и ауторитарних политика, које се шире на наизглед безазленим, 'штреберским' темама попут Марвела и Ратова звијезда, које су безбројним 'слободомислећим' коментаторима послужиле за радикализацију адолесцентске и друге публике. Иронично је да Борис Јокић у овим текстовима кроз низ примјера показује да суштински разумије да нас то што нпр. волимо 'Најтсвиминг' Р.Е.М.-а аутоматски не чини бољом особом, но свеједно књигу оријентира око готово *селф-хелп* наратива самопобољшања кроз култивирање глазбеног укуса. Управо зато је пригодно, али и парадоксално овај текст завршити освртом на сам избор пјесама.

Оно што је, уза све племените намјере, и у самој књизи и у контексту који је прати можда највеће разочарање (уз чињеницу да Јокић у правилу врло неспретно спаја енциклопедијско-биографски и особни регистар текстова) јест то колико је ово заправо зихерашки избор, препун опћих мјеста. Ако нетко није у својих 17, 57 или 77 година налетео на 'Хероес' ДЕЈВИДА БОВИЈА, 'Све што знаш о мени' АРСЕНА ДЕДИЋА, 'Килинг ин де нејм' Рејџ агенст де машина или 'Алес гут' твф-а, разумно је претпоставити да га таква глазба једноставно превише не занима. Тешко да икаква књига или нови медији и формати конзумације глазбе могу то промијенити. Ширина и могућност избора данас сигурно нису проблем, али наша пажња и интерес су сасвим другачија прича. Књига попут ове само може утврдити и легитимизирати постојеће границе укуса, а врло тешко их проширити или преиспитати. ■

TV RAŠETANJE

Doručak
s Audrey

PIŠE Boris Rašeta

Nedjeljni jutarnji filmovi na Prvom programu skoro su savršeni, imaju samo jednu manu: emitiraju se prerano pa se, ako nemate snimalicu, morate dići u praskozorje. Dean Šoša bira klasike s kojima je nemoguće pogriješiti. U toku je ciklus sjajne Audrey Hepburn, koja je kao tinejdžerica pomagala pokretu otpora

Otvoreno, HRT,
8. svibnja, 22:07

MISLAV TOGONAL pripremio je studio za 'konklavu', s masom stolica, ali se preračunao, dovoljan mu je bio okvir ispovjedaonice! U emisiju je, naime, umjesto predviđenih sedam gostiju došao samo jedan – IVICA LOVRIĆ. Stvar je medijski ipak ispala zanimljivo. Da su došli svi, gledali bismo emisiju očekujući pičvaujz, frcanje perja, uvrede, objede, himbe... (konstruktivnu raspravu ne, prestari smo, previše je tu utakmica u nogama). Ovako je ispalo nešto sasvim drugo, 'monotona naša zvona bona', ali svi su gledali čudo neviđeno. Kako je došlo do najneobičnijeg Otvorenog svih vremena? Oprema članka u Jutarnjem sve govori: 'Totalni fijasko sučeljavanja na HRT-u: Kandidati odbili ući u studio, Lovrić debatirao sam sa sobom! Nakon što je TOMAŠEVIĆ poručio da neće doći, gostovanje u emisiji su otkazali i svi ostali kandidati – osim Lovrića'.

'U posljednjih nekoliko tjedana predizborna kampanja u Zagrebu se pretvorila u blačenje i klevete bez presedana, a ne u prezentaciju programa i nažalost uvjeren sam da će tako izgledati i večerašnja debata', kazao je Tomašević obrazlažući razloge svog nedolaska, i ljuto pogriješio – debata se čudesno transformirala u Togonalov dijalog s Lovrićem. Inače, ako pitate vašeg omiljenog TV kritičara o čemu se tu (u Zagrebu) radi, odmah ćemo vam reći: ne radi se o tome da netko detronizira Tomaševića, to će teško ići, nego da mu ukine većinu u Skupštini, a to je već moguće iako ankete kažu da nije. Tad gradonačelnik postaje Guliver kojega će Liliputanci svezati konopcima i oduzeti mu moć, a onda mu je džabe titula.

Sabrina, HRT,
11. svibnja, 7:22

NEDJELJNI jutarnji filmovi na Prvom programu su skoro savršeni, imaju samo jednu manu: emitiraju se prerano pa se, ako nemate snimalicu, morate dići u praskozorje. DEAN ŠOŠA bira klasike s kojima je nemoguće pogriješiti. U toku je ciklus sjajne AUDREY HEPBURN čiji je život sam po sebi filmičan: Drugi svjetski rat i njemačku okupaciju proživjela je u Nizozemskoj, gdje je patila od gladi. Kao tinejdžerica je pomagala pokretu otpora i održavala baletne nastupe da bi prikupila novac za borbu protiv nacista, što nije bilo baš jednostavno jer joj je otac simpatizirao nacisti, a majka je podržavala saveznike. 'Sabrina' je savršena ljubavna komedija BILLYJA WILDERA, HUMPHREY BOGART je možda najkarizmatičniji glumac Hollywooda, a Hepburn vječna djevojčica američke kinematografije, humanitarka i UNICEF-ova veleposlanica dobre volje.

'Sabrina' je drugi film u njezinom ciklusu, prvi je bio legendarni 'Doručak kod Tiffanya'

Hepburn i Holden u romantičnoj komediji 'Sabrina'
(Foto: Screenshot/HRT)

BLAKEA EDWARDSA. U ciklusu Zlatno doba Hollywooda prikazani su filmovi koje u životu ne smijete propustiti, pa bi HRT trebao – zbog mladih generacija – naći prikladne termine reprize, možda na Trećem, u ponedjeljak ili utorak popodne ili, još bolje, u *prime timeu*. A klasike ne prekidati reklamama, to je bruka i sramota.

Slike Bleiburga, YouTube

SVATKO ima pravo ne biti osobito inteligentan, pa to pravo ne možemo uskratiti ni gospodinu MARKU PERKOVIĆU, a njegova zadnja pjesma 'Slike Bleiburga' čvrst je dokaz toga. U njoj THOMPSON pjeva o 'razuzdanim hordama' i 'kolonama smrti Bleiburga'. 'Izručen je narod krvniku u ruke / Svijetu pred očima', a onda ide ključni stih: 'Iz mučeničke krvi novo sjeme niče / Devedeset prve godine'. Ta teza – kako je nova Hrvatska nikla iz Endehazije – svojedobno je bila jako popularna u Politici Express, Dugi i Sanu, zagovarali su je BRANA CRNČEVIĆ, VUK DRAŠKOVIĆ i slični likovi, ali Thompson ju je riflesao. Kao naručena iz kabineta ALEKSANDRA VUČIĆA! Perković Thompson, koji je 1991. godine imao više očiju u glavni nego zuba, sigurno se nije ubio čitajući knjige, pa ćemo mu ovdje podastri samo dva-tri pasusa iz ratnog dnevnika drniškog gradonačelnika NIKOLE NINE ADŽIJE (1875. – 1972.), koji je cijeli rat vodio zabilješke o događajima u Drnišu, Čavoglavama, Baljcima, Mirlović Polju i drugim zaselcima hrvatske Sparte, u kojoj se ubijalo i pljačkalosve u šesnaest. 'Ustaška rabota: seljaci iz Čavoglava i Kljaka tuže se na ustašku pljačku, krađu im sirotinju, blago, a grožde i kukuruze trgaju bez milosrđa. Tužili se, ali uzalud im', piše Nine Adžija, drniški gradonačelnik i brat BOŽIDARA ADŽIJE. 'Neku noć ustaše iz Zagore otjerale 30 volova i sitnog blaga, i to ustaškim obiteljima. Kome i za koga? Seljaci govore: 'Partizani nas progone jer štitimo ustaše i odlazimo u nji'ove redove, a ustaše, umjesto da nas štite, pljačkaju nas gore od partizana. Što nas partizani kažnjavaju, znamo i zašto, ali čemu naši? Zato što smo ustaše?'. 'Iz Kljaka i Čavoglava izjavljuju da su ih pozivali partizani, ali se boje stupiti u njihove redove jer će im četnici sve popaliti. Izgleda da će svi otići u ustaše.' 'Ustaše su pokušale istjerati partizane iz Mirlović Polja i Baljaka, sami se

bojali, pa pozvali u pomoć četnike i Nijemce. Njemački topovi potjerali partizane u brda Svilaje nakon što su pretrpjeli znatne gubitke.' I tako dalje i tomu slično. No, zašto Marko Perković nikad ne spominje riječ ustaše, nego samo koketira s ustaštvom? Što znali koketirati s ustaštvom? Je li to po MAJDAKOVOJ formuli 'Pazi, tako da ostanem nevin'? Je li na Bleiburgu – gdje je nesumnjivo počinjen niz ratnih zločina – izručen baš 'narod?' M. P. Thompson nikada se nije usudio u neovisnom mediju objasniti te dvojbe, a koliko ga poznajemo, ni neće. Jer mu se koketiranje, odnosno, flert, najviše isplate.

Nedjeljom u 2, HRT,
11. svibnja, 14:00

NOVI Stankovićev uređivački okvir – životne, nepolitične teme – zapravo bolje odgovara terminu od hardlajnerske tradicije. Zašto uz nedjeljnu ručak slušati političare? Zadnja emisija, makar mu to i nije bila namjera, postala je pledoaje za hrvatsku Arkadiju. U studiju smo čuli dvije osobe koje su grad zamijenile za selo, i (oduševljeno) ispričivjeđale svoja iskustva. MAJA NICOLE KOVAČEVIĆ WIESMUELLER se s obitelji odselila iz Zagreba u Vranik kraj Lovinca. Isprva je to trebao biti vikend na selu, ali se dogodio potres, pa su ostali. I nisu se pokajali. 'Nedostaju mi koncerti, kulturna događanja, ali to si sve mogu omogućiti jer je sve to na dva sata od mene', kazala je. 'Super nam funkcionira hitna pomoć i ambulanta i kod nas su za tri minute. Djeca slobodnije žive, a roditelji mogu mirnije raditi.' Slično je iskustvo MARKA i MARINE ŽUPANIĆ, koji su se sa sinom VENDELOM iz Novog Zagreba preselili u Petroviće kod Moravica u Gorskom kotaru. 'Dan započinjem buđenjem oko šest ujutro, onda netko od nas vodi dijete u vrtić. Meni je radno vrijeme od devet. Supruga trenutno ne radi jer priprema pravosudni ispit. Kada završim s poslom, bacamo se na posao oko kuće', rekao je Marko Županić.

Sve je to lijepo – ovi su ljudi na prometnim pravcima, pa u blizini imaju sve što im treba. Valjalo bi snimiti i emisiju o životu na prostorima gdje nema autobusa, vrtića, škole, autoceste. Bit će prilike. Uglavnom, palac gore. ■

18. Subversive Festival

19.5. – 31.5.
2025.

DOBA SUKOBA:
ESKALIRAJUĆI RATOVI,
GLOBALNE MIGRACIJE

uz potporu

